

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Wrocław, dnia 6 lipca 2015 r.

Poz. 2931

UCHWAŁA NR VI/50/2015 RADY GMINY KROŚNICE

z dnia 24 czerwca 2015 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Krośnice na lata 2015–2018

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) Rada Gminy Krośnice uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny program opieki nad zabytkami gminy Krośnice na lata 2015–2018, stanowiący załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Krośnice.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodniczący Rady Gminy Krośnice:
J. Dziekan

Załącznik do uchwały nr VI/50/2015
Rady Gminy Krośnice z dnia 24 czerwca
2015 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KROŚNICE NA LATA 2015–2018

Spis treści

1. Wstęp	-
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	
4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2015 - 2018 z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	
5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	
5.2.1. Charakterystyka gminy	
5.2.2. Zarys historii obszaru gminy	
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	
5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	
5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych i ujęte w ewidencji w gminie Krośnice	
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	
5.5. Zabytki archeologiczne	
5.6. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	
7. Założenia programowe	
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	
9. Zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Krośnice	
10. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	
10.1. Dotacje	
10.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	
10.3. Środki europejskie	
11. Realizacja i finansowanie przez gminę Krośnice zadań z zakresu ochrony zabytków	
12. Bibliografia	
13. Spis tabel, zdjęć	

1. Wstęp

Przedmiotem Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Krośnice jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Krośnice. Celem tego opracowania jest określenie głównych zadań i kierunków działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446) oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Gminny program opieki nad zabytkami sporządzany jest przez Wójta, a następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Gminy w Krośnicach. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Wójt przedstawia Radzie Gminy sprawozdanie z wykonania programu.

Gminny program opieki nad zabytkami nie jest aktem prawa miejscowego, natomiast stanowi dokument uzupełniający dotychczas przyjętych aktów prawa miejscowego, uwzględniając zadania z zakresu opieki nad zabytkami. Określa sposób ich realizacji, poprzez stosowne działania organizacyjne i finansowe oraz upowszechniające wiedzę o zabytkach.

Gminny program opieki nad zabytkami ma również pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania ukierunkowane są na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami, między innymi poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne, na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W omawianej ustawie zdefiniowano zabytki jako nieruchomości lub ruchomości, ich zespoły lub części, stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zasadniczo wyróżniane są trzy typy zabytków:

- nieruchome,
- ruchome,
- archeologiczne.

Innymi elementami dziedzictwa kulturowego podlegającymi ochronie są:

- historyczne układy urbanistyczne lub ruralistyczne,
- historyczne zespoły budowlane,
- krajobraz kulturowy,
- otoczenie zabytku.

W świetle ustawy ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych, służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem opieka nad zabytkami ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków (którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego), a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto, ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy, wyznacza cele opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami i są one następujące:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. - Dz. U. nr 78 poz. 483, ze zm.) w przepisach:
 - **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.
 - **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.
 - **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.
- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:
 - **Art. 3:** definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są

z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

- **Art. 4:** objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

- **Art. 5:** określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

- **Art. 6:** klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

a) krajobrazami kulturowymi,

b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

c) dziełami architektury i budownictwa,

d) dziełami budownictwa obronnego,

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

f) cmentarzami,

g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. nr 85, poz. 539, z 1998 r. nr 106 poz. 668, z 2001 r. nr 129 poz. 1440 oraz z 2002 r. nr 113 poz. 984),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

- **Art 7:** reguluje następujące formy ochrony zabytków:

- 1) Wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.
- 2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.
- 3) Utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- 4) Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również,

w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Rejestr zabytków - dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat. Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub z urzędu, na podstawie decyzji ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na podstawie decyzji Wojewódzki Konserwator Zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłoszona jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu - w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Pomnik historii - Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek, o którym mowa w ust. 1, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

Park kulturowy - jest formą ochrony zabytków. Tworzony jest w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park może być powoływany przez radę gminy, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

- **Art. 16 ust. 1:** wskazuje radę gminy, jako organ tworzący park kulturowy, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

- **Art. 17:** określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku krajobrazowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów.

- **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

- **Art. 19:** wskazuje, że „1. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada Gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

- **Art. 20:** mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

- **Art. 21:** „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

- **Art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Burmistrz (prezydent miasta, wójt) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków”.

- **Art. 89:** wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków”.

- **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. 2013 poz. 594), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. 2015 poz. 199). Ustawa, określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. 2013 poz. 1409). Ustawa ta normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.
- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. 2013 poz. 1232), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.
- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. 2013 poz. 627), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. 2014 poz. 518). W rozumieniu ustawy, celem publicznym jest między innymi: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. 2012 poz. 406). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper,

operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, FilMOTEKA Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1118). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. 2012 poz. 987). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

- „1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
- 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
- 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
- 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
- 5) urządzanie wystaw,
- 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
- 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,

- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2).

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:

- 1) zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
- 2) zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
- 3) sprawowania nadzoru nad muzeum.

- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. 2012 poz. 642, ze zm.). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t. j. Dz. U. 2011 nr 123 poz. 698, ze zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Dokumenty, do których odwołuje się Gminny program opieki nad zabytkami połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Krośnice zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

- **Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami**

Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, opracowane przez zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury pod przewodnictwem prof. dr hab. Bogumiły Rouby, są niezwykle ważnym dokumentem, związanym z ochroną zabytków w Polsce. W dokumencie zapisano między innymi: „Ochrona i konserwacja zabytków jest istotnym elementem polityki kulturalnej Państwa, są one bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia. (...) Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem ważnym w interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki”.

W opracowaniu zostały zawarte cele i zadania dla Programu Krajowego. Stwierdzono, że „celem Programu jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce”.

Za istotne, uznano przypomnienie podstawowych zasad konserwatorskich porządkujących sferę ochrony zabytków, które dotyczą konserwatorów, pracowników

urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, pracowników budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych.

Podstawowe zasady konserwatorskie:

- Zasady *primum non nocere* (z łac. - po pierwsze nie szkodzić);
- Zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
- Zasady minimalnej niezbędnej ingerencji;
- Zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
- Zasady czytelności i odróżnialności ingerencji;
- Zasady odwracalności metod i materiałów;
- Zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

W dokumencie do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące założenia w zakresie:

- Uwarunkowań dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami: określenie stanu zabytków: nieruchomych, ruchomych i archeologicznych oraz stanu zabytków techniki, pomników historii i obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO. Dodatkowo ocena stanu służb związanych z ochroną i opieką nad zabytkami i stan uregulowań finansowych, organizacyjnych i prawnych.
- Działań o charakterze systemowym: powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa; przygotowanie strategii i głównych założeń ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadzenie jej do polityk sektorowych.
- Systemu finansowania: stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.
- Dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania: co oznacza ujednoczenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych.
- Kształcenia i edukacji: kształcenie profilaktyczne, podyplomowe i system uznawalności wykształcenia, edukacja społeczeństwa, edukacja właścicieli i użytkowników.
- Współpracy międzynarodowej: współpraca z instytucjami i organizacjami, współpraca w obszarze Europy Środkowej.

- **Narodowy Program Kultury „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004 - 2013”**

Narodowy Program Kultury „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004 - 2013”, przyjęty przez Radę Ministrów 21 września 2004 r. Jest to dokument, opracowanym w celu wdrożenia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury. Główną przesłanką do sformułowania tego programu jest uznanie zasobów dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

Określa on działania na lata 2004 - 2013 wytyczając następujące strategiczne cele polityki państwa w sferze ochrony zabytków:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno - finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami;
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa;
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej;
- ograniczenia uznaniowości konserwatorów poprzez nałożenie na nich odpowiedzialności za niezgodne z prawem postępowanie;
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

- **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004 - 2020**

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r., poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w strategii następujące priorytety:

- wzrost efektywności zarządzania kulturą,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,
- poprawa warunków działalności artystycznej,
- efektywna promocja twórczości,

- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.
- zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

- **Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo**

Strategia Rozwoju Kraju 2020 została uchwalona przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r. Jest to główna strategia rozwojowa w średnim horyzoncie czasowym, wskazuje strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe.

Strategia wyznacza trzy obszary strategiczne, w których będą się koncentrować główne zadania:

1. Sprawne i efektywne państwo;
2. Konkurencyjna gospodarka;
3. Spójność społeczna i terytorialna.

W Strategii pojawiają się zapisy mówiące o wprowadzeniu obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną między innymi dziedzictwa kulturowego (Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem, Priorytet I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego).

Drugim ważnym, podkreślonym przez strategię obszarem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania (Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych, Priorytet II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych; Cel III.2. Zapewnienie

dostępu i określonych standardów usług publicznych, Priorytet III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych).

Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej - w tym infrastruktury kulturalnej- oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy (Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich).

- **Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020**

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 104 przez Radę Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2014 - 2017**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 - 2017 przyjęty został w dniu 24 czerwca 2014 r. przez Radę Ministrów. Dokument ma usprawnić nadzór nad służbami konserwatorskimi oraz określić źródła finansowania inwestycji i procedur administracyjnych związanych z wydawaniem decyzji oraz przyznawaniem funduszy na prace podejmowane w obiektach zabytkowych.

Uchwalony program jest pierwszym dokumentem porządkującym działania organów sprawujących opiekę nad zabytkami. Z programu będą pochodzić fundusze między innymi na szkolenia dla urzędników i ujednoczenie kwestii formalnych. Wśród zadań uwzględnionych w przyjętym dokumencie znalazło się porządkowanie rejestru zabytków oraz przygotowanie zasad oceny stanu zachowania zabytków nieruchomych. Program ma na celu także zwiększenie uspołecznienia ochrony

zabytków i opieki nad zabytkami poprzez promowanie takich narzędzi jak konkursy, konsultacje z mieszkańcami i współpraca z mediami. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zamierza przeznaczyć na jego realizację 26,5 mln zł. Dokument doprecyzowuje ponadto kompetencje samorządów w zakresie realizowania projektów konserwatorskich i rewitalizacyjnych. Zgodnie z nowymi ustaleniami Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Generalnego Konserwatora Zabytków, w ciągu najbliższych 3 lat zaangażowanie samorządów w opiekę nad zabytkami powinno znacznie wzrosnąć.

- **Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 (KPZK 2030)**

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030, przyjęta została uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Dokumenty opracowane na poziomie województwa i powiatu:

- **Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2015 - 2018**

Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2015 - 2018 nie został jeszcze uchwalony. Poprzedni Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2007 - 2011 został przyjęty 26 października 2006 r. uchwałą Sejmiku Województwa Dolnośląskiego nr LX/912/2006. Głównym celem sformułowania programu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego Dolnego Śląska przez określenie służących temu warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach samorządu województwa. Po przeprowadzeniu analizy zasobów dziedzictwa kulturowego województwa dolnośląskiego, analizy realizacji poprzedniego dokumentu programowego i działań samorządu województwa do 2014 r. oraz analizy szans i zagrożeń, mocnych i słabych stron stanu dziedzictwa kulturowego oraz uwarunkowań jego ochrony na Dolnym Śląsku, sformułowany został cel strategiczny Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2015 - 2018 oraz cztery cele operacyjne wraz z priorytetami i kierunkami działań.

Cel strategiczny: Zwiększenie roli dziedzictwa kulturowego w rozwoju społecznym i ekonomicznym Dolnego Śląska.

Na cele kierunkowe składają się cztery priorytety:

1. Ochrona i rewitalizacja zabytków.
2. Zwiększenie potencjału ekonomicznego regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe.
3. Pogłębianie poczucia odpowiedzialności za wielokulturowe dziedzictwo regionu.
4. Aktywizacja społeczności i podmiotów lokalnych.

Na cele kierunkowe składają się cztery priorytety:

1. Ochrona i rewitalizacja zabytków.
2. Zwiększenie potencjału ekonomicznego regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe.
3. Pogłębianie poczucia odpowiedzialności za wielokulturowe dziedzictwo regionu.
4. Aktywizacja społeczności i podmiotów lokalnych.

- **Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2020**

Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2020, przyjęta została uchwałą nr XXXII/932/13 przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego dnia 28 lutego 2013 r. Strategia wytycza cele i kierunki rozwoju regionu, prezentuje potencjał Dolnego Śląska i określa wspólną płaszczyznę działań poszczególnych regionów. Zasadnicze filary, na którym opierać się będzie rozwój Dolnego Śląska, to produkcja oraz usługi. Bogactwa naturalne, zasoby wiedzy oraz walory środowiska przyrodniczego i kulturowego, przygraniczne położenie pozwolą na zwiększenie znaczenia Dolnego Śląska jako silnego regionu gospodarczego, realizującego model wzrostu złożony z:

- „Autostrady Nowej Gospodarki”- obszaru dynamicznego rozwoju przemysłu opartego na najnowocześniejszych technologiach oraz nowoczesnych usługach, skupionych wokół istniejących i projektowanych ciągów komunikacyjnych (transportowych i teleinformatycznych).
- Obszarów o wybitnych wartościach przyrodniczych, uzdrowiskowych i kulturowych.

Strategia podkreśla wysoki potencjał turystyczny Dolnego Śląska, o czym decydują między innymi:

- zróżnicowane walory krajobrazowe, przyrodnicze, w większości objęte ochroną prawną;
- walory kulturowe (zwłaszcza zasoby dziedzictwa materialnego). Województwo Dolnośląskie zajmuje pierwszą pozycję w Polsce, ponad 83000 obiektów zabytkowych. Najwyższy udział w zasobach krajowych (24%) posiadają zespoły rezydencjonalne - zamki i pałace, oraz towarzyszące im zabytkowe założenia kształtowanej zieleni - parki i ogrody (12%).

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego określa cztery podstawowe obszary integracji:

1. Wrocławski Obszar Integracji - Wrocław i otaczający go obszar, posiadający z nim silne powiązania funkcjonalne.
2. Legnicko - Głogowski Obszar Integracji - obszar zagłębia miedziowego oraz jego zaplecza.
3. Sudecki Obszar Integracji - południowy obszar województwa.
4. Zachodni Obszar Integracji - tereny leżące przy zachodniej granicy regionu.

Działania związane z ochroną zabytków, wpisują się w cele związane z wieloma aspektami działań przewidzianych przez strategię, lecz głównie w działania związane z rozwojem turystyki. Turystyka powinna stanowić jeden z filarów rozwoju społecznego i gospodarczego regionu. Materialne i kulturowe atrakcje należy wykorzystać dla rozwinięcia produktów turystycznych, zwłaszcza na bazie uzdrowisk oraz ofert adresowanych zarówno do Dolnoślązaków, ale także do osób spoza regionu. Poza aspektami rekreacji i wypoczynku turystyka winna być wykorzystana jako instrument procesu edukacyjnego i wychowawczego.

- **Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014 - 2020**

Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014 - 2020, przyjęty został przez Komisję Europejską dnia 18 grudnia 2014 r. Jest to dokument, który stanowi podstawę dla realizacji zadań, które mogą być dofinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Wyznaczone cele, są odpowiedzią na wyzwania rozwojowe regionu.

Cel główny programu: Wzrost konkurencyjności Dolnego Śląska, zapewniający poprawę poziomu życia jego mieszkańców przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju. Podniesienie poziomu gospodarczej i społecznej konkurencyjności regionu oraz poprawa jakości życia mieszkańców musi uwzględniać użytkowanie zasobów naturalnych zgodnie z zasadami ekorozwoju.

Jednym z wyznaczonych, celów tematycznych jest: zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami. Stwierdzono, że ochrona różnorodności biologicznej oraz ochrona zabytków zapewni zachowanie najbardziej wartościowych zasobów dla obecnych i przyszłych pokoleń oraz pośrednio przyczyni się do rozwoju gospodarki regionu. Dla celu tego, jednym z wybranych priorytetów inwestycyjnych jest dziedzictwo kulturowe.

Kolejnym, wyznaczonym priorytetem inwestycyjnym jest ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych.

W programie wyznaczono 11 osi priorytetowych, a tym: Oś priorytetowa 4 - środowisko i zasoby.

Oś ta obejmuje 2 cele tematyczne: Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem oraz zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami.

- Priorytet inwestycyjny: Dziedzictwo kulturowe.

Cel szczegółowy: Zwiększenie ochrony i efektywności wykorzystania zasobów kulturowych regionu.

Rezultaty: Realizacja priorytetu przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności województwa zarówno dla jego mieszkańców jak i turystów, przy jednoczesnej ochronie istniejących zasobów dziedzictwa kulturowego. Dolny Śląsk jest regionem o najbogatszych zasobach zabytkowych w kraju. Stanowią one zasadniczy czynnik wpływający na kształtowanie się tożsamości regionalnej, a także określają i wyznaczają w dużym stopniu uwarunkowania rozwoju województwa, będąc szansą promocji całego regionu. Dofinansowanie przedsięwzięć dotyczących ochrony i opieki nad najwyższej rangi obiektami zabytkowymi, w celu uniknięcia ich zniszczenia, pozwoli na zachowanie elementów dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz stanowić będzie bodziec dla rozwoju społeczno - gospodarczego regionu. Wsparciem zostaną objęte zabytki nieruchome, wpisane do rejestru prowadzonego przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu wraz z ich otoczeniem, jak również zabytki ruchome znajdujące się w ww. zabytkach objętych wsparciem. Możliwe będzie przystosowanie obiektów zabytkowych do pełnienia przez nie

nowych funkcji (w szczególności do prowadzenia działalności kulturalnej i turystycznej).

- **Priorytet inwestycyjny:** Ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych.

Cel szczegółowy: Ochrona różnorodności biologicznej i zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów przyrodniczych regionu.

Rezultaty: Występowanie na terenie województwa wielu siedlisk przyrodniczych, gatunków fauny i flory, nakłada na cały region szczególną odpowiedzialność za ochronę dziedzictwa przyrodniczego. Zapobiegnie to niszczeniu wartościowych miejsc, siedlisk, okazów. Realizacja priorytetu przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności województwa, zarówno dla jego mieszkańców jak i turystów, przy jednoczesnej ochronie istniejących zasobów dziedzictwa naturalnego. Wsparcie przeznaczone będzie także na wyposażenie parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody, przyczyniające się bezpośrednio do czynnej ochrony przyrody.

- **Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego**

Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, przyjęta została uchwałą nr 2696/III/09 przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego dnia 28 kwietnia 2009 r. W Programie najważniejszą pozycję wśród turystycznych walorów krajoznawczych, o charakterze kulturowym, zajmują zabytki architektury i budownictwa. Turystyczna waloryzacja zabytków wyłoniła listę najcenniejszych obiektów zabytkowych województwa. Warunkiem zainteresowania turystycznego zabytkami archeologicznymi jest ich odpowiednie wyeksponowanie w terenie i przystosowanie dla potrzeb zwiedzających. Dotyczy to przede wszystkim stanowisk archeologicznych o własnej, czytelnej formie krajobrazowej.

Analiza grup walorów województwa dolnośląskiego pozwala stwierdzić, że:

- liczne tereny i obiekty zabytkowe, dają możliwość tworzenia i eksploatacji szlaków krajoznawczych,
- istnieje możliwość tworzenia szlaków historycznych, edukacyjnych, wykorzystujących lokalizację rzadkich miejsc ważniejszych bitew oraz martyrologii z okresu II wojny światowej. Zwiększenie atrakcyjności zabytków ma odbywać się między innymi poprzez ożywienie zabytków cyklicznymi imprezami, odpowiednią infrastrukturą i kalendarzem imprez. Mocnymi stronami rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku są wysokie walory kulturowe łączące dorobek kultur: polskiej, czeskiej, austriackiej i niemieckiej oraz rozbudowana baza turystyczna, zwłaszcza w rejonach górskich i uzdrowiskowych. Program wskazuje także słabe strony rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku, do których należą między innymi: zły stan zabytków oraz brak sprawnego regionalnego i lokalnego systemu informacji turystycznej.

- **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego**

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego, przyjęty został uchwałą nr XLVIII/873/2002 przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego dnia 30 sierpnia 2002 r. Jednym z celów strategicznych jest ochrona dziedzictwa kulturowego - udostępnienie go społeczeństwu i włączenie we współczesne struktury funkcjonalno - przestrzenne, z zachowaniem odrębności kulturowej i krajobrazowej regionu dolnośląskiego, poprzez:

- tworzenie uwarunkowań przestrzennych sprzyjających utrwaleniu wielokulturowej tożsamości historycznej regionu z zachowaniem lokalnych odrębności;
- odtworzenie wartości obszarów o najcenniejszych walorach krajobrazu historycznego;
- rehabilitacja historycznie ukształtowanych kultur narodowych regionu w sferze materialnej i duchowej;
- pozyskanie nowych właścicieli dla zasobów zabytków rezydencjonalnych znajdujących się w gestii AWRSP i dalszą prywatyzację zabytków stanowiących własność Skarbu Państwa;
- wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego jako ważnego elementu rozwoju gospodarczego oraz promocji województwa dolnośląskiego.

Kierunki działań:

1. Wspieranie działań służących poprawie stanu obiektów zabytkowych.
2. Zachowanie, ochrona i rewaloryzacja historycznych układów.
3. Ochrona i zachowanie krajobrazu kulturowego o najcenniejszych walorach artystycznych i krajobrazowych województwa poprzez ustalenie form ochrony:
 - strefa „A” pełnej ochrony konserwatorskiej, dla obszarów uznanych za szczególnie ważne jako materialne świadectwo historyczne, w których elementy dawnego układu przestrzennego zachowały się w prawie nienaruszonym stanie lub zostały tylko nieznacznie zniekształcone i stanowią harmonijną całość w krajobrazie lub jego dominantę;
 - strefa „B” ochrony konserwatorskiej, dla obszarów, w których elementy dawnego układu przestrzennego zachowały się w stosunkowo dobrym stanie a krajobraz zachował swój historyczny charakter i harmonię. Obszary objęte strefą podlegają rygorom konserwatorskim w zakresie utrzymania zasadniczych elementów struktury przestrzennej i utrzymania istniejącej substancji zabytkowej;
 - strefa „W” ochrony stanowisk archeologicznych, obejmująca stanowiska archeologiczne o własnej formie terenowej jak grodziska, forty, ruiny zamków, hałdy i szyby górnicze.
4. Utworzenie parków i rezerwatów kulturowych w celu ochrony, utrzymania i wyeksponowania unikatowych walorów krajobrazowych, przyrodniczych, kulturowych, historycznych i architektonicznych województwa.
5. Zachowanie, ochrona i rewaloryzacja obiektów i zespołów o najwyższej randze i szczególnym znaczeniu dla kultury narodowej.

6. Ochrona, zachowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych o zachowanych formach krajobrazowych do celów naukowych, dydaktycznych i turystycznych.
7. Tworzenie atrakcyjnych ofert inwestycyjnych o charakterze kulturotwórczym, społecznym i gospodarczym, których funkcjonowanie powinno sprzyjać utrzymaniu i wspomaganiu zasobów środowiska kulturowego.
8. Rewaloryzacja obszarów zabudowy przemysłowej oraz obiektów i urządzeń technicznych.
9. Przy zagospodarowaniu pozostałych obszarów zalecono kontynuowanie tradycji architektonicznych regionu w zakresie skali, formy, detalu, materiału nowo wznoszonej zabudowy oraz wpisanie jej w historycznie ukształtowaną przestrzeń.

• **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego. Perspektywa 2020**

Nowy plan, sporządzony został na podstawie uchwały nr LVIII/889/2006 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 21 września 2006 r. Plan zagospodarowania Przestrzennego województwa dolnośląskiego - Perspektywa 2020, przyjęty został uchwałą nr XLVIII/1622/2014 przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego dnia 27 marca 2014 r. Plan składa się z 3 części tekstowych oraz załączników graficznych.

Założenia w zakresie ochrony zabytków są następujące:

- region rozwija się z poszanowaniem walorów środowiska, przyrodniczo - krajobrazowych oraz kulturowych, przy wykorzystaniu szans rozwojowych, jakie daje u korzystne położenie geograficzne.
- w rozwoju regionu, uwzględnia się przyjęte systemy ochrony zasobów przyrodniczo - krajobrazowych i zasobów kulturowych, a ich ochrona oraz przyjazne dla środowiska udostępnianie, stanowi ważny czynnik kształtowania tożsamości regionalnej i rozwoju gospodarczego.

Kierunki działań w zakresie ochrony przyrody i krajobrazu:

- Zachowanie i odtwarzanie zasobów przyrodniczo - krajobrazowych;
- Rozszerzenie i umocnienie regionalnego systemu obszarów chronionych i jego zintegrowanie z systemami krajowymi i europejskimi.

Kierunki działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego:

- Harmonijne kształtowanie krajobrazu kulturowego oraz poprawa stanu i wykorzystania zespołów zabytkowych;
- Ochrona oraz poprawa stanu i wykorzystania zespołów zabytkowych;
- Ochrona dóbr kultury współczesnej.

- **Plan Rozwoju Lokalnego**

Plan Rozwoju Lokalnego został przyjęty uchwałą nr XXXIV/ 336 /2006 przez Radę Powiatu Milickiego dnia 27 października 2006 r. Jednym z ważniejszych celów Planu Rozwoju Lokalnego jest rozwój infrastruktury oraz promocja szeroko rozumianej turystyki oraz kultury. Wskazano, iż powiat milicki posiada dogodne warunki przyrodnicze oraz bogatą historię, która sprzyja rozwojowi turystyki i rekreacji. Odpowiednie wykorzystanie tych wartości może przynieść wymierne korzyści mieszkańcom powiatu. Ze względu na znaczne koszty, których wymaga rozwój i promowanie turystyki powiatu, ten proces przebiega powoli.

Pierwszym krokiem zmierzającym do poprawy sytuacji gospodarczej powiatu milickiego powinno być opracowanie i rozreklamowanie produktów turystycznych za pośrednictwem mediów.

Jednymi z gotowych produktów oferowanych w powiecie Milickim są:

1. Dni Karpia Milickiego,

2. Region Doliny Baryczy z licznymi szlakami rowerowymi i pieszymi:

- Szlak czerwony zamkowy - łączy ze sobą stawy milickie, zamek żmigrodzki, miejsce po zamku w Sułowie, zamek myśliwski na Wzgórzu Joanny oraz w pobliżu zamku w Miliczu.

- Szlak niebieski „Archeologiczny” - długi szlak prowadzący przez najatrakcyjniejsze obiekty archeologiczne w pñ. - wsch. części województwa dolnośląskiego.

Potencjalnymi czynnikami mogącymi wpłynąć na rozwój turystyczny powiatu są cenne obiekty zabytkowe. Dodatkowym atutem powiatu jest jego położenie w pobliżu Wrocławia. Do słabych stron powiatu zaliczyć można niewielką liczbę organizacji prowadzących działania na rzecz promocji regionu, skromne zaplecze turystyczne w postaci miejsc noclegowych oraz punktów gastronomicznych, jak i niewystarczające nakłady finansowe na turystykę i kulturę.

Priorytetowymi zadaniami mającymi na celu uatrakcyjnienie oferty turystycznej opisanymi w Planie rozwoju lokalnego powiatu Milickiego są:

- wykreowanie powiatu jako ośrodka usług turystycznych i kulturowych,

- rozwój bazy wypoczynkowo - rekreacyjnej,

- organizacja punktu informacji turystycznej.

- **Strategia Rozwoju Powiatu Milickiego 2014 - 2023**

Strategia Rozwoju Powiatu Milickiego 2014 - 2023 została przyjęta uchwałą nr XLI/245/2014 przez Radę Powiatu w Miliczu dnia 24 października 2014 r. Strategia jest dokumentem, który ma wszechstronny charakter i dotyczy najważniejszych, istotnych obszarów dla funkcjonowania, rozwoju i przyszłości całego powiatu. Dokument diagnozuje najważniejsze problemy, określa cele, do których cała społeczność, przy pomocy i wsparciu władz samorządowych, powinna dążyć.

Wizja strategii: Naturalnie wygodnie, naturalnie z klasą.

Misja strategii:

- Utworzenie perspektywicznych miejsc pracy da możliwość osiedlania się na stałe w Powiecie Milickim;
- Władze powiatu mają za zadanie w najlepszy dostępny sposób zapewnić wygodne warunki bytowe, które pozwolą mieszkańcom czuć się miło i bezpiecznie w miejscu zamieszkania;
- Poprzez bezpieczeństwo związane z warunkami bytowymi, społeczność lokalna będzie miała możliwość samorozwoju oraz uczestniczenia w imprezach rozrywkowych;
- Dzięki podjętym działaniom przez władze, estetyka Powiatu Milickiego ulegać będzie znaczącej poprawie.

Cel nadrzędny: Stabilizacja i satysfakcja mieszkańców.

Uwzględniając wizję, misję oraz cel nadrzędny, w toku prac nad dokumentem strategicznym zostały wyznaczone poszczególne kierunki rozwoju, które to posłużyły do stworzenia katalogu zadań operacyjnych. W wyniku realizacji poszczególnych zadań, Powiat Milicki będzie dążyć do wypełnienia misji oraz do stabilizacji i satysfakcji mieszkańców.

W obszarze kultury, zabytków i dziedzictw kulturowego wskazano dla celu strategicznego nr 2 - Kultura, nauka, sport, turystyka i rekreacja:

Cel operacyjny 2.1 - Wykorzystanie walorów turystycznych powiatu.

Projekty rozwojowe:

1. Opracowanie monografii dotyczącej atrakcji turystycznych Powiatu Milickiego;
2. Współpraca z portalami turystycznymi w celu prezentacji oferty;
3. Przewodnik turystyczny Powiatu Milickiego;
4. Wykorzystanie zalewu do celów turystyczno - rekreacyjnych;
5. Stawy Milickie jako bogactwo przyciągające turystów.

Cel operacyjny 2.2 - Ochrona wartości historycznych i kulturowych.

Projekty rozwojowe:

1. Modernizacja obiektów historycznych;
2. Zwiększone nakłady finansowe na pielęgnację dóbr kultury;
3. Rewitalizacja kompleksu pałacowo - parkowego w Miliczu.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2015 - 2018 z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Krośnice zgodny jest z następującymi dokumentami:

- **Strategia rozwoju Gminy Krośnice**

Strategia rozwoju Gminy Krośnice została przyjęta uchwałą nr XVIII/104/04 przez Radę Gminy Krośnice z dnia 12 lipca 2004 r., następnie zmieniona uchwałą nr XII/84/08 przez Radę Gminy Krośnice z dnia 5 marca 2008 r. Jest to dokument, który wskazuje kierunki rozwoju, określa cele i zadania do realizacji.

W strategii opisano stan obiektów dziedzictwa kulturowego, który określono jako zadowalający. Przedstawiono także stan turystyki i kultury w gminie. Obecnie ruch turystyczny na obszarze gminy Krośnice ogranicza się do ruchu leśnego, grzybiarzy i myśliwych. Nie ma organizowanych wycieczek ani pielgrzymek do miejsc sakralnych. Mało wykorzystywane są naturalne miejsca takie jak lasy i stawy. Ich wykorzystanie można sprowadzić jedynie do celów spacerowych. Możliwe, że jest to wynikiem tego, iż w większości są one własnością Państwa, a nie gminy, która te tereny mogłaby zagospodarować, wykorzystać turystycznie i pozyskać inwestorów, którzy przyciągnęliby turystów. Słabo rozwinięta jest infrastruktura turystyczna oraz niedostatecznie wyeksponowane są istniejące atrakcje turystyczne. Na terenie gminy znajdują się następujące placówki i obiekty kulturalne: Gminny Zespół Kultury i Bibliotek (GZKiB) w Bukowicach, Biblioteki Publiczne w Bukowicach, Wierzchowicach i Kuźnicy Czeszyckiej, amfiteatr w Krośnicach, kino w Krośnicach, świetlice Wiejskie (w ramach GZKiB) w Kotlarce, Łazach Wielkich, Pierstnicy, Wąbnicach, Krośnicach, Starej Hucie, Suliradzicach, Dziewiętlinie, Dąbrowie, Lędzinach, Czeszycach, Świebodowie, Kuźnicy Czeszyckiej, Żeleźnikach, Luboradowie, świetlica środowiskowa w Wierzchowicach. Głównym organizatorem wydarzeń kulturalnych w gminie jest Gminny Zespół Kultury i Bibliotek. Imprezy kulturalne mają prawie wyłącznie charakter lokalny. Wyjątkiem jest tu konkurs poetycki „O ludzką twarz człowieka” o charakterze ogólnopolskim.

W strategii przedstawiono misję gminy oraz cele strategiczne dla nich cele operacyjne wraz z zadaniami strategicznymi.

Misja gminy: Nasza gmina położona w Dolinie Baryczy wśród lasów i stawów Powiatu Milickiego dąży do rozwoju gospodarczego, nowoczesnych warunków życia i podniesienia swojej atrakcyjności w oparciu o unikalne walory przyrodniczo - krajobrazowe, aktywnych mieszkańców oraz dogodne warunki inwestowania i wypoczynku.

1. Cel strategiczny nr 1: Rozwój gospodarki lokalnej.

1.1. Cel operacyjny: Aktywizacja gospodarcza obszarów rolniczych gminy.

1.2. Cel operacyjny: Stymulowanie sektora produkcji i usług.

1.3. Cel operacyjny: Rozwój turystyki na terenie gminy Krośnice:

Zadanie strategiczne 1.3.1: Partnerstwo na rzecz rozwoju turystyki.

Cele zadania: Tworzenie silnego lobby na rzecz rozwoju turystyki w Krośnicach i miejscowościach sąsiednich, w celu pozyskiwania korzystnych decyzji, oraz przyciągnięcia zewnętrznych środków finansowych; Integracja środowisk gospodarczych (z zakresu obsługi turystyki) i społecznych w celu zaspokajania różnorodnych, wzajemnych potrzeb oraz rozwiązywania problemów.

Zadanie strategiczne 1.3.2: Opracowanie i dystrybucja profesjonalnego informatora turystycznego.

Cele zadania: Zwiększenie dostępności turystycznej Krośnic; Przyciągnięcie większej ilości turystów.

Zadanie strategiczne 1.3.3: Utworzenie i zagospodarowanie parkingów leśnych.

Cele zadania: Zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy poprzez aktywniejsze wykorzystanie parkingów leśnych; Powstanie dodatkowych okresowych miejsc pracy.

Zadanie strategiczne 1.3.4: Stymulowanie rozwoju bazy noclegowej w gminie.

Cele zadania: Zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy; Rozwój gospodarczy gminy.

Zadanie strategiczne 1.3.5: Promocja i rozwój agroturystyki.

Cele zadania: Zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy; Stworzenie dywersyfikacji źródeł zarobkowania na terenie gminy.

Zadanie strategiczne 1.3.6: Przygotowanie zaplecza dla turystyki rowerowej.

Cel zadania: Stworzenie zaplecza sprzyjającego rozwojowi turystyki rowerowej; Zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy; Dywersyfikacja źródeł zarobkowania na terenie gminy.

1.4. Cel operacyjny: Skuteczna promocja gminy.

Zadanie strategiczne 1.4.2: Informator oraz materiały promocyjne o gminie.

Cele zadania: Przyciągnięcie zewnętrznych inwestorów; Promocja gminy.

Zadanie strategiczne 1.4.3: Aktywny udział w targach i wydarzeniach promujących turystykę i gospodarkę lokalną.

Cele zadania: Przyciągnięcie kapitału zewnętrznego; Przyciągnięcie turystów; Promocja gminy.

Zadanie strategiczne 1.4.4: Lokalny produkt gminy Krośnice.

Cele zadania: Wykreowanie nowej charakterystycznej dla gminy Krośnice produkcji; Zwiększenie skuteczności promocji gminy; Zwiększenie aktywności gospodarczej mieszkańców.

Zadanie strategiczne 1.4.5: Stanowisko ds. promocji i strategii.

Cele zadania: Wzmocnienie pozycji marketingowej gminy Krośnice; Skuteczne pozyskiwanie środków pomocowych; Monitoring i koordynacja realizacji strategii; Pozyskiwanie informacji niezbędnych do planowania rozwoju gminy; Stymulowanie działań mających wpłynąć na szeroko pojęty rozwój gminy.

2. Cel strategiczny nr 2: Rozwój infrastruktury technicznej na terenie gminy Krośnice.

3.1 Cel operacyjny: Budowa Centrum Turystyczno - Sportowo - Rekreacyjnego.

Zadanie strategiczne 3.1.4: Adaptacja budynku dawnej stolarni na potrzeby Centrum Kultury.

Cel zadania: Stworzenie warunków do rozwoju kulturalnego; Stworzenie atrakcji o charakterze rozrywkowo - kulturalnym.

3.2 Cel operacyjny: Rozbudowa infrastruktury edukacyjno - sportowej na terenie gminy.

3.3 Cel operacyjny: Rozbudowa infrastruktury kulturalno - społecznej.

Zadanie strategiczne 3.3.1: Remonty, budowa i rozbudowa świetlic wiejskich.

Cel zadania: Rozwinięcie na terenach wiejskich życia kulturalno - społecznego; Wzmocnienie tożsamości lokalnej; Powstanie na terenie gminy atrakcji związanych z kulturą wiejską.

Zadanie strategiczne 3.3.4: Rewitalizacja przestrzeni parkowych na terenie gminy.

Cel zadania: Podniesienie walorów rekreacyjnych gminy; Urozmaicenie krajobrazu gminy o nowe formy organizacji przestrzeni zieleni.

Zadanie strategiczne 3.3.5: Uporządkowanie i estetyzacja architektury wiejskiej.

Cele zadania: Poprawa estetyki wiosek na terenie gminy

3.4. Cel operacyjny: Usprawnienie działalności administracji publicznej.

- **Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Krośnice**

Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Krośnice została przyjęta uchwałą nr XIII/98/08 przez Rady Gminy Krośnice dnia 23 kwietnia 2008 r. Pierwotny dokument Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Krośnice został przyjęty uchwałą nr XIV/94/2000 przez Radę Gminy Krośnice z dnia 28 kwietnia 2000 r. Kolejny dokument Zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Krośnice, stanowiący aktualizację polityki przestrzennej gminy, został przyjęty uchwałą nr XXX/197/05 przez Radę Gminy Krośnice dnia 23 listopada 2005 r.

Studium składa się z dwóch podstawowych części:

- A - uwarunkowań rozwoju gminy (w formie opisowej), stanowiących szczegółową ocenę stanu zagospodarowania obszaru gminy, jej potencjału oraz ograniczeń w możliwościach rozwoju;

- B - kierunków zagospodarowania przestrzennego (w formie ustaleń o charakterze strategicznym), stanowiących podstawowe narzędzie do koordynacji sposobów realizacji polityki przestrzennej gminy (głównie za pomocą miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego); dyspozycje dotyczące kierunków zagospodarowania przestrzennego przedstawiono również w formie graficznej.

Z analizy uwarunkowań wynika, że głównym atutem gminy są walory turystyczno - krajobrazowe. Duża lesistość gminy oraz pofałdowania terenu stanowią

doskonała podstawę do rozwoju turystyki pieszej jak i dynamicznie rozwijającej się w całym kraju turystyki rowerowej. Dlatego też jako główny kierunek rozwoju gminy powinna należeć kreować wszelkiego rodzaju usługi związane z turystyką. Wyznaczony cel strategiczny: Gmina turystyczna.

Szczególnie chronionymi walorami krajobrazowymi są wartości ekologiczne, estetyczne lub kulturowe obszaru oraz związane z nim: rzeźba terenu, twory i składniki przyrody, ukształtowane przez siły przyrody lub działalność człowieka. Na obszarze gminy Krośnice znajduje się wiele obiektów zabytkowych posiadających walory historyczno - artystyczne, wyróżniających się w krajobrazie, które opisano w rozdziale 4.

W studium ustalono następujące kierunki ochrony krajobrazu kulturowego poprzez:

- likwidowanie elementów dysharmonizujących krajobraz,
- konserwowanie zabytkowych zespołów zieleni oraz odtwarzanie ich, zgodnie z siedliskiem,
- przeciwdziałanie fragmentacji zespołów zieleni,
- ochronę zabytkowych obiektów architektury oraz układów urbanistycznych,
- wszelką działalność inwestycyjną, prace porządkowe i renowacyjne na i w bezpośrednim sąsiedztwie obiektów i obszarów objętych ochroną należy prowadzić w porozumieniu, zgodnie z przepisami odrębnymi, z wojewódzkim konserwatorem zabytków i konserwatorem przyrody,
- ustanawianie form ochrony przyrody zgodnie z przepisami o ochronie przyrody przy szczególnym uwzględnieniu zespołów przyrodniczo - krajobrazowych i pomników przyrody,
- wyznaczanie stref ochrony konserwatorskiej w studium i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Na podstawie przeprowadzonych analiz, wniosków oraz uzyskanych opinii w studium ustalono w zależności od potrzeb strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

- **Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Krośnice**

Zgodnie z art. 15, ust. 2 pkt. 5 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. 2015 poz. 199), w planie miejscowym określa się obowiązkowo zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Projekt planu, zgodnie z ww. ustawą musi zostać uzgodniony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Na terenie gminy Krośnice funkcjonuje 11 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Określają one obowiązkowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, które zostały przedstawione poniżej.

Ustalono następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- 1) uwzględnia się ochronę zabytków nieruchomych, ujętych w ewidencji zabytków:
- 2) w przypadku prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych obowiązują następujące ustalenia:
 - a) należy zachować bryłę obiektu w niezmienionej formie, w tym geometrię i kształt dachu, z zastrzeżeniem lit. b,
 - b) dopuszcza się adaptację budynków do potrzeb poruszania się osób niepełnosprawnych, w tym budowę ramp, poszerzenie otworów wejściowych oraz montaż wewnętrznych elewatorów windowych,
 - c) w przypadku dachów stromych dopuszcza się wyłącznie stosowanie dachówki ceramicznej,
 - d) należy zachować architekturę elewacji, w tym jej układ pionowy i poziomy oraz detale architektoniczne oraz stosować kolorystykę elewacji harmonizującą z otoczeniem oraz historycznym charakterem obiektu, zbliżoną do kolorów surowców naturalnych i tradycyjnych materiałów budowlanych, takich jak kamień, cegła i drewno,
 - e) w obrębie poszczególnych obiektów objętych ochroną, należy zachować jednolitą formę stolarki okien i drzwi zewnętrznych - dopuszcza się wymianę stolarki pod warunkiem zachowania pierwotnych wielkości otworów okiennych i drzwiowych oraz ich podziałów, z zastrzeżeniem lit. b,
 - f) dopuszcza się adaptację budynków do potrzeb działalności gospodarczej, w tym budowę witryn sklepowych, jeżeli przeznaczenie terenu określone w planie uwzględnia taki sposób zagospodarowania,
 - g) dopuszcza się rozbiórkę obiektów, po uprzednim wykonaniu prac dokumentacyjnych - kart ewidencyjnych zabytku architektury i budownictwa - w takim przypadku stosowne oznaczenie na rysunku planu staje się nieobowiązujące,
- 3) ochrona obiektów i obszarów, które zostały wpisane do ewidencji zabytków po wejściu w życie planu, powinna być realizowana na zasadach określonych w pkt. 2,
- 4) wyznacza się strefę ścisłej ochrony konserwatorskiej, dla której obowiązuje:
 - a) należy zachować i konserwować historyczny układ przestrzenny (tj. rozplanowanie dróg, ulic, miedzuhów, placów, historycznych zbiorników wodnych, przebieg linii zabudowy, kompozycję wewnątrz urbanistycznych, kompozycję historycznej zieleni) oraz poszczególne elementy tego układu (tj. historyczne nawierzchnie ulic, placów i chodników, historyczne obiekty techniczne, zabudowę i zieleni),
 - b) poszczególne obiekty o wartościach zabytkowych należy poddać restauracji i modernizacji technicznej z dostosowaniem obecnej lub projektowanej funkcji do wartości obiektu,
 - c) należy dążyć do odtworzenia zniszczonych elementów historycznych zespołów ruralistycznych,

- d) należy dostosować nową zabudowę do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie sytuacji, skali, bryły i jej formy architektonicznej (podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni murów i otworów, opracowania elewacji, kolorystyki, stolarki okien i drzwi) oraz nawiązać formami współczesnymi i stosowanymi materiałami do lokalnej tradycji architektonicznej,
- e) nowopowstająca zabudowa powinna nawiązywać przebieg pierwotnej linii zabudowy oraz nawiązywać do zachowanej historycznej zabudowy przy wykorzystaniu dostępnych materiałów ikonograficznych,
- f) nowa zabudowa nie może dominować nad zabudową historyczną,
- g) elementy dysharmonizujące w przypadku przebudowy, odbudowy powinny zostać usunięte lub poddane przebudowie z dostosowaniem bryły, formy architektonicznej i materiału do historycznej kompozycji przestrzenno - architektonicznej zespołu,
- h) zakazuje się umieszczania reklam lub innych tablic reklamowych nie związanych bezpośrednio z danym obiektem lub obszarem; dopuszcza się umieszczania tablic informacyjnych instytucji lub szyldów sklepów i zakładów, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- i) nowo lokalizowane linie teletechniczne, energetyczne należy lokalizować jako kablowe,
- j) zakazuje się stosowania ogrodzeń betonowych i prefabrykowanych betonowych,
- k) zakazuje się lokalizacji wolnostojących silosów; dopuszcza się wyłącznie umieszczone w budynkach lub w miejscach osłoniętych na tyłach zabudowy o wysokości nie przekraczającej 6 m,
- l) wszelkie zamierzenia i działania (w tym zmiany podziałów nieruchomości, przebudowy, rozbudowy i remonty) należy konsultować z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- m) strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej jest równoznaczna ze strefą ochrony zabytków archeologicznych, dla której obowiązuje:
- należy uzgadniać z wojewódzkim konserwatorem zabytków, wszelkie zamierzenia inwestycyjne wymagających prowadzenia prac ziemnych - przed uzyskaniem pozwolenia na budowę oraz przed uzyskaniem przez inwestora zaświadczenia potwierdzającego akceptację zgłoszenia robót budowlanych nie wymagających pozwolenia na budowę,
 - obowiązek wykonywania badań archeologicznych oraz ich dokumentowania - jeżeli prowadzenie tych badań jest niezbędne dla ochrony zabytków archeologicznych - pod nadzorem archeologiczno - konserwatorskim, za zezwoleniem konserwatorskim,
 - obowiązek zabezpieczania odkrytych zabytków archeologicznych i terenu ich odkrycia oraz ewentualnej ekspozycji nieruchomych zabytków archeologicznych w miejscu odkrycia,
- 5) wyznacza się strefę podstawowej ochrony konserwatorskiej, dla której obowiązują wymagania:

- a) należy zachować i wyeksponować elementy historycznego układu przestrzennego, tj. rozplanowanie dróg, ulic i placów, linie zabudowy, kompozycje wewnątrz urbanistycznych oraz kompozycję zieleni,
 - b) należy zachować historyczne nawierzchnie kamienne,
 - c) przy nowych inwestycjach oraz związanych z modernizacją, rozbudową, przebudową obiektów istniejących wymaga się nawiązania gabarytami i sposobem nawiązania bryły i użytymi materiałami do miejscowej tradycji architektonicznej; w przypadku budowy nowego obiektu - po rozbudowie budynek powinien tworzyć spójną kompozycję z istniejącą częścią,
 - d) formę nowych obiektów należy dostosować do skali, ukształtowania bryły i detalu istniejącej historycznej zabudowy, w tym formy i wysokości dachu, układu kalenicy, poziomu posadowienia parteru, formy i wysokości ogrodzenia,
 - e) w obrębie zespołów zabudowy zagrodowej silosy należy lokalizować w formie obudowanej - w budynkach; dopuszcza się silosy w miejscach osłoniętych i niewidocznych,
 - f) nowa zabudowa nie może dominować nad zabudową historyczną,
 - g) wszelka działalność inwestycyjna musi uwzględniać istniejące już związki przestrzenne i planistyczne,
 - h) elementy dysharmonizujące w przypadku przebudowy, odbudowy powinny zostać usunięte lub poddane przebudowie z dostosowaniem bryły, formy architektonicznej i materiału do historycznej kompozycji przestrzenno - architektonicznej zespołu,
 - i) obowiązują działania odtworzeniowe i rewaloryzacyjne,
 - j) zakazuje się umieszczania reklam lub innych tablic reklamowych nie związanych bezpośrednio z danym obiektem i stanowiących na obiekcie lub obszarze element obcy; dopuszcza się umieszczania tablic informacyjnych instytucji lub szyldów sklepów i zakładów w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków,
 - k) nowo lokalizowane linie teletechniczne, energetyczne należy lokalizować jako kablowe,
 - l) zakazuje się stosowania ogrodzeń betonowych i prefabrykowanych,
 - m) obowiązuje wymóg uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków wszelkich działań inwestycyjnych, remontów, przebudów i modernizacji,
- 6) wyznacza się strefę ochrony konserwatorskiej obserwacji archeologicznej, dla której obowiązują ustalenia:
- a) wszelkie zamierzenia inwestycyjne wymagające prowadzenia prac ziemnych podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
 - b) w przypadku wystąpienia zabytków i obiektów archeologicznych zostaną podjęte ratownicze badania wykopaliskowe,
 - c) prace ziemne należy prowadzić pod nadzorem archeologiczno-konserwatorskim, za zezwoleniem konserwatorskim,
 - d) z uwagi na możliwość wystąpienia znalezisk zabytków archeologicznych poza strefą, o której mowa w pkt. 6 i udokumentowanymi stanowiskami archeologicznymi

na terenie objętym planem, inwestor zobowiązany jest powiadomić wojewódzkiego konserwatora zabytków o terminie rozpoczęcia i zakończenia prac budowlanych z siedmiodniowym wyprzedzeniem; w przypadku wystąpienia zabytków i obiektów archeologicznych zostaną podjęte ratownicze badania wykopaliskowe,

7) wyznacza się stanowiska archeologiczne ujęte w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków archeologicznych, których zasięg określono na rysunku planu:

Dla stanowisk archeologicznych, ustala się:

- a) obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków, wszelkich zamierzeń inwestycyjnych wymagających prowadzenia prac ziemnych - przed uzyskaniem pozwolenia na budowę oraz przed uzyskaniem przez inwestora zaświadczenia potwierdzającego akceptację zgłoszenia robót budowlanych nie wymagających pozwolenia na budowę,
- b) obowiązek wykonywania badań archeologicznych oraz ich dokumentowania - jeżeli prowadzenie tych badań jest niezbędne dla ochrony zabytków archeologicznych - pod nadzorem archeologiczno - konserwatorskim, za zezwoleniem konserwatorskim,
- c) obowiązek zabezpieczania odkrytych zabytków archeologicznych i terenu ich odkrycia oraz ewentualnej ekspozycji nieruchomych zabytków archeologicznych w miejscu odkrycia.

Stefy ochrony konserwatorskiej na terenie gminy Krośnice:

Strefa „A” - ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmuje obszar, na którym elementy dawnego układu przestrzennego zachowały się w stanie nienaruszonym lub jedynie nieznacznie zniekształconym, ustala się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową. Na obszarze strefy „A” obowiązują następujące zasady:

- zachowania historycznego układu przestrzennego tj. rozplanowania dróg, ulic, placów, linii zabudowy, sposobu parcelacji działek, kompozycji wnętrza urbanistycznych i kompozycji zieleni,
- konserwacji zachowanych głównych elementów układu przestrzennego i odtworzenia elementów zniszczonych w oparciu o szczegółowe warunki określone każdorazowo przez Państwową Służbę Ochrony Zabytków,
- dostosowania współczesnych funkcji poszczególnych obiektów zabytkowych do dawnego ich przeznaczenia między innymi poprzez stworzenie nowych programów funkcjonalnych i eliminację funkcji uciążliwych,
- przebudowy obiektów dysharmonizujących, zmierzającej do dostosowania ich formy do otoczenia,
- dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie zachowania linii zabudowy, skali budynków i ich brył, podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni muru i otworów oraz nawiązania formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej,

- poddania nowej zabudowy szczególnym rygorom odnośnie gabarytów i sposobu kształtowania bryły, poprzez nawiązanie do wysokości istniejących budynków i przez harmonijne wkomponowanie jej w historyczną sylwetę miejscowości,
- budowania właściwie kształtowanych dachów, z wyłączeniem dachów o mijających się połaciach na wysokości kalenicy oraz dachów o asymetrycznym nachyleniu połaci,
- prawidłowego przeprowadzania wszelkich zmian nawierzchni dróg oraz zmian lub korekt przebiegu dróg.

2) W strefie „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej, wszelka działalność budowlana wymaga pisemnego zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wprowadza się wymóg konsultowania i uzyskania uzgodnienia z Państwową Służbą Ochrony Zabytków wszelkich zmian i podziałów nieruchomości oraz przebudowy, rozbudowy i remontów wszystkich obiektów będących w strefie, a także uzgadniania wszystkich zamierzeń inwestycyjnych na tym obszarze. Inwestor winien liczyć się z koniecznością zlecenia dodatkowych badań lub opracowań studialnych - archeologicznych, architektonicznych, stratygraficznych i innych.

3) Dla obszaru objętego strefą „A” należy sporządzić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego i rewaloryzacji w skali szczegółowej. Do czasu sporządzenia tego planu w działalności realizacyjnej należy uwzględniać wymogi sformułowane w pkt. 1) i 2).

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej obejmuje obszary, w których elementy dawnego układu zachowały się w stosunkowo dobrym stanie, dla której ustala się następujące zasady:

- zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, w tym przede wszystkim układu dróg, podziału działek, rozplanowania siedlisk, układu komponowanej zieleni,
- uzyskiwania uzgodnień z Państwową Służbą Ochrony Zabytków zmian rodzaju nawierzchni dróg oraz korekt i zmian w ich przebiegu,
- restauracji i modernizacji technicznej obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości obiektów,
- dostosowania ewentualnej nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i formy bryły zabudowy (dachy strome o symetrycznych połaciach o kącie nachylenia zbliżonym do 45°), przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej,
- prowadzenia działalności inwestycyjnej z uwzględnieniem istniejących już związków przestrzennych i planistycznych.

2) Na obszarze strefy ochrony konserwatorskiej „B” wprowadza się wymóg konsultowania i uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich działań inwestycyjnych dotyczących:

- zmian historycznie ukształtowanych wnętrz urbanistycznych,
- przebudowy, rozbudowy i remontów obiektów figurujących w wykazie zabytków architektury i budownictwa,

- wprowadzania nowej zabudowy (odwołującej się gabarytami i sposobem kształtowania do miejscowej tradycji architektonicznej),
- prowadzenia wszelkich prac ziemnych.

Strefa „K” - ochrony krajobrazu kulturowego obejmuje obszary krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym, znajdujące się w jego otoczeniu lub obszary o ukształtowanym w wyniku działalności ludzkiej charakterystycznym wyglądem. W działalności prowadzonej w strefie „K” obowiązują:

- ochrona form i sposobu użytkowania elementów takich jak: układ dróg, miedz, alej, szpalerów, grobli, stawów, przebiegu cieków wodnych,
- wymóg uzyskiwania opinii Państwowej Służby Ochrony Zabytków odnośnie nowych inwestycji,
- należy zachować i wyeksponować elementy historycznego układu przestrzennego,
- przy planowaniu nowych inwestycji należy uwzględnić konieczność zachowania właściwej ekspozycji historycznego układu przestrzennego miejscowości,
- nowa zabudowa nie może dominować skalą nad zabudową zlokalizowaną w historycznej części wsi,
- nowa zabudowa powinna być zharmonizowana z historyczną kompozycją przestrzenno - architektoniczną w zakresie lokalizacji, skali, bryły, formy, architektonicznej i stosowanych materiałów oraz nawiązywać do lokalnej tradycji architektonicznej,
- zakazuje się lokalizacji konstrukcji wieżowych oraz innych dominant architektonicznych i urządzeń technicznych o gabarytach kolidujących z krajobrazem kulturowym obszaru;

Strefa „W” - ochrony archeologicznej obejmuje stanowiska archeologiczne, posiadające własną formę krajobrazową (grodziska, kurhany).

- na obszarze tych stanowisk wprowadza się zakaz podejmowania jakichkolwiek działalności inwestycyjnej. Przedsięwzięcia o charakterze rewaloryzacyjnym również winny uzyskać akceptację Inspekcji Zabytków Archeologicznych Państwowej Służby Ochrony Zabytków, która ustali tryb i rodzaj wymaganych na tym terenie badań.

Strefa „OW” - obserwacji archeologicznej, dla której ustala się:

- wszelkie inwestycje planowane na obszarach objętych strefą „OW” powinny zostać uzgodnione z Państwową Służbą Ochrony Zabytków,
- dla inwestycji związanych z pracami ziemnymi wymagane jest przeprowadzenie badań archeologicznych, w zakresie określonym przez organ konserwatorski.

Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Krośnice:

1. Uchwała nr XXXVIII/225/1998 Rady Gminy Krośnice z dnia 18 czerwca 1998 r. w sprawie „Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu górniczego „Wierzchowice”;
2. Uchwała nr XI/67/2003 Rady Gminy Krośnice z dnia 29 grudnia 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w obrębach wsi Pierstnica i Suliradzice;
3. Uchwała Nr IV/20/2003 Rady Gminy Krośnice z dnia 12 lutego 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Łazy;
4. Uchwała Nr IV/19/2003 Rady Gminy Krośnice z dnia 12 lutego 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Bukowice;
5. Uchwała Nr XIX/107/2004 Rady Gminy Krośnice z dnia 31 sierpnia 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Brzostowo, Brzostówko, Łędzina, Żeleźniki, Kotlarka, Czeszyce, Stara Huta, Stara Huta - Borzynowo;
6. Uchwała Nr XXII/150/2004 Rady Gminy Krośnice z dnia 30 listopada 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w części obrębów wsi Dąbrowa i Wąbnice;
7. Uchwała Nr XXXI/211/2005 Rady Gminy Krośnice z dnia 29 grudnia 2005 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowanych wsi Grabownica, Luboradów, Kuźnica Czeszycka, Stara Huta - Wielkie Sycowskie, północnej części wsi Żeleźniki oraz Łazy Wielkie - działki o numerach ewidencyjnych 46/3 i 46/2;
8. Uchwała Nr XXXIII/233/2006 Rady Gminy Krośnice z dnia 26 kwietnia 2006 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębów wsi Brzostowo, Łędzina, Żeleźniki, Luboradów, Grabownica, Kotlarka, Czeszyce, Kuźnica Czeszyce;
9. Uchwała nr XIII/97/2008 Rady Gminy Krośnice z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu wsi Wierzchowice;
10. Uchwała nr XXX/215/2010 Rady Gminy Krośnice z dnia 24 lutego 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu wsi Krośnice;
11. Uchwała nr IX/44/2011 w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze Gminy Krośnice, w obrębie wsi Bukowice.

- **Lokalna Strategia Rozwoju Doliny Baryczy 2009 - 2015**

Lokalna Strategia Rozwoju Doliny Baryczy 2009 - 2015 opracowana została w 2009 r. Jest to dokument strategiczny będącym podstawą realizacji działań w ramach Osi 4 Leader w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) 2007 - 2013. Podejście Leader jako inicjatywa wspólnotowa realizowany jest w krajach Unii Europejskiej od 1991 r. Zasadniczym celem programu jest pobudzenie aktywności środowisk lokalnych oraz zaangażowanie ich w tworzenie i realizację lokalnych strategii rozwoju obszarów wiejskich. Prace nad Lokalną Strategią Rozwoju przebiegały zgodnie z wymogami dotyczącymi planowania strategicznego, obejmowały etap:

- diagnozy z analizą mocnych i słabych stron (SWOT),
- określenie i uzgodnienie wizji i celów rozwoju,
- wybór przedsięwzięć i oczekiwanych rezultatów,
- określenie zasad zarządzania i monitoringu.

Obszar Lokalnej Grupy Działania obejmuje osiem gmin. Pięć z nich administracyjnie należy do Dolnego Śląska - Cieszków, Krośnice, Milicz (powiat milicki), Twardogóra (powiat oleśnicki) oraz Żmigród (powiat trzebnicki), trzy natomiast należą do Wielkopolski - Odolanów, Przygodzice, Sośnie (powiat ostrowski).

W ramach obszaru dziedzictwa kulturowego, opisano walory przyrodniczo - kulturowe.

Określenie celów ogólnych i szczegółowych LSR oraz wskazanie planowanych przedsięwzięć służących osiągnięciu poszczególnych celów szczegółowych, w ramach których będą realizowane operacje, zwanych dalej „przedsięwzięciami”.

Wizja Doliny Baryczy: Dolina Baryczy jest regionem o zintegrowanym zarządzaniu ekosystemami z dobrze chronioną przyrodą, zachowanymi tradycjami kulturowymi i gospodarką czerpiącą swe siły z natury.

W obszarze Turystyka i walory przyrodniczo - kulturowe wyznaczono:

Cel ogólny:

- Tworzenie spójnej oferty turystycznej w oparciu o racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowych regionu

Cele szczegółowe:

- Rozwijanie oferty turystyki kwalifikowanej i edukacyjnej, wraz z rozwojem infrastruktury, w oparciu o przyrodniczo - kulturowe bogactwo Doliny Baryczy,
- Rozwijanie zintegrowanej oferty szlaków turystycznych wraz z infrastrukturą towarzyszącą,
- Promocja walorów przyrodniczo-kulturowych oraz oferty turystycznej Doliny Baryczy.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Krośnice położona jest w powiecie milickim, w pñ.- wsch. części województwa dolnośląskiego, w samym centrum Parku Krajobrazowego Dolina Baryczy. Gmina Krośnice od pñ. i zach. graniczy z gminą Milicz, od pñd. z gminami Zawonia i Dobroszyce, od pñd. - wsch. z gminą Twardogóra, a od wsch. graniczy z województwem wielkopolskim. Pñd. - zach. część gminy to fragment Wzgórz Twardogórskich, pñ. - wsch. obszar to część Kotliny Milickiej. W skład gminy Krośnice wchodzi 22 sołectwa: Brzostowo, Bukowice (2 sołectwa), Czarnogózdzice, Czeszyce, Dąbrowa, Dziewiętlin, Grabownica, Kotlarka, Krośnice, Kuźnica Czeszycka, Lędzina, Luboradów, Łazy, Pierstnica, Police, Stara Huta, Suliradzice, Świebodów, Wąbnice, Wierzchowice, Żeleźniki oraz miejscowości: Brzostówko, Krośnice (osada), Luboradów (osada), Łazy - Poręba, Smolak, Stara Huta (osada), Wierzchowice (osada), Wolanka.

Gmina Krośnice zajmuje powierzchnię 17873 ha. Tereny użytkowane rolniczo zajmują 8654 ha (ok. 48% powierzchni gminy), w tym gruntów ornych jest 6161 ha. Przez teren gminy przebiega trasa kolejowa Oleśnica - Krotoszyn. Gminę przecinają tylko dwie drogi oznaczeniu krajowym: droga Trzebnica - Wrocław i odchodząca od niej na pñd. (w kierunku Krośnic i Twardogóry do Sycowa).

Krajobraz gminy jest zdominowany przez obszary leśne (przede wszystkim w pñd. - zach. części, w rejonie miejscowości Łazy, Dziewiętlin, Pierstnica i Bukowice oraz centralnej i wsch. części), oraz przestrzeń produkcji rolnej. Ukształtowanie terenu jest zróżnicowane. Zach. część gminy posiada zdecydowanie pofałdowany charakter z pasmem wzniesień przebiegającym z pñ. na pñd., równoległe niemal do granicy administracyjnej gminy, przez rejon wsi Bukowice, Pierstnica, Dziewiętlin, Wierzchowice i Wąbnice. Wsch. jej część posiada ukształtowanie terenu regularne, o nieznacznych spadkach. Centralna część terenu jest urozmaicona ciekami wodnymi i zbiornikami (głównie stawami hodowlanymi), szczególnie w rejonie pomiędzy wsiami Krośnice, Kotlarka, Brzostowo i Żeleźniki. Układ osadniczy wsi jest przeważnie ulicowy, z obustronnie zlokalizowaną zabudową. Niektóre miejscowości utworzyły wybitnie długie łańcuchy osadnicze (np. Łazy Wielkie i Małe, Bukowice). Krośnice, Wierzchowice, Świebodów, Pierstnica, Kuźnica Czeszycka czy Stara Huta i Cieszyce posiadają bardziej rozgałęziony układ ulic. W przypadku wsi Grabownicy i Luboradowa utworzony został połączony układ przestrzenny, którego osią jest ciek Grabownicy (Kotlarki). Najbardziej rozwinięty układ przestrzenny posiadają Krośnice, pełniące funkcje ośrodka administracyjnego. Szczególnie wartościowy krajobrazowo i architektonicznie jest zespół parkowo - pałacowy. Na pozostałym obszarze dominuje zabudowa 2 - 3 kondygnacyjna, o dachach spadzistych, zagrodowa (siedliska rolników)

i mieszkaniowa. Na obszarach leśnych występują pojedyncze zabudowania związane z gospodarką leśną.

Część obszaru gminy Krośnice znajduje się w zasięgu się parku krajobrazowego „Dolina Baryczy” oraz Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000. Surowce naturalne występujące w gminie Krośnice to gaz ziemny, którego złożę znajduje się w Wierzchowicach na głębokości od 1326,5 m do 1452 m p. p. m. Jest to największy w Polsce podziemny magazyn gazu. Innymi surowcami naturalnymi występującymi na terenie gminy są iły oraz piaski i żwiry. Na terenie gminy udokumentowano występowanie pomników przyrody prawem chronionych z zgodnie z ustawą o ochronie przyrody, wpisanych do rejestru wojewódzkiego, a także drzewa o charakterze pomnikowym. W sumie na terenie gminy znajdują się 22 pomniki przyrody (Tabela nr 1).

Przez teren gminy Krośnice przebiegają szlaki turystyczne: piesze, rowerowe oraz ścieżka przyrodniczą Stawy Krośnickie. Dużą atrakcją turystyczną jest Krośnicka Kolejka Wąskotorowa, która funkcjonuje od maja 2013 r. Kursuje ona na terenie Zespołu Pałacowo - Parkowego w Krośnicach. Trasa ma 3 km, z pięcioma stacjami i tworzy ścieżkę edukacyjną o nazwie Dolina Baryczny w miniaturze. W głównym budynku dworca znajduje się Centrum Informacji Turystycznej z lokalem gastronomicznym.

Tabela nr 1. Pomniki przyrody na terenie gminy Krośnice.

LP.	DATA UTOZCZENIA POMNIKA PRZYRODY	OBOWIĄZUJĄCA PODSTAWA PRAWNA WRAZ Z OZNA CZENIEM MIEJSCA OGŁOSZENIA AKTU PRAWNEGO	OPIS POMNIKA PRZYRODY	OBWÓD NA WYS. 1,3 m [cm]	WYS. [m]	MIEJSCOWOŚĆ
1	1983-01-29	Decyzja Wojewody Nr 6/83 z dnia 29.01.1983 r.	Dąb szypułkowy (Quercus robur)	520	29	Wierzchowice
2	1983-01-31	Decyzja Wojewody Nr 7/83 z dnia 31.01.1983 r.	Dąb szypułkowy (Quercus robur)	457	34	Wierzchowice
3	1983-01-31	Decyzja Wojewody Nr 8/83 z dnia 31.01.1983 r.	Grupa drzew 2 szt. - Dąb szypułkowy (Quercus robur)	490, 482	26	Wierzchowice
4	1983-02-04	Decyzja Wojewody Nr 9/83 z dnia 04.02.1983 r.	Buk pospolity (Fagus sylvatica)	420	28	Wierzchowice
5	1965-02-05	Decyzja PWRN Nr 8/65 z dnia 05.02.1965 r. (Dz. Urz. Woj. Rady Narodowej we Wrocławiu Nr 3 z 20.05.1966 r.)	Dąb szypułkowy (Quercus robur)	539	21	Wąbnice
6	1983-01-27	Decyzja Wojewody Nr 4/83 z dnia 27 stycznia 1983 r.	Dąb szypułkowy (Quercus robur)	412	26	Krośnice
7	1983-01-27	Decyzja Wojewody Nr 3/83 z dnia 27 stycznia 1983 r.	Grupa drzew 2 szt. - Dąb szypułkowy (Quercus robur)	355, 355	21	Krośnice
8	1983-01-27	Decyzja Wojewody Nr 5/83 z dnia 29 stycznia 1983 r.	Sosna pospolita (Pinus sylvestris L.)	270	23	Krośnice

9	1970-12-31	Decyzja Wojewody Nr 16/70 z dnia 31 grudnia 1970 r.	Dąb szypułkowy (Quercus robur)	634	25	Krośnice
10	1979-12-24	Decyzja Wojewody Nr 12/79 z dnia 24 grudnia 1979 r.	Dąb szypułkowy (Quercus robur)	523	23	Krośnice
11	1983-01-27	Decyzja Wojewody Nr 2/83 z dnia 27 stycznia 1983 r.	Dąb szypułkowy (Quercus robur)	614	26	Krośnice
12	1970-12-31	Decyzja Wojewody Nr 17/70 z dnia 31 grudnia 1970 r.	Dąb szypułkowy (Quercus robur)	623	25	Krośnice
13	1970-12-31	Decyzja Wojewody Nr 19/70 z dnia 31 grudnia 1970 r.	Dąb szypułkowy (Quercus robur)	655	23	Krośnice
14	1983-02-04	Decyzja Wojewody Nr 11/83 z dnia 04 luty 1983 r.	Dąb szypułkowy (Quercus robur)	410	25	Krośnice
15	1983-02-04	Decyzja Wojewody Nr 10/83 z dnia 04 luty 1983 r.	Dąb szypułkowy (Quercus robur)	425	23	Krośnice
16	1983-02-04	Decyzja Wojewody Nr 12/83 z dnia 04 luty 1983 r.	Dąb szypułkowy (Quercus robur)	500	27	Żeleźniki
17	1983-02-04	Decyzja Wojewody Nr 13/83 z dnia 04 luty 1983 r.	Dąb szypułkowy (Quercus robur)	608	23	Brzostowo
18	1983-02-04	Decyzja Wojewody Nr 16/83 z dnia 04.02.1983 r.	Dąb szypułkowy (Quercus robur)	540	25	Brzostowo
19	1983-02-04	Decyzja Wojewody Nr 15/83 z dnia 04.02.1983 r.	Grupa drzew 2 szt. - Dąb szypułkowy (Quercus robur)	626 510	25 24	Brzostowo
20	1966-02-28	Decyzja PWRN Nr 19/66 z dnia 28.02.1966 r. (Dz. Urz. Woj. Rady Narodowej we Wrocławiu Nr 3 z 20.05.1966 r.)	Grupa drzew 7 szt. - Dąb szypułkowy (Quercus robur)	384, 496, 482, 500, 499, 487, 401	21, 27, 25, 23, 23, 28, 27	Krośnice
21		Decyzja PWRN Nr 6/65 z dnia 05.02.1965 r. (Dz. Urz. Woj. Rady Narodowej we Wrocławiu Nr 3 z 20.05.1966 r.)	Dąb szypułkowy (Quercus robur)	632	24	Brzostowo
22		Decyzja Nr 2/64 z dnia 20 marca 1964 r. (Dz. Urz. Woj. Rady Narodowej we Wrocławiu Nr 3 z 20.05.1966 r.)	Dąb szypułkowy (Quercus robur)	505		Grabownica

5.2.2. Zarys historii obszaru gminy

W tej części programu przedstawiono zarys historii poszczególnych miejscowości gminy Krośnice:

- **Brzostowo**

Dawne nazwy miejscowości: Brustawe - 1743 r., Brustowe - 1785 r., Bustowo i Brustowiec - 1845 r., Brustowo - 1887 r., Brustowe I do 1938 r., Eichensee - w latach 1938 - 1945, Brzostowo - od 1945 r.

Nauka niemiecka wywodzi tę nazwę od nazwy botanicznej Birka - Brzoza. Wieś założona została prawdopodobnie już przed 1300 r. Znane są dobra rycerskie i wolne sołectwo, co niejako potwierdza średniowieczną prowincję. Jednak wojna trzydziestoletnia (1618 - 1648) doprowadziła do całkowitego niemal zniszczenia wsi, obszar był powtórnie kolonizowany. Głównym zajęciem ludności było rybołówstwo, z czasem rozwinęła się również hodowla ryb, czemu sprzyjały rozległe tereny zalewowe. Wiadomo, że w 1743 r. tutejsze dobra znajdowały się w rękach Carla Wilhelma von Kessel. W 1779 r. Heinrich von Reichenbach - Goschütz nabył je od niego wraz z pobliskimi Łędziną, Kuźnią Goszczańską i Nową Wsią. W rok później jego syn odziedziczył dobra, również Heinrich, który przeniósł tu siedzibę całego rodu (odtąd pieczętowali się oni Reichenbach auf Brustowe). W 1846 r. dobra należały do hrabiny von Reichenbach, z domu v. Reuss - Köstritz. W 1825 r. folwark spłonął doszczętnie. Wkrótce został odbudowany, gdyż jest wymieniany ponownie w 1830 r. W rękach rodziny Reichenbachów dobra pozostały prawdopodobnie do 1865 r., kiedy nabył je wraz z folwarkiem w pobliskim Brzostowie (Neuvorwerk) Friedrich von Stolberg. Z końcem XIX w. uzyskały one status majątku rodowego dziedzicznego. W rękach Stolbergów dobra pozostały do końca II wojny światowej. Od ok. 1905 r. ich właścicielem był syn Friedricha - Bernhard.

Układ przestrzenny wsi - jest to wieś ulicówka, z większością zabudowy usytuowanej w czworoboki przy głównej drodze wiejskiej. W ptn. - zach. części wsi znajduje się folwark, który jest połączony drogą osiowo z folwarkiem w Brzostówku, stanowiącym przez stulecia nieodłączną część dóbr. Droga ta była wysadzana obustronnie dębami, z których pozostały jedynie pojedyncze egzemplarze. Park przy pałacu rozciągał się w kierunku ptn. - pld., ograniczony od wsch. drogą w kierunku Żeleźnik. We wsi znajduje się ciekawa architektonicznie szkoła wzniesiona w 1895 r. na miejscu wcześniejszej.

- **Bukowice**

Dawne nazwy miejscowości: Bukowicz - 1240 r., Boccovici - 1242 r., Bocovici - 1250 r., Buchowycze, Colaczoviczi - ok. 1300 r., Butkowine - 1335 r., Bukowicz - do XIV w., Vrowinwalde - 1355 r., Franwinfelde - 1374 r., Frauenwalde lub Frawenwalde - 1410 r.; Buchowitz, Bukowicz, Buchoviceusis - 1638 r., Frauwalde - 1743 r., Frauenwalde i Bukowitsche - 1785 r., Frauenwaldan (Nieder i Ober) - do 1945 r., Bukowice - od 1945 r.

Nazwa zależna od specyfiki terenu (las bukowy). W pobliżu Bukowie miały miejsce liczne znaleziska archeologiczne z epoki brązu. Około 1000 r. tereny te zamieszkiwali

Słowianie, stąd także zapewne słowiańskie brzmienie nazwy. W 1250 r. książę Henryk III sprzedał swą wieś Bociowici ówczesnej opatce klasztoru w Trzebnicy - Gertrudzie, córce św. Jadwigi, z zezwoleniem lokacji na prawie niemieckim. We wsi stanął wówczas kościół i karczma sądowa. Z dokumentu z 1297 r. wiadomo, że sołtys Herman sprzedał jeden łan z sołectwa za czynsz. Wieś dolna (Nieder - Frauenwadau) powstała również później. Dokument z 1340 r. wymieniono w związku z tym Petera Sedlika, który zakupił od klasztoru 40 łanów lasu. W czasach nowożytnych w obu częściach wsi pojawili się osadnicy ze środkowej Frankonii. Początkowo liczniejszy, słowiański żywioł z czasem się zmniejszył. Pierwotne klasztorne dobra przeszły po sekularyzacji w ręce prywatne i utworzono tu samodzielny obwód. W 1855 r. znajdowały się w rękach Alberta von Lekowa, w 1858 r. przejął je Franz von Schobel. Przez 30 lat znajdowały się w rękach znanej śląskiej rodziny - Hicketier (od 1877 r. do ok. 1905 r.), kiedy przejął je baron Bolko von Richthofen. Od tego czasu następowały częste zmiany właścicieli. Jakiś czas znajdowały się nawet w polskich rękach (1912 r. - Lisiecki, 1917 r. - Gerasinowski). Częste zmiany właścicieli nie sprzyjały gospodarce rolnej. W 1927 r. zostały wykupione przez Śląskie Towarzystwo Ziemskie, które organizowało akcję osiedleńczą w wyniku czego wzniesiono w latach trzydziestych szereg domów kolonii. O części folwarku sołectkiego wiadomo natomiast, iż w 1834 r. posiadał ją Heinrich Ernst von Reichenbach, a po nim w 1848 r. - Maksymilian von Marchitzky. Już w poł. XIX w. wieś należała do największych w powiecie. Składała się z części górnej i dolnej, każda z nich tworzyła gminę z sołtysiem na czele. Poza tym funkcjonował szlachecki folwark, kościół katolicki, dom parafialny i szkoła oraz lenne sołectwo. Kościół wymieniany w średniowieczu, wzniesiony na nowo w 1653 r., następnie przebudowany gruntownie w latach 1803 - 1806. Do sekularyzacji w 1810 r. parafia należała do klasztoru cysterek w Trzebnicy.

Układ przestrzenny wsi- . jest to niezwykle rozciągnięta ulicówka z rodzajem owalnego nawsia w pobliżu kościoła i podobnym rozwidleniu dróg w części wsch. W zabudowie zagród widoczny jest pewien porządek (regularne czworoboki, być może następstwo frankońskiego osadnictwa). Zachowane są również kolonie parcelacyjne z budownictwem z ok. 1930 r. Widoczne zróżnicowanie architektury zabudowań, znaczna degradacja oraz zniszczenie folwarku.

- **Czarnogoździce**

Dawne nazwy miejscowości: Czarnogosice - 1364 r., Czarnobuschce - 1364 r., Czarnogość, Czarnogórzyce, Zwornogoschütz (między innymi 1785, 1886), Czarnogoszczyce.

Wieś wzmiankowana w 1364 r. Stanowiła własność rodową. Ok. poł. XVIII w. wchodziła w skład wielkiej posiadłości Nowy Zamek - wraz z 18 innymi miejscowościami. Być może już wtedy stanowiła majątek lenny (vasallagium). W 1749 r. właścicielem majątku był Johann von Eberz, a po jego śmierci w 1774 r. posiadłość odziedziczyła jego żona. Rok później majątek znajdował się w rękach Hansa Leonarda von Wolf. We wsi znajdował się folwark, natomiast sama wieś składała się zaledwie z 18 gospodarstw chłopskich. Posiadała już szkołę, prawdopodobnie ewangelicką. We wsi znajdował się też wiatrak, a na folwarku browar. Znani są następujący właściciele majątku : Robert Fischer - 1876 r. Paulina Fischer, z domu Aulock - 1886 r., Heinrich von Crolmann - 1909 r., Siegfried von Crolman - 1917 r.,

który władał majątkiem do czasów II wojny światowej. W latach 30 - tych XIX w. Czarnogoździce nadal stanowiły majątek lenny ordynacji Nowy Zamek.

Układ przestrzenny wsi - miejscowość na skraju kompleksu leśnego, wzdłuż drogi przelotowej z Milicza do Twardogóry i Sycowa. W planie wsi widoczne elementy regulacji, zabudowa niejednolita. W części pód., w rozwidleniu dróg kompleks folwarczno - parkowy o silnie zdegradowanej zabudowie. W części pón. - zach. wsi, poza zabudowaniami znajdują się dwa opuszczone cmentarze z zachowanymi nielicznymi nagrobkami i śladami mogił.

- **Czeszyce**

Dawne nazwy miejscowości: Alt Glashütte, Tscheschen - Glashütte, Thessen - 1155 r., Tessen - 1245 r., Susno vel Czessnow - 1272 r., Tscheschen - 1743 r., Alt Glashutte, Tscheschensche Glashuette - 1785 r., Tscheschen - 1785 r., Tscheschen, Czeszno, Cześć, Suszno, Tschenschen.

Wieś o wczesnośredniowiecznej proveniencji, wzmiankowana już w 1155 r. stanowiła własność kapituły katedralnej we Wrocławiu. Własność tę utrzymała jeszcze w 1930 r. Mieszkańcy wsi będący katolikami należeli do parafii w Goszczu. Szkoła katolicka znajdowała się w Kuźnicy Czeszyckiej.

Układ przestrzenny wsi - wieś przydrożna, widoczne ślady regulacji, zabudowa skromna, niejednolita.

- **Dąbrowa**

Dawne nazwy miejscowości Dammer - 1785 r. Wieś o rodowodzie średniowiecznym. Majątek Dąbrowa wchodził w skład wielkiego majątku Krośnice (wraz z Policami i Hammer) powstałego w 1717 r. W latach 1785 - 1845 dobra należały do rodziny Reichenbach - Goschütz, następnie drogą sprzedaży przeszły w ręce rodziny von der Recke von Volmerstein. Historia własności kształtowała się równolegle z własnością w Krośnicach, do której Dąbrowa należała do czasów II wojny światowej. Ostatnim właścicielem majątku był Leopold von der Recke von Volmerstein.

Układ przestrzenny wsi - wieś na skraju kompleksu leśnego, przy drodze lokalnej, wykazująca cechy wielodrożnicy, o zamartym układzie. Zabudowa rozproszona. Przez wieś wytyczono dwie proste drogi krzyżujące się w pobliżu folwarku, których układ jest niezależny od pierwotnego układu wsi.

- **Dziewiętlin**

Dawne nazwy miejscowości: Szwantlyn lub Dzewantlyn - 1442 r., Dziewentlin - 1743 r., Dziewentline - 1785 r. i do ok. 1898 r.; Hedwigsthal - do 1945 r., Dziewiętlin - od 1945 r.

Wieś o średniowiecznej proveniencji, wymieniana w 1442 r. w związku ze znajdującymi się tu dobrami rycerskimi. W 1638 r. Bernard von Maltzan, ówczesny właściciel wsi, sprzedał ją za kwotę 14 700 talarów reńskich spadkobiercom Freitagą (Fraitagsche Erben). Około poł. XVIII w. (1743 r.), wieś znajdowała się w rękach Ebritzische Kreditores. W 1785 r. właścicielem był von Wolf, a dobra określane były mianem wasalnych. Jest

również mowa o istniejącej siedzibie szlacheckiej (zamku). Ten status zachował również później, kiedy w 1845 r. ich posiadaczem był Geisler. Niezależnie od dóbr istniała własność gminna. W 1876 r. dobra należały do księcia Bolka von Hochberg - Fürstenstein, stanowiąc niepodzielną część dóbr w Neuschloss; były jednak dzierżawione. Wiadomo, że w 1894 r. dzierżawcą był Otto Schleuner, potem Fischer (1902 r.), Weber (1917 r.), i Paul Urban (1922 r.). Ok. 1905 r. przeszedł w ręce następcy Bolka - Hansa Heinricha i stan ten trwał do wybuchu II wojny światowej.

Układ przestrzenny wsi - wieś reprezentuje układ wielodrożny, który rozwinął się z pierwotnej ulicówki. Teren dóbr rozciąga się po zach. stronie głównej drogi wiejskiej. Od strony Krośnic na wysokości parku - droga obsadzana obustronnie lipami, biegnie po grobli; od tej drogi wiedzie również wjazd do parku przez bramę. Zabudowa zabytkowa wsi w znacznej mierze zdegradowana. Pałac nie istnieje.

- **Grabownica**

Dawne nazwy miejscowości: Grabownicze, Grabownize, i Grabofnitz (?) - średniowieczne, Charlottenthal - od ok. 1785 do 1945 r., Grabownica - od 1945 r.

Z faktu istnienia w miejscowości dóbr rycerskich należy domyślać się jej średniowiecznej proveniencji. Wg dostępnej literatury ustalono jedynie, iż od 1785 r. dobra znajdowały się w rękach jednej i tej samej rodziny von Reichenbach - Goschütz. W 1876 r. właścicielem był Raphael von Reichenbach - Goschütz, dzierżawił je Paul Rothe. Dobra nie istniały nigdy samodzielnie stanowiąc część wielkiej wolnej własności ziemskiej, stąd, być może, lakoniczne informacje. Ostatnim znanym z imienia Reichenbachem, do którego należały dobra, był Heinrich, od ok. 1922 r. Wiadomo także, że co najmniej od tego momentu pola uprawne były wyodrębnione spośród innych użytków rolnych, rozparcelowane i oddane w dzierżawę. Taka sytuacja istniała do chwili wybuchu II wojny światowej, zapewne także do 1945 r. Równoległe z dobrami istniała w Grabownicy stosunkowo niewielka własność gminna.

Układ przestrzenny wsi - zasadniczą częścią składową tej niewielkiej miejscowości jest ulicówka. Na pld. jej krańcu, w pewnej odległości od zabudowań wsi znajdował się folwark należący do dóbr.

- **Kotlarka**

Dawne nazwy miejscowości: Kesselsdorf. Miejscowość została założona jako kolonia w latach 1770 - 1780, nieskolonizowana jednak do końca, wiele parcel pozostało do dziś niezasiedlonych.

Układ przestrzenny wsi - wieś typu ulicowego, przy drodze lokalnej, o wyraźnym podziale parcelacyjnym i jednolitym układzie zabudowy. Jest to przykład tzw. kolonii fryderycjańskiej z zachowanym układem parcelacji i częściowo zachowanym układem zabudowy działek siedliskowych. Zachowany jest cmentarz.

- **Krośnice**

Dawne nazwy miejscowości: Krassowitz - 1260 r., Craschwicz - 1357 r., Kraschaw - 1380 r., Croschaw - 1419 r., Croschwitz - 1785 r., Kraschnitz - 1845 r., Craschnitz - 1886 r., Kraschnitz - do 1945 r.

Miejscowość o średniowiecznej proveniencji, wymieniana po raz pierwszy w XIV w. Majątek Krośnice, jako wielka własność pańska został utworzony w 1717 r. Pierwszą znaną z dokumentów, właścicielką była Anna Zofia von Salisch, a w 1745 r. Anna Zofia Christiane von Promnitz. W latach 1785 - 1845 dobra należały do rodziny hrabiów Reichenbach - Goschütz. Wtedy to, w 1785 r. kolejny właściciel Henryk von Reichenbach - Goschütz wznosił tu barokowy pałac. Następnie w 1845 r. drogą sprzedaży majątek przeszedł w ręce rodziny von der Recke von Volmerstein. Wówczas przebudowano również pałac. Adalbert von der Recke von Volmerstein, lekarz z wykształcenia, ustanowił w Krośnicach w 1860 r. fundację zakonu samarytańskiego dla dzieci upośledzonych, której poświęcił się całkowicie, przekazując administrowanie dobrami synowi Leopoldowi, w 1863 r., który w 1864 r. przebudował pałac. Adalbert umarł w 1878 r. Jego syn jest wymieniany jako właściciel jeszcze w 1930 r.

Układ przestrzenny wsi - miejscowość trójczłonowa, wieś pierwotna przydrożna, przy drodze lokalnej zespół pałacowo - parkowy na płn. - zach. od pierwotnej wsi, dawny zespół sanatoryjny na płn. od wsi - na wsch. od pałacu Obecnie droga przelotowa Milicz - Twardogóra jest drogą najważniejszą. Ranga jej wywodzi się ze zmian przestrzennych wprowadzonych jako wynik zmian prawnoprawnych w 2 poł. XVIII w.

- **Kuźnica Czeszycka**

Dawne nazwy miejscowości: Cześć - 1374 r., Kuźnica Czeszęzka, Hammer Tscheschen, Czesno, Schesschitz, Grenzhammer.

Miejscowość o średniowiecznym rodowodzie, stanowiła uposażenie parafii katedralnej we Wrocławiu. Majątek nie uległ kasacji w czasie sekularyzacji i jeszcze w poł. XIX w. stanowił własność kościelną pod zarządem kapituły katedralnej. W poł. XIX w. wieś zamieszkiwało 400 mieszkańców, głównie katolików, którzy posiadali swoją szkołę. Wzniesiony w 1696 r. kościół należał do parafii w Goszczu. W miejscowości znajdował się folwark, kwitł handel i hodowla ryb, w 6 należących do majątku stawach.

Układ przestrzenny wsi - wieś przy drodze przelotowej, fragmentami czytelna późniejsza regulacja układu (szczególnie w centralnej partii wsi). Na wsch. krańcu - folwark.

- **Lędzina**

Dawne nazwy miejscowości: Linsen - 1743 r. i później w 1845 r. do 1945 r., Lędzina - od 1945 r.

Zapewne od początku swego istnienia (czasy nowożytne) Lędzina była silnie związana z dobrami w Brzostowie. W 1749 r. jej właścicielem był Carl Wilhelm von Kessel, pan na Brzostowie. Następnie przeszła, podobnie jak Brzostowo w ręce Heinricha von Reichenbacha auf Göschitz, który nabył ją w 1779 r. Rok później odziedziczył własność w Lędzinie jego syn, Heinrich, który przeniósł siedzibę gałęzi rodu do Brzostowa (od tego

czasu von Reichenbach auf Brustowe). W rękach rodu wieś znajdowała się jeszcze w 1845 r. Tymczasem doszło do znacznego rozwoju własności gminnej, zapewne na bazie wymienianego już w XVIII w. wolnego sołectwa, tak iż od końca XIX w. a może i nieco wcześniej nie było tu dóbr.

Układ przestrzenny wsi - typ wsi wielodrożnej z zabudową swobodnie rozmieszczoną w stosunku do dróg wiejskich.

- **Luboradów**

Dawne nazwy miejscowości: Libenthal - 1770 r. i do 1945 r., Luboradów - po 1945 r. W granicach obecnej wsi, znajduje się druga jeszcze miejscowość o dawnej nazwie (przed 1945 r.) Amalienthal datowanej - 1787 r.

Miejscowość została założona przez hrabiego Carla Wilhelma von Kassel, na terenie dominium w Brzostowie, w latach 1770 - 1780, jako kolonia i należał do dóbr brzostowskich. W 1789 r. wzniesiono tu szkołę ewangelicką. W latach 1830 - 1845 właścicielem wsi był pan na Brzostowie - Heinrich von Reichenbach. Także kolejni właściciele Brzostowa byli właścicielami Luboradowa. We wsi funkcjonowały warsztaty tkackie, Inniarskie, z czasem wykształciła się nieduża własność gminna.

Miejscowość Amalienthal, druga część składowa obecna wieś Luboradów, została założona jako kolonia w tym samym czasie i pozostawała w rękach rodziny von Reichenbach auf Goschütz (Goszcz).

Układ przestrzenny wsi - obie wsie są typowymi przykładami układów rzędowych. Do chwili obecnej zachował się niemal nienaruszony zarys działek.

- **Łazy Wielkie**

Dawne nazwy miejscowości: Łazi - 1220 r., 1224 r., 1266 r. (1267 r.), Łaze - 1250 r., Łazon - 1410 r., Laszen - 1498 r., Lahse Gross i Klein - 1830 r. i do 1938 r., Mittenwald (Gross i Klein) - 1938 - 1945 r. Łazy Wielkie - od 1945 r.

Ksiązę Henryk podarował Łazy w 1212 r. klasztorowi cysterek w Trzebnicy, kiedy jego córka Gertruda została tamtejszą mniszką. W 1220 r. klasztor zamienił dziesięcinę z Łaz wraz z innymi wsiami z biskupstwem. Były wymieniane wśród dóbr klasztornych w 1215 r., 1235 r. i 1266 (1267) r. Ponadto, przy innej okazji, w 1210 r. Łazy wymieniane były jako wieś pszczelarska. W 1250 r. otrzymały prawo lokacji len, nie było to, jak się zdaje, prawo niemieckie. W dokumencie z 1410 r. w związku ze sprawami gospodarczymi klasztoru jest mowa o wsi jako dostarczycielce miodu i kur. Mieszkańcy byli również zobowiązani do wykonywania określonych prac na rzecz klasztoru. W ramach dóbr klasztoru trzebnickiego przetrwały Łazy do 1810 r., tj. do sekularyzacji, kiedy stały się domeną królewską. Już w 1818 r. domeną tutejsza została wykupiona przez gminy Gross i Klein Lahse w postaci 31 tzw. głównych parceli. Od tego momentu nastąpił dynamiczny rozwój obu organizmów gminnych. Oprócz rolnictwa dużą rolę w dochodach ludności wsi odgrywała gospodarka leśna.

Układ przestrzenny wsi - z luźno rozrzuconych osad leśnych rozwijały się Łazy (zarówno Wielkie jak i Małe) w układy wielodrożne. Ich zabudowa pozostała jednak nadal

swobodnie sytuowana wobec dróg. W chwili obecnej obie części składowe zostały dość znacznie zdewastowane.

- **Pierstnica**

Dawne nazwy miejscowości: Pirzniche - 1203 r., Pirznice i Pirstnice - 1224 r., Pirsnizen i Pirsniz - 1250 r. i 1266 r., Pirseninice - 1266 r. (1267r.), Persnitz - 1410 r., Perschnitz Gross i Klein - 1886 r.; Perschnütz Gross i Klein na zmianę z poprzednią formą do 1937 r., Zeidel (Gross i Klein) - do 1945 r., Pierstnica - od 1945 r.

Do czasu fundacji klasztoru w Trzebnicy książę Henryk I zamienił Pierstnicę z wnukiem niejakiego Jaroniusa, synem Piotra, o imieniu Bogumił i Mlodeus (Mlazco) na Jaksonów k. Wrocławia. Po lokacji klasztoru podarował wieś nowopowstałemu z zapisem na rzecz wdowy po Jaroniusie. Kiedy w 1212 r. księżniczka Gertruda została mniszką w Trzebnicy, książę podarował klasztorowi łązy w zamian za Pierstnicę. Wieś jest wymieniana w 1224 r. jako wiano córki księcia. Jednak w 1250 r. wiadomo, że została ofiarowana klasztorowi przez księcia Henryka II. Co do jej lokacji istnieje przypuszczenie, że była lokowana na prawie średzkim (niemieckie wykluczone). W rękach klasztoru pozostawała (czasowo oddawana w dzierżawę) do sekularyzacji w 1810 r., po czym przeszła na rzecz domeny królewskiej. Domena pierstnicka (Gross Perschnitz) została sprzedana w 1816 r. hrabiemu von Reichenbach auf Brustawe. Tymczasem wieś (Klein Perschnitz) stanowiła nadal częściowo własność klasztorną. Znajdowały się tam również wolne dobra, część zaś należała do domeny królewskiej. Własność gminna w Pierstnicy rozwinęła się zapewne w oparciu o istniejącym tu już w średniowieczu wolne sołectwo. Całość tworzyła związek gminny. W 1818 r. obie części miejscowości zmieniły przynależność administracyjną. Przeszły z okręgu trzebnickiego do milickiego. W 1860 r. majątek w Gross Perschnitz nabyła rodzina Wagnerów, utrzymując go w swych rękach do ok. 1917 r., kiedy część dóbr nabył Bernhard zu Stolberg - Stolberg. Większa ich część została oddana w dzierżawę kilku dzierżawcom: Arturowi - Ernstowi Rudel, Augustowi Wasmuth oraz Josefowi i Theodorowi Gusinde. Taki stan rzeczy trwał do wybuchu II wojny światowej, a zapewne do 1945 r. Majątek ziemski w Pierstnicy usytuowany został w pld. - wsch. części wsi i składał się z niewielkiego opuszczonego dziś pałacu otoczonego ogrodem z relikdami skalniaka w pld. - wsch. narożu. Budowla ta pełniła funkcję siedziby zarządu dóbr.

Układ przestrzenny wsi - jest typowym przykładem wsi wielodrożnej z wykształconym w jej centrum owalnym nawsiem. Z drogi z Pierstnicy do Bukowie, w połowie odległości między miejscowościami widok na centrum Bukowie z wieżą kościoła.

- **Police**

Dawne nazwy miejscowości: Policz - 1785 r., Politz - 1830 r., Poilicz obok Politz - 1845 r., Politz - do 1945 r., Police - od 1945 r.

Do 1945 r. Police nie stanowiły odrębnej jednostki administracyjnej. Był to folwark stanowiący część dóbr w Krośnicach i znajdowały się w tych samych rękach. Literatura nie podaje osobnych danych dla folwarku, lecz dla całości Krośnic i przy tej miejscowości należy ich szukać.

Układ przestrzenny wsi - część zabudowy folwarku i zachowana. Pierwotnie kształtowana w formie czworoboku.

- **Stara Huta**

Dawne nazwy miejscowości: Starautta, Neurodzie, Neurode - ok. 1845 r., Alte Hutte.

Miejscowość w poł. XIX w. należała do książąt von Braunschweig - Oels i liczyła ok. 260 mieszkańców, głównie ewangelików, należących do parafii w Międzyborzu. Znajdowała się tu także szkoła ewangelicka. Wieś posiadała wolne sołectwo.

Układ przestrzenny wsi - wieś przydrożna o zróżnicowanym układzie zabudowy. W centrum ślady regulacji. W pld. - wsch. części wsi, pod lasem, nieczytelny cmentarz ewangelicki. Wyznaczono punkt widokowy ochrony panoramy wsi.

- **Suliradzice**

Dawne nazwy miejscowości: Wedelsdorf - 1770 r. i 1785 r., Wedelsdorf i Wedlowicze - 1830 r., Wedelsdorf i Wedlowice - 1845 r. i do 1945 r., Suliradzice - od 1945 r.

Powstała od 1770 r. kolonia fryderycjańska. Własność rodziny Reichenbach - Goschutz. Miejscowość graniczna, na granicy z Polską. Istniał tu zespół budynków urzędu celnego.

Układ przestrzenny wsi - wieś o układzie rzędownym, z zabudową luźno rozrzuconą w stosunku do głównej drogi wiejskiej. W pld. - wsch. części wsi zespół zabudowy d. urzędu celnego (Zollamt), zgrupowany w czworobok.

- **Świebodów**

Dawne nazwy miejscowości: Schwiobedawe i Schwidowe - 1785 r., Schwiebedowe - od 1845 r. do 1926 r., Frankeuberg - w latach 1926 - 1945 r., Świebodów - od 1945 r.

Wieś Świebodów w średniowieczu stanowiła własność kościelną; wiadomo np., że w 1353 r. została sprzedana przez parafię w Miliczu (proboszcz Jakub) czy też raczej odstąpiona w dziedziczną dzierżawę rycerzowi Thomo von Hayn (lub von Hager). Folwark koło Schwiebedowa była wymieniana w 1616 r. w księdze majątków parafii milickiej, następne wzmianki dotyczą lat: 1619 r., 1632 r. i 1743 r. Wiadomo, że właścicielem dóbr był von Kessel. W 1785 r. majątek należał do starosty von Koschenbara. 4 kwietnia 1832 r. utworzony został przez kolejnego właściciela - Józefa Joacheine Leszczie de Pierzno Koszutskiego, majorat obejmujący Świebodów i Wziąchowo Wielkie. Jest on wymieniany jako właściciel po raz ostatni w 1847 r. Natomiast w 1876 r. jako właścicielka figuruje dziedzicząca z braku męskiego potomka, jego córka Clara von Wechmar, wdowa po generale Rudolfie von Wechmar, w której rękach majątek pozostawał do ok. 1910 r. dziedziczony przez Maxa Hellwiga. Następnie objął go jej syn Hans Heinrich von Wechmar, szef majoratu i utrzymał go do ok. 1930 r., wówczas majątek został rozparcelowany. Od pocz. XVII w. istniał tu folwark, zaś w k. XVIII w. mowa jest w źródłach także o pałacu (zamku). Należy przypuszczać, że zabudowa gospodarcza, jak również pałac, mogły ulec gruntownemu

przekształceniu w momencie utworzenia majoratu. Świadczyć mogą o tym najstarszy zachowany budynek folwarku (czworak) czy też relikty ogrodu

Układ przestrzenny wsi - niewielka wieś o rzędowym układzie zabudowy, luźno rozrzuconej wzdłuż drogi biegnącej w kierunku wsch. - zach., która od strony zach. skręca ku półd., omijając dość znaczne wzgórze (niem. Hofe - Berg, czyli wzgórze dworskie), u podnóża którego rozciąga się folwark i założenie zielone.

- **Wąbnice**

Dawne nazwy miejscowości: Wembowitz - 1814 r., Friedrichshoh - 1830 r.

Majątek Wąbnice prawdopodobnie już w końcu XV w. wchodził w skład posiadłości Nowy Zamek. W XVIII w. Wąbnice wraz z 17 innymi miejscowościami są wymieniane jako własność hrabiów von Reichenbach, właścicieli ordynacji Nowy Zamek, a od 1819 r. były własnością książąt von Hochberg u Pless. Skromna zabudowa wsi w 1 poł. XIX w. liczyła 21 domów i 180 mieszkańców. Wieś posiadała szkołę wyznaniową, założoną jeszcze w 1788 r. oraz młyn wodny i wiatrak. Ostatnim właścicielem posiadłości Nowy Zamek z siedzibą w Wierzchowicach (do 1945 r.) był Jan Henryk XVI von Hochberg.

Układ przestrzenny wsi - miejscowość między kompleksami leśnymi, na wzniesieniu przy drodze lokalnej. Zabudowa zwarta, jednolita, o układzie regularnym. W części wsch. ślady dawnego folwarku.

- **Wierzchowice**

Dawne nazwy miejscowości: Wirschkowitz - 1785 r., Wirschkowiz - 1787 r., Wirschkowitz - 1845 r., Hochweiler - 1935 r.

Wieś pierwotnie stanowiła własność kapituły katedralnej, w 1358 r. została sprzedana księciu Konradowi Oleśnickiemu. Od 1494 r. należała do hrabiego von Kurzbach i wchodziła w skład wielkiej posiadłości ziemskiej Nowy Zamek. Posiadłość ta w 1590 r. została sprzedana Joachimowi III von Malzan i w rękach tej rodziny pozostawała do 1717 r. Wtedy to została ponownie sprzedana Henrykowi von Reichenbach. Po śmierci 9.01.1819 r. ostatniego z rodu, droga dziedziczenia przeszła na Jana Henryka X von Hochberg, księcia von Pless. Jego syn Jan Henryk XIV otrzymał w 1876 r. potwierdzenie prawa dziedziczenia majątku wg. tzw. fideikomis. Ostatnim właścicielem Wierzchowic (do 1945 r.) był Jan Henryk XVI von Hochberg. Wierzchowice wchodziły na przestrzeni swego istnienia w skład wolnego państwa stanowego Stare Grodziszczce, której wielkość podlegała okresowo zmianom. Dwór w Wierzchowicach jest wzmiankowany pośrednio już w XVII w., kiedy to Jan Benedykt von Malzan założył tu ogród. Dwór w swej środkowej części pochodził z ok. poł. XVII w. W 2 poł. XVIII w., za rządów Krzysztofa Henryka von Reichenbach (1731 - 1791) Wierzchowice stały się główną siedzibą ordynacji Nowy Zamek. Wtedy to powiększono dwór dobudowując dwa skrzydła boczne (prawdopodobnie po spaleniu w 1760 r. przez Rosjan) i założono park. Rozbudowała się też sama wieś. Obok starej wsi w 1753 r. została założona kolonia osadników z Wirtembergii, która otrzymała nazwę Nowych Wierzchowic. Na osi dworu, w kierunku zach. założono ulicę, która otrzymała zabudowę murowaną. W końcu XVIII w. znajdowało się tu 27 gospodarstw, zamieszkiwali tu rzemieślnicy, urzędnicy a nawet

kilka rodzin szlacheckich. Na zamknięciu osi, na szczycie wzniesienia, w 1773 r. postawiono kościół, tworząc komponowane założenie, oparte na osi kościół - dwór. Od poł. XVIII w. znaczenie Wierzchowic znacznie wzrosło, jako siedziby posiadłości Nowy Zamek i jako siedziby parafii ewangelickiej, do której należało 9 okolicznych wsi. Znajdowała się tu także szkoła wyznaniowa oraz biblioteka parafialna. Na cmentarzu przykościelnym została wzniesiona kaplica - pomnik, upamiętniająca śmierć na polowaniu w 1814 r. Karola von Reichenbach oraz kolumna z 1819 r. upamiętniająca ostatniego z rodu Reichenbach - Henryka.

Układ przestrzenny wsi Miejscowość trójczłonowa: pierwotny układ wiejski - tzw. Stare Wierzchowice, wieś przydrożna (Dziewiętlin i Wąbnice), obecnie droga pozbawiona znaczenia tranzytowego; zespół pałacowo - parkowy, położony na wsch. od Starych Wierzchowic; kolonia osadnicza przy drodze do Czarnogózdzie, o regularnym układzie i zwartej zabudowie. Elementem scalającym jest oś założenia pałac - kościół oraz jej przedłużenie, w kierunku wsch., przez park do Krośnic. Na jej zamknięciu usytuowano pałac w Krośnicach. Zwraca się uwagę na układ dróg, które są tu szczególnie ważnym elementem planu. Występuje skorelowanie układu pierwotnego z założeniem planowanym. Układ ten winien być bezwzględnie zachowany. Na kilku bocznych ulicach występuje historyczny bruk, który należy zachować.

- **Żeleźniki**

Dawne nazwy miejscowości: Eisenhammer - 1743 r., 1830 i do 1945 r., Żeleźnik - od 1945 r.

Nie ma wiele wiadomości dotyczących historii wsi. Wiadomo, że w 1743 r. właścicielem wsi był Carl Wilhelm von Kassel, w 1830 r. - hrabia Reichenbach auf Brustawe, w 1845 r. - Heinrich Reichenbach auf Brustawe. Lektura materiałów statystycznych wykazuje, że kolejnymi właścicielami byli właściciele Brzostowa. Tutejsze dobra nigdy nie były samodzielne, wykształciły się natomiast dość znaczne własności gminne.

Układ przestrzenny wsi - Żeleźniki są stosunkowo dobrze zachowanym przykładem ulicówki z utrzymanym układem dawnych działek.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446) formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Krośnice, funkcjonują jedynie dwie z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Krośnice, znajduje się 8 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, w tym dwa stanowiska archeologiczne (Tabela nr 2). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy.

Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Krośnice

LP.	MIEJSCOWOŚĆ/ ADRES	OBIEKT	NR I DATA WPISU DO REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Kuźnica Czeszycka	Kościół par. św. Jana Chrzciciela	154/1541 z 25.02.1966 r.
2	Pierstnica Duża	Park pałacowy	150/650/W z 21.09.1990 r.
3	Wąbnice, dz. nr 61/42	Mauzoleum Hochbergów	A.5946 z 02.12.2014 r.
4	Wierzchowice	Historyczny układ urbanistyczny	151/400/W z 30.09.1978 r.
5	Wierzchowice, ul. Kościelna 19	Kościół par. Narodzenia NMP	152/1170 z 02.12.1964 r.
6	Wierzchowice nr 118	Dwór	153/1552 z 25.02.1966 r.
7	Dziwiętlin	Kurhan, AZP 73-31, 2/6	280/Arch/1967 z 28.04.1967 r.
8	Łazy Wielkie	Kurhan, AZP 73-31, 7/26	279/Arch/1967 z 28.04.1967 r.

5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych i ujęte w ewidencji w gminie Krośnice

Zgodnie z art. 3. pkt. 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Ze względu na bezpieczeństwo obiektów nie publikuje się szczegółowych danych na temat zabytków ruchomych. Na terenie gminy Krośnice zabytki ruchome to głównie wyposażenie kościołów oraz nagrobki na cmentarzach. (Tabela nr 3).

Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych i ujęte w ewidencji w gminie Krośnice

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	NR I DATA REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Brzostowo	Kościół fil. Dobrego Pasterza	Wyposażenie	
2	Brzostowo	Cmentarz rodowy leśny	Nagrobek	
3	Bukowice	Kościół par. Wniebowzięcia NMP	Wyposażenie	
4	Bukowice	Cmentarz parafialny (stary)	Nagrobki, krzyż wotywny	
5	Czarnogoździce	Cmentarz ewangelicki	Nagrobek i krzyż nagrobny	
6	Dziewiętlin	Cmentarz ewangelicki	Nagrobek	
7	Grabownica	Cmentarz ewangelicki	Nagrobki	
8	Kotlarka	Cmentarz ewangelicki	Nagrobki	
9	Krośnice	Wojewódzki Szpital Neuropsychiatrii, ul. Kwiatowa 4	Samolot szkolno - treningowy typu JAK 11 (C11) 1947 - 1953 r., Czechy	nr 112/729 z 30.04.1998 r.
10	Kuźnica Czeszycka	Kościół par. św. Jana Chrzciciela	Wyposażenie	
11	Kuźnica Czeszycka	Cmentarz parafialny (stary)	Nagrobki, krzyże nagrobne	
12	Luboradów	Cmentarz ewangelicki	Nagrobki	
13	Łazy Małe	Cmentarz ewangelicki	Nagrobek	
14	Stara Huta	Cmentarz ewangelicki	Nagrobki	
15	Wąbnice	Cmentarz ewangelicki	Nagrobki	
16	Wierzchowice	Przy kościele Narodzenia NMP	Obelisk żelazny	

17	Wierzchowice	Kościół Narodzenia NMP	Wyposażenie, wystrój, elementy architektoniczne	nr B/1879/1-42 z 26.11.2007 r.
----	--------------	------------------------	---	--------------------------------

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania gminnych programów opieki jest gminna ewidencja zabytków. Stanowi ona zbiór kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy obejmując (art. 22, ust. 5 ustawy o ochronie zabytków):

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydent miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Sposób prowadzenia gminnej ewidencji zabytków określony został w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 26 maja 2011 r., które weszło w życie dnia 02.06.2011 r. Docelowo na terenie kraju powinny obowiązywać: krajowa ewidencja zabytków, wojewódzka ewidencja zabytków, gminna ewidencja zabytków oraz ewidencja zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich. Ewidencje prowadzone będą odpowiednio przez Generalnego Konserwatora Zabytków, wojewódzkich konserwatorów zabytków oraz wójtów (burmistrzów, prezydentów miast) i dyrektorów urzędów morskich. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami poszerzyła dotychczasowy katalog form ochrony zabytków art. 7 (ustalenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego) o ochronę w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytkowego w stosunku do obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Zatem to gminna ewidencja zabytków jest płaszczyzną, na podstawie której powstaje obowiązek uzgodnień z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Zgodnie z art. 8 w związku z art. 7 nowelizacji ustawy do czasu założenia gminnej ewidencji zabytków decyzje o ustaleniu lokalizacji celu publicznego oraz decyzje o warunkach zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, w odniesieniu do zabytków znajdujących się w wykazie zabytków. Formą ochrony prawnej, jak stał się wykaz obiektów ewidencyjnych, wprowadziła do przepisu art. 39 ust. 3 ustawy Prawo budowlane zmiany, które skutkują, iż: w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Spis obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków w gminie Krośnice, przedstawia tabela poniżej - Tabela nr 4.

Tabela nr 4. Obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków w gminie Krośnice

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR	REJESTR ZABYTKÓW	DATA WPISU DO REJESTRU
1	Brzostowo	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
2	Brzostowo	Kościół fil. Dobrego Pasterza				
3	Brzostowo	Cmentarz poewangelicki	na płd. od wsi			
4	Brzostowo	Cmentarz rodowy rodziny Stolberg	na płd. od wsi			
5	Brzostowo	Park pałacowy				
6	Brzostowo	Szkoła podstawowa, d. przytułek św. Marcina		1		
a.	Brzostowo	Budynek gospodarczy	obok szkoły			
7	Brzostowo	Dom mieszkalny		3		
8	Brzostowo	Dom mieszkalny		5		
9	Brzostowo	Dom Ludowy		16		
10	Brzostowo	Dom mieszkalny		31		
11	Brzostowo	Obora	teren d. PGR			
12	Bukowice	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
13	Bukowice	Zespół kościelny:				
a.	Bukowice	Kościół par. NMP Wniebowziętej	ul. Wrocławska	49		
b.	Bukowice	Cmentarz katolicki parafialny				
c.	Bukowice	Plebania				
d.	Bukowice	Stara plebania				
3	Bukowice	Stodoła, ob. garaże	przy starej plebanii			
14	Bukowice	Cmentarz katolicki parafialny	300 m na płd. od kościoła			
15	Bukowice	Cmentarz poewangelicki	pośród zabudowy, przy szosie			
16	Bukowice	Szkoła podstawowa				
17	Bukowice	Dworzec				
18	Bukowice	Dom mieszkalny		3		
19	Bukowice	Dom mieszkalny		10		
20	Bukowice	Dom mieszkalny		28		
21	Bukowice	Stodoła		33		

22	Bukowice	Dom mieszkalno - gospodarczy		34		
23	Bukowice	Dom mieszkalny		39		
24	Bukowice	Dom mieszkalny, ob. poczta		48		
25	Bukowice	Dom mieszkalny		58		
26	Bukowice	Dom mieszkalny		89		
27	Bukowice	Dom mieszkalny		144		
28	Bukowice	Dom mieszkalny		147		
29	Bukowice	Stodoła		168		
30	Bukowice	Dom mieszkalny		187		
31	Bukowice	Dom mieszkalny		206		
32	Bukowice	Dom mieszkalny, ob. Wiejski Dom Towarowy		207		
33	Bukowice	Stodoła		217		
34	Bukowice	Dom mieszkalny, bar „Pod Jeleniem”		222		
35	Bukowice	Dom mieszkalny		226		
36	Bukowice	Dom mieszkalny		231		
37	Bukowice	Dom mieszkalny		232		
38	Bukowice	Dom mieszkalny		250		
39	Bukowice	Budynek gospodarczy		255		
40	Bukowice	Dom mieszkalny		257		
41	Czarnogoździce	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
42	Czarnogoździce	Cmentarz rodowy	na zach. od wsi			
43	Czarnogoździce	Cmentarz poewangelicki	na zach. od wsi			
44	Czarnogoździce	Zespół dworsko - folwarczny:				
a.	Czarnogoździce	Dwór		22		
b.	Czarnogoździce	Park dworski wraz z aleją kasztanową				
	Czarnogoździce	Folwark:				
c.	Czarnogoździce	Stajnia, ob. chlewnia i mieszkania				
d.	Czarnogoździce	Stodoła, ob. magazyn				
e.	Czarnogoździce	Budynek gospodarczy, ob. chlewnia				
f.	Czarnogoździce	Obora, ob. chlewnia				
g.	Czarnogoździce	Dom mieszkalny		24		
h.	Czarnogoździce	Budynek gospodarczy, ob. warsztaty				

45	Czeszyce	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
46	Dąbrowa	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
47	Dąbrowa	Cmentarz poewangelicki	pośrodku wsi			
48	Dąbrowa	Dom mieszkalny		2		
49	Dąbrowa	Dom mieszkalny		7		
50	Dąbrowa	Dom mieszkalny		10		
a.	Dąbrowa	Stodoła		10		
51	Dziewiętlin	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
52	Dziewiętlin	Cmentarz poewangelicki	na zach. od wsi			
53	Dziewiętlin	Zespół dworsko - folwarczny:				
a.	Dziewiętlin	Dwór (ruina)				
b.	Dziewiętlin	Czworak		20		
c.	Dziewiętlin	Dom mieszkalno - gospodarczy		21		
d.	Dziewiętlin	Oficyna mieszkalna		24		
e.	Dziewiętlin	Spichlerz		24		
f.	Dziewiętlin	Stodoła I				
g.	Dziewiętlin	Stodoła II				
h.	Dziewiętlin	Brama parkowa				
i.	Dziewiętlin	Park dworski				
54	Dziewiętlin	Dom mieszkalny		4		
55	Dziewiętlin	Dom mieszkalno - gospodarczy		9		
56	Dziewiętlin	Dom mieszkalny		14		
57	Dziewiętlin	Dom mieszkalny		16		
58	Grabownica	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
59	Grabownica	Cmentarz poewangelicki	na płd. od wsi			
60	Kotlarka	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
61	Kotlarka	Cmentarz poewangelicki	na płd. od wsi			
62	Krośnice	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
63	Krośnice	D. cmentarz przyszpitalny (miejsce pocmentarne)	na skraju zespołu Sanatorium			
64	Krośnice	Zespół pałacowo - folwarczny:	ul. Parkowa, Lipowa, Sportowa			

a.	Krośnice	Pałac	ul. Sportowa	4 (San.19)		
b.	Krośnice	Budynek mieszkalno - gospodarczy (spichlerz)	ul. Lipowa	5c		
c.	Krośnice	Dom zarządcy	ul. Parkowa	26a (San.39)		
d.	Krośnice	Oficyna mieszkalna	ul. Lipowa	2 (San.39)		
e.	Krośnice	Chlew				
f.	Krośnice	Stodoła				
g.	Krośnice	Obora				
h.	Krośnice	Park pałacowy				
65	Krośnice	Sanatorium Neuropsychiatryczne, d. zakład dla dzieci upośledzonych:				
a.	Krośnice	Pałac, ob. budynek administracyjno - hotelowy	ul. Kwiatowa	2a, 2b		
b.	Krośnice	Pawilon dziecięcy VII		(San. 7)		
c.	Krośnice	Pawilon dziecięcy VIII		(San. 8)		
d.	Krośnice	Izolotka, ob. warsztat szewski		(San.25)		
e.	Krośnice	Pawilon dziecięcy		(San. 4)		
f.	Krośnice	Laboratorium		(San. 6)		
g.	Krośnice	Pralnia		(San.22)		
h.	Krośnice	Masarnia dawna		(San.21)		
i.	Krośnice	Budynek administracyjno - mieszkalny	ul. Kwiatowa	4 (San.10)		
j.	Krośnice	Garaze	ul. Kwiatowa	8 (San.18)		
k.	Krośnice	Dom mieszkalny	ul. Sportowa	5 (San.11)		
l.	Krośnice	Dom mieszkalny	ul. Sanatoryjna	16 (San.13)		
l.	Krośnice	Dom mieszkalny	ul. Sanatoryjna	18 (San.14)		
m.	Krośnice	Dom mieszkalny	ul. Parkowa	24 (San.40)		
n.	Krośnice	Spichlerz	ul. Sportowa	(San.15)		
66	Krośnice	Zespół dworca PKP:				
a.	Krośnice	Dworzec	ul. Dębowa	10		
b.	Krośnice	Budynek WC				
c.	Krośnice	Budynek gospodarczy				

d.	Krośnice	Dom mieszkalny	ul. Kolejowa	40		
e.	Krośnice	Budka dróżnika				
67	Krośnice	Dom mieszkalny	ul. Kasztanowa	3		
68	Krośnice	Dom mieszkalny	ul. Kasztanowa	5		
69	Krośnice	Dom mieszkalny	ul. Kasztanowa	15		
70	Krośnice	Dom mieszkalny	ul. Kolejowa	1		
71	Krośnice	Dom mieszkalny	ul. Kolejowa	3		
72	Krośnice	Dom mieszkalny	ul. Kolejowa	44		
73	Krośnice	Dom mieszkalny	ul. Kolejowa	59		
74	Krośnice	Restauracja „Ustronie”	ul. Parkowa	1		
75	Krośnice	Dom mieszkalny	ul. Parkowa	2a, 2b		
76	Krośnice	Dom mieszkalny	ul. Szkolna	3		
77	Krośnice	Dom mieszkalny	ul. Szkolna	4		
78	Krośnice	Dom mieszkalny	ul. Szkolna	9		
79	Krośnice	Szkoła	ul. Szkolna	13		
80	Krośnice	Leśniczówka		138		
81	Kubryk	Historyczny układ ruralistyczny osady leśnej				
82	Kuźnica Czeszycka	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
83	Kuźnica Czeszycka	Zespół kościelny:				
a.	Kuźnica Czeszycka	Kościół par. św. Jana Chrzciciela			154/1541	1966-02-25
b.	Kuźnica Czeszycka	Mur wokół kościoła				
c.	Kuźnica Czeszycka	Cmentarz katolicki parafialny				
84	Kuźnica Czeszycka	Cmentarz ewangelicki, ob. katolicki parafialny	wśród pól			
85	Kuźnica Czeszycka	Zespół pałacowo - folwarczny:				
a.	Kuźnica Czeszycka	Pałac		51		
b.	Kuźnica Czeszycka	Oficyna mieszkalna II		51 a		
c.	Kuźnica Czeszycka	Oficyna mieszkalna I		51 b		
d.	Kuźnica Czeszycka	Spichlerz				
e.	Kuźnica Czeszycka	Stajnia				
f.	Kuźnica Czeszycka	Obora				
h.	Kuźnica Czeszycka	Stodoła I				
i.	Kuźnica Czeszycka	Stodoła II				
86	Kuźnica Czeszycka	Szkoła parafialna, ob. podstawowa				
87	Kuźnica Czeszycka	Plebania		2		
88	Kuźnica Czeszycka	Dom mieszkalny		3		
89	Kuźnica Czeszycka	Dom mieszkalny		4		

90	Kuźnica Czeszycka	Dom mieszkalny		5		
91	Kuźnica Czeszycka	Dom mieszkalny		7		
92	Kuźnica Czeszycka	Dom mieszkalny		11		
93	Kuźnica Czeszycka	Szkoła podstawowa		45		
94	Lędzina	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
95	Lędzina	Cmentarz poewangelicki	przy szosie			
96	Lędzina	Dom mieszkalny		1		
97	Lędzina	Dom mieszkalny		2		
98	Lędzina	Dom mieszkalny		4		
99	Lędzina	Dom mieszkalny		14		
100	Lędzina	Dom mieszkalny		17		
101	Lędzina	Dom mieszkalny		19		
102	Luboradów	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
103	Luboradów	Cmentarz poewangelicki	na zach. od wsi			
104	Luboradów	D. szkoła		2		
105	Luboradów	Szkoła, ob. dom mieszkalny		10		
106	Łazy Małe	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
107	Łazy Małe	D. cmentarz ewangelicki (zlikwidowany)	pośrodku wsi			
108	Łazy Małe	Dom mieszkalny		3		
109	Łazy Małe	Dom mieszkalny		8		
110	Łazy Małe	Dom mieszkalny		17		
111	Łazy Małe	Dom mieszkalny		18		
112	Łazy Wielkie	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
113	Łazy Wielkie	Cmentarz poewangelicki	pośrodku wsi			
114	Łazy Wielkie	Dom mieszkalny		12		
115	Łazy Wielkie	Stodoła		12		
116	Łazy Wielkie	Dom mieszkalny		14		
117	Łazy Wielkie	Stodoła		26		
118	Łazy Wielkie	Stodoła		36		
119	Łazy Wielkie	Dom mieszkalny		39		
120	Pierstnica Duża	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
121	Pierstnica Duża	Cmentarz poewangelicki	na pld. od wsi			
122	Pierstnica Duża	Zespół pałacowo - folwarczny:				

a.	Pierstnica Duża	Dom mieszkalny		2 b		
b.	Pierstnica Duża	Dom mieszkalny		2 c		
c.	Pierstnica Duża	Dom mieszkalny		2 d		
d.	Pierstnica Duża	D. owczarnia				
e.	Pierstnica Duża	D. obora				
f.	Pierstnica Duża	Stodoła, ob. magazyn				
g.	Pierstnica Duża	Budynek gospodarczy, tzw. drewnutnia				
h.	Pierstnica Duża	Park pałacowy			150/650/W	1990-09-21
123	Pierstnica Duża	Dom mieszkalny, d. szkoła		1		
124	Pierstnica Duża	Dom mieszkalny		6		
125	Pierstnica Duża	Dom mieszkalny		14		
126	Pierstnica Duża	Dom mieszkalny		15		
127	Pierstnica Duża	Dom mieszkalny		20		
128	Pierstnica Duża	Dom mieszkalny		23		
a.	Pierstnica Duża	Obora		23		
129	Pierstnica Duża	Zagroda:				
a.	Pierstnica Duża	Dom mieszkalny		26		
b.	Pierstnica Duża	Obora		26		
c.	Pierstnica Duża	Stodoła		26		
d.	Pierstnica Duża	Chlew		26		
130	Pierstnica Duża	Zagroda:				
a.	Pierstnica Duża	Dom mieszkalny		27 a		
b.	Pierstnica Duża	Budynek gospodarczy		27 a		
c.	Pierstnica Duża	Dom mieszkalny		27 b		
d.	Pierstnica Duża	Budynek gospodarczy		27 b		
131	Pierstnica Duża	Zagroda:				
a.	Pierstnica Duża	Dom mieszkalny		28		
b.	Pierstnica Duża	Obora		28		
c.	Pierstnica Duża	Stodoła		28		
132	Pierstnica Duża	Stodoła		30		
133	Pierstnica Duża	Dom mieszkalny		33		
134	Pierstnica Duża	Dom mieszkalny		37		
135	Pierstnica Duża	Dom mieszkalny, ob. gospodarczy		38		
a.	Pierstnica Duża	Stodoła		38		
136	Pierstnica Mała	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
137	Pierstnica Mała	Stodoła		5		
138	Pierstnica Mała	Dom mieszkalny		13		
139	Police	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
140	Police	Dom dróżnika		14		

141	Stara Huta	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
142	Stara Huta	Cmentarz poewangelicki	na wsch. skraju wsi			
143	Stara Huta	Dom mieszkalny pracowników leśnych		31		
144	Stara Huta	Dom mieszkalny pracowników leśnych		32		
145	Suliradzice	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
146	Suliradzice	Dom mieszkalno - gospodarczy		14		
147	Świebodów	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
148	Świebodów	Park dworski				
149	Świebodów	Dom mieszkalny		11		
150	Świebodów	Stodoła		15		
151	Świebodów	Dom mieszkalno - gospodarczy		19		
152	Świebodów	Dom mieszkalny		43		
153	Wąbnice	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
154	Wąbnice	Cmentarz poewangelicki	na płn. - zach. od wsi			
155	Wąbnice	Mauzoleum Hochbergów	na płd. od wsi, dz. 61/42 AM-1		A/5946	2014-12-02
156	Wierzchowice	Historyczny układ urbanistyczny			151/400/W	1978-09-30
157	Wierzchowice	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
158	Wierzchowice	Zespół kościelny:				
a.	Wierzchowice	Kościół par. Narodzenia NMP	ul. Kościelna	19	152/1170	1964-12-02
b.	Wierzchowice	Kaplica grobowa				
c.	Wierzchowice	Kostnica				
d.	Wierzchowice	Cmentarz ewangelicki, ob. katolicki parafialny				
159	Wierzchowice	Cmentarz poewangelicki	na płd. od wsi, za cegielnią			
a.	Wierzchowice	Kaplica grobowa	przy drodze do Wąbnic			
160	Wierzchowice	Zespół plebani:				
a.	Wierzchowice	Plebania		4		
b.	Wierzchowice	Dom komornika				

c.	Wierzchowice	Dom mieszkalny, tzw. służbówka				
d.	Wierzchowice	Budynek gospodarczy				
161	Wierzchowice	Zespół dworsko - folwarczny:				
a.	Wierzchowice	Dwór		118	153/1552	1966-02-25
b.	Wierzchowice	Oficyna mieszkalna I		118		
c.	Wierzchowice	Oficyna mieszkalna II		115		
d.	Wierzchowice	Oficyna mieszkalna II				
e.	Wierzchowice	Dom ogrodnika				
f.	Wierzchowice	Budynek bramny				
g.	Wierzchowice	Spichlerz				
h.	Wierzchowice	Obora I, ob. stolarnia				
i.	Wierzchowice	Obora II, ob. stolarnia				
j.	Wierzchowice	Budynek mieszkalno - gospodarczy				
k.	Wierzchowice	Stodoła I				
l.	Wierzchowice	Stodoła II				
ł.	Wierzchowice	Park pałacowy				
162	Wierzchowice	Zespół dworca PKP:				
a.	Wierzchowice	Dworzec				
b.	Wierzchowice	Budynek WC				
163	Wierzchowice	Dom mieszkalny		3		
164	Wierzchowice	Dom mieszkalny		5		
165	Wierzchowice	Dom mieszkalny		7, 7 a		
a.	Wierzchowice	Stodoła				
166	Wierzchowice	Dom mieszkalny		8		
167	Wierzchowice	Dom mieszkalny		9		
168	Wierzchowice	Dom mieszkalny		15		
169	Wierzchowice	Dom mieszkalny		16		
170	Wierzchowice	Dom mieszkalny		17		
171	Wierzchowice	Dom mieszkalny		19		
172	Wierzchowice	Dom mieszkalny		20		
173	Wierzchowice	Dom mieszkalny		21		
174	Wierzchowice	Dom mieszkalny		23		
175	Wierzchowice	Dom mieszkalny		24		
176	Wierzchowice	Dom mieszkalny		26, 26 a		
177	Wierzchowice	Dom mieszkalny		27		
178	Wierzchowice	Dom mieszkalny		31		
179	Wierzchowice	Dom mieszkalny		32		
180	Wierzchowice	Dom mieszkalny		33		
181	Wierzchowice	Dom mieszkalny		35/36		
182	Wierzchowice	Dom mieszkalny, ob. biblioteka		37		
183	Wierzchowice	Dom mieszkalny		38		

184	Wierzchowice	Dom mieszkalny		43		
185	Wierzchowice	Dom mieszkalny		49		
186	Wierzchowice	Zespół cegielni:		53		
a.	Wierzchowice	Dom zarządcy				
b.	Wierzchowice	Budynek produkcyjny				
c.	Wierzchowice	Komin				
187	Wierzchowice	Dom mieszkalny		54		
188	Wierzchowice	Dom mieszkalny		55		
189	Wierzchowice	Dom mieszkalny		59		
190	Wierzchowice	Przedszkole		60		
191	Wierzchowice	Dom mieszkalny		63		
192	Wierzchowice	Dom mieszkalny		65		
193	Wierzchowice	Dom mieszkalny		68		
a.	Wierzchowice	Budynek gospodarczy		68		
194	Wierzchowice	Dom mieszkalny		80		
a.	Wierzchowice	Stodoła		80		
195	Wierzchowice	Stodoła		86		
196	Wierzchowice	Dom mieszkalny		88		
197	Wierzchowice	Dom mieszkalny		96		
198	Wierzchowice	Dom mieszkalny		101		
199	Wierzchowice	Dom mieszkalny		103		
200	Wierzchowice	Dom mieszkalny		104		
201	Wierzchowice	Dom mieszkalny		106		
202	Wierzchowice	Dom mieszkalny		107		
203	Wierzchowice	D. szkoła		108		
204	Wierzchowice	Dom mieszkalny		110		
205	Żeleźniki	Historyczny układ ruralistyczny wsi				
206	Żeleźniki	Cmentarz poewangelicki	na skraju wsi, przy szosie			
207	Żeleźniki	Dom mieszkalny		10		
208	Żeleźniki	Dom mieszkalno - gospodarczy		16		
209	Żeleźniki	Osiedle robotników leśnych:				
210	Żeleźniki	Dom mieszkalny		23		
a.	Żeleźniki	Budynek gospodarczy		23		
211	Żeleźniki	Dom mieszkalny		24		
a.	Żeleźniki	Budynek gospodarczy		24		
b.	Żeleźniki	Stodoła		24		

5.5. Zabytki archeologiczne

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy Krośnice. Środowisko kulturowe gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki kamienia do epoki nowożytnej. Stanowiska zewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski: 71-33, 72-31, 72-32, 72-33, 73-31, 73-32, 73-33, 74-31, 74-32. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Poza zabytkami kubaturowymi na terenie gminy Krośnice znajduje się szereg stanowisk archeologicznych potwierdzających liczne fakty historyczne. Prace wykopaliskowe prowadzone były we wszystkich miejscowościach gminy. Skutkiem tego jest ok. 250 stanowisk archeologicznych. Połowa tych stanowisk to stanowiska archiwalne o określonej lokalizacji. Prawie w każdej miejscowości na terenie gminy Krośnice znajdują się stanowiska archiwalne o nieokreślonej lokalizacji. Nowe stanowiska tworzone są przy okazji realizacji inwestycji, poprzez ratownicze badania archeologiczne i nadzór archeologiczny nad prowadzonymi robotami ziemnymi.

Widoczna jest wyraźna dysproporcja w ilości stanowisk na obszarach wokół miejscowości Bukowice, Łazy i Brzostowo a na pozostałych terenach. Należy przypuszczać, że jest to w dużej mierze zależne od stanu badań (słaby stopień zaawansowania poszukiwań powierzchniowych AZP) oraz od ograniczonej dostępności terenu (arealty leśne). Nie należy jednak wykluczać możliwości, iż w trakcie prac ziemnych dojdzie do odkrycia nowych stanowisk archeologicznych. Dlatego wymagane jest każdorazowe uzgadnianie projektowanych przedsięwzięć inwestycyjnych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Najstarsze stanowiska archeologiczne z obszaru gminy Krośnice datowane są na okres schyłkowego paleolitu i mezolitu. Do szczególnie ciekawych obiektów należą kurhany zlokalizowane w obrębie zwartych kompleksów leśnych, głównie w okolicach miejscowości Łazy Wielkie i Dziewiętlin, datowane wstępnie na epokę brązu. Stanowiska archeologiczne w Dziewiętlinie (stanowisko nr 2/6 obszar AZP 73-31, nr na mapie 21) oraz w Łazach Wielkich (stanowisko nr 7/26, obszar AZP 73-31, nr na mapie 40) zostały wpisane do Rejestru Zabytków i objęte ścisłą strefą ochrony konserwatorskiej, co wyklucza możliwość prowadzenia na ich obszarze jakichkolwiek działań, które mogłyby naruszyć specyficzną formę krajobrazową jak i zabytkową zawartość. W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków.

Na terenie gminy Krośnice, znajduje się 248 zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków archeologicznych. Wykaz stanowisk przedstawia tabela poniżej (Tabela nr 5).

Tabela nr 5. Stanowiska archeologiczne na terenie gminy Krośnice

LP.	NR OBSZARU AZP	NR STANOWISKA NA OBSZARZE	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	FUNKCJA OBIEKTU	KULTURA	CHRONOLOGIA
BRZOSTOWO						
1	73-32	10	1	cmentarzysko ciałopalne	tużycka	epoka brązu - halsztat
2	73-32	6	2	znalezisko luźne		neolit
3	73-32	44	3	śląd osadnictwa	KCGD	mezolit - neolit
				śląd osadnictwa		mezolit
				śląd osadnictwa		paleolit schyłkowy
4	73-32	46	4	osada		epoka brązu - halsztat
5	73-32	17	5	znalezisko luźne		epoka kamienia
6	73-32	18	6	znalezisko luźne		neolit
7	73-32	19	7	znalezisko luźne		neolit
8	73-32	20	8	cmentarzysko kurhanowe ?		nieokreślona
9	73-32	21	9	znalezisko luźne		epoka brązu
10	73-32	22	10	nieokreślona		okres wpływów rzymskich
11	73-32	23	11	nieokreślona		okres wpływów rzymskich II-III
12	73-32	24	12	osada ?		wczesne średniowiecze
13	73-32	25	13	osada ?		wczesne średniowiecze
14	73-32	26	14	osada obronna ?		epoka brązu - halsztat ?
15	73-32	45	15	grób ciałopalny	przedtużycka	epoka brązu II
16	73-32	41	16	śląd osadnictwa		nieokreślona
17	73-32	7	17	śląd osadnictwa		pradzieje
BUKOWICE						
18	74-31	1	1	cmentarzysko ciałopalne	tużycka	epoka brązu V
19	74-31	2	2	śląd osadnictwa		pradzieje
				osada	przeworska	okres wpływów rzymskich późny
				cmentarzysko ciałopalne	przeworska	okres wpływów rzymskich ? IV ne
20	74-31	3	3	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
				cmentarzysko ciałopalne	tużycka	nieokreślona
				śląd osadnictwa		neolit
21	74-31	4	4	cmentarzysko szkieletowe	przeworska	okres wpływów rzymskich III-IV
22	74-31	5	5	osada	tużycka	halsztat C-D
23	74-32	1	6	osada ?		średniowiecze
				osada ?		epoka brązu - halsztat
				znalezisko luźne		neolit
24	74-32	2	7	grób szkieletowy		okres wpływów rzymskich IV
25	74-31	6	8	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje

				osada	łużycka	epoka brązu
26	74-31	7	9	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				osada	łużycka	epoka brązu
27	74-31	19	10	osada	łużycka	epoka brązu IV
28	74-31	8	12	śląd osadnictwa		neolit
29	74-31	9	13	cmentarzysko	łużycka	epoka brązu wczesna
30	74-31	10	14	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		epoka brązu
31	74-31	11	15	śląd osadnictwa		okres wpływów rzymskich III ne
32	74-31	12	16	śląd osadnictwa		epoka brązu V - halsztat C-D
33	74-31	13	17	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
34	74-31	14	18	śląd osadnictwa		epoka brązu
35	74-31	15	19	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
36	74-31	16	20	śląd osadnictwa		neolit
37	74-31	17	21	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
38	74-31	18	22	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
				osada	łużycka	nieokreślona
39	74-31	19	23	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				osada	łużycka	nieokreślona
40	74-31	20	24	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
41	74-31	21	25	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
42	74-31	22	26	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
43	74-31	23	27	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
44	74-31	24	28	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
45	74-31	25	29	osada		wczesne średniowiecze fazy młodsze
				śląd osadnictwa		pradzieje
				osada	łużycka	nieokreślona
46	74-31	26	30	śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa	przeworska	okres wędrówek ludów faza D
				osada	łużycka	nieokreślona
				śląd osadnictwa		neolit ?
47	74-31	27	31	śląd osadnictwa		pradzieje
48	74-31	28	32	śląd osadnictwa		okres wpływów rzymskich ?
49	74-31	29	33	śląd osadnictwa		pradzieje
50	74-31	30	34	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
51	74-31	31	35	śląd osadnictwa		późne średniowiecze ?
CZARNOGOŹDZICE						
52	72-31	64	1	śląd osadnictwa		epoka kamienia
53	72-31	65	2	śląd osadnictwa		średniowiecze
				punkt osadniczy		pradzieje

				śląd osadnictwa	przeworska ?	okres wpływów rzymskich ?
				śląd osadnictwa	przeworska ?	laten ?
				punkt osadniczy	tużycka	nieokreślona
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
54	72-31	66	3	punkt osadniczy		pradzieje
55	72-31	67	4	śląd osadnictwa		epoka kamienia
56	72-31	68	5	śląd osadnictwa		średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
57	72-31	69	6	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				punkt osadniczy		wczesne średniowiecze X-XIII
				punkt osadniczy		pradzieje
				śląd osadnictwa	przeworska	nieokreślona
58	72-31	70	7	śląd osadnictwa		pradzieje
59	72-31	71	8	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze VIII-X
				śląd osadnictwa	tużycka	nieokreślona
60	72-31	72	9	cmentarzysko ciepłopalne	tużycka ?	nieokreślona
DĄBROWA						
61	72-32	37	1	osada		pradzieje
				osada		wczesne średniowiecze X-XIII
62	72-31	88	2	śląd osadnictwa		epoka kamienia
63	72-31	89	3	śląd osadnictwa	tużycka	nieokreślona
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
64	72-31	90	4	śląd osadnictwa		epoka kamienia
65	72-31	91	5	cmentarzysko ciepłopalne		nieokreślona
66	72-31	92	6	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
67	72-31	93	7	śląd osadnictwa		nieokreślona
68	72-32	38	8	punkt osadniczy		pradzieje
				śląd osadnictwa		średniowiecze
69	72-32	39	9	śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze X-XIII
				osada		średniowiecze
70	72-32	40	10	osada		średniowiecze
DZIEWIĘTLIN						
71	72-31	125	1	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze X-XIII
				cmentarzysko	tużycka	nieokreślona
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
				cmentarzysko ciepłopalne	tużycka	epoka brązu V - halsztat
72	73-31	6	2	cmentarzysko kurhanowe		nieokreślona
73	73-31	3	3	śląd osadnictwa		okres nowożytny
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
74	73-31	4	4	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	tużycka	epoka brązu - halsztat
75	73-31	5	5	śląd osadnictwa		epoka kamienia

76	72-31	126	6	osada		średniowiecze
				punkt osadniczy		wczesne średniowiecze X-XIII
				punkt osadniczy	tużycka	nieokreślona
77	72-31	127	7	śląd osadnictwa		średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa	tużycka	nieokreślona
78	72-31	128	8	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze X-XIII
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
79	72-31	129	9	śląd osadnictwa		średniowiecze
				punkt osadniczy		wczesne średniowiecze X-XIII
				punkt osadniczy		pradzieje
GRABOWNICA						
80	73-33	1	1	nieokreślona		epoka brązu
81	73-32	3	2	nieokreślona		nieokreślona
82	72-32	74	3	śląd osadnictwa		epoka kamienia
				śląd osadnictwa		średniowiecze
83	72-32	75	4	punkt osadniczy	przeworska	okres wpływów rzymskich
				punkt osadniczy		pradzieje
				punkt osadniczy		wczesne średniowiecze X-XIII
				osada		średniowiecze
84	72-32	76	5	śląd osadnictwa	tużycka	nieokreślona
				śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa		średniowiecze
85	72-32	77	6	punkt osadniczy	tużycka	nieokreślona
				punkt osadniczy	przeworska	nieokreślona
				punkt osadniczy		pradzieje
				śląd osadnictwa		średniowiecze
86	72-32	78	7	punkt osadniczy	tużycka	nieokreślona
				punkt osadniczy	przeworska	okres wpływów rzymskich
				punkt osadniczy		pradzieje
				punkt osadniczy		średniowiecze
87	72-32	79	8	osada	tużycka	nieokreślona
				osada		pradzieje
88	72-32	80	9	śląd osadnictwa		średniowiecze
89	72-32	81	10	śląd osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych	neolit
90	72-32	82	11	śląd osadnictwa		neolit
91	72-32	83	12	śląd osadnictwa		epoka kamienia
92	72-32	84	13	śląd osadnictwa		epoka kamienia
93	72-32	85	14	śląd osadnictwa		epoka brązu I
KOTLARKA						
94	72-32	59	1	punkt osadniczy	przeworska	nieokreślona

				śląd osadnictwa		pradzieje
95	72-32	60	2	śląd osadnictwa		mezolit
96	72-32	61	3	śląd osadnictwa		mezolit
97	72-32	62	4	śląd osadnictwa		mezolit
98	72-32	63	5	śląd osadnictwa		neolit
99	72-32	64	6	śląd osadnictwa		neolit
100	72-32	65	7	śląd osadnictwa		neolit
101	72-32	66	8	śląd osadnictwa		epoka kamienia
102	72-32	67	9	śląd osadnictwa		epoka kamienia
103	72-32	68	10	śląd osadnictwa		epoka kamienia
104	72-32	69	11	śląd osadnictwa		epoka kamienia
KROŚNICE						
105	72-31	94	1	śląd osadnictwa	tużycka	nieokreślona
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
				osada	przeworska	okres wpływów rzymskich
				osada	przeworska	laten późny
				obozowisko		mezolit
106	72-31	95	2	grodzisko		wczesne średniowiecze
107	72-31	96	3	śląd osadnictwa		średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze X-XIII
				śląd osadnictwa	tużycka ?	nieokreślona
108	72-31	97	4	śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
109	72-31	98	5	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze X-XIII
				śląd osadnictwa	tużycka	nieokreślona
110	72-31	99	6	śląd osadnictwa		paleolit
111	72-31	100	7	śląd osadnictwa		średniowiecze
				punkt osadniczy		wczesne średniowiecze X-XIII
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
112	72-31	101	8	śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa	tużycka	nieokreślona
113	72-31	102	9	osada		średniowiecze
114	72-31	103	10	osada		średniowiecze
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
115	72-31	104	11	śląd osadnictwa		epoka kamienia
116	72-31	105	12	śląd osadnictwa		epoka kamienia
117	72-31	106	13	śląd osadnictwa		epoka kamienia
118	72-31	107	14	śląd osadnictwa		epoka brązu
119	72-31	108	15	śląd osadnictwa		pradzieje
120	72-31	109	16	grodzisko		średniowiecze
121	72-31	110	17	śląd osadnictwa		nieokreślona
122	72-32	41	18	śląd osadnictwa		epoka kamienia
				punkt osadniczy		średniowiecze

123	72-32	42	19	śląd osadnictwa		pradzieje
124	72-32	43	20	śląd osadnictwa		epoka kamienia
				punkt osadniczy	tużycka	nieokreślona
125	72-32	44	21	śląd osadnictwa		średniowiecze
				śląd osadnictwa		średniowiecze
126	72-32	45	22	punkt osadniczy	przeworska	nieokreślona
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze 1 poł. XIII
127	72-32	46	23	śląd osadnictwa	tużycka	nieokreślona
				osada ?	przeworska	okres wpływów rzymskich
				osada ?		pradzieje
				osada ?		wczesne średniowiecze X-XIII
128	72-32	47	24	śląd osadnictwa		średniowiecze
				punkt osadniczy	kultura pucharów lejkowatych	neolit
				śląd osadnictwa	przeworska	laten
129	72-32	48	25	śląd osadnictwa		średniowiecze
				osada ?	tużycka	nieokreślona
				śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze X-XIII
130	72-32	49	26	osada		średniowiecze
				punkt osadniczy	tużycka	nieokreślona
				punkt osadniczy		pradzieje
				punkt osadniczy		wczesne średniowiecze X-XIII
131	72-32	50	27	śląd osadnictwa		średniowiecze
				śląd osadnictwa	tużycka	nieokreślona
				punkt osadniczy		pradzieje
132	72-32	51	28	śląd osadnictwa		średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
				osada		epoka kamienia
133	72-32	52	29	śląd osadnictwa		średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze X-XIII
134	72-32	53	30	śląd osadnictwa		średniowiecze
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze X-XIII ?
135	72-32	54	31	osada		średniowiecze
136	72-32	55	32	śląd osadnictwa		epoka kamienia
				punkt osadniczy	tużycka	nieokreślona
				śląd osadnictwa		średniowiecze
137	72-32	56	33	śląd osadnictwa		pradzieje
				osada		średniowiecze

138	72-32	57	34	śląd osadnictwa	tużycka	nieokreślona
				śląd osadnictwa		średniowiecze
139	72-32	58	35	śląd osadnictwa		epoka kamienia
				punkt osadniczy	tużycka	nieokreślona
LĘDZINA						
140	73-32	53	1	osada ?		nieokreślona
141	74-32			osadnictwo wiejskie		okres nowożytny XVI
LUBORADÓW						
142	72-32	70	1	osada		pradzieje
				punkt osadniczy	tużycka	nieokreślona
				śląd osadnictwa		średniowiecze
143	72-32	71	2	punkt osadniczy	tużycka	nieokreślona
				punkt osadniczy		średniowiecze
144	72-32	72	3	punkt osadniczy	tużycka	nieokreślona
				punkt osadniczy	przeworska	nieokreślona
				śląd osadnictwa		średniowiecze
145	72-32	73	4	osada	tużycka	nieokreślona
				śląd osadnictwa	przeworska	nieokreślona
				śląd osadnictwa		średniowiecze
ŁĄZY WIELKIE						
146	74-31	38	1	cmentarzysko ciepłalne	tużycka	epoka brązu V - halsztat C-D
147	74-31	39	2	śląd osadnictwa		neolit
148	74-31	40	3	osada	tużycka	nieokreślona
149	74-31	41	4	cmentarzysko	tużycka	nieokreślona
150	74-31	42	5	cmentarzysko kurhanowe		epoka brązu
151	74-31	43	6	osada		epoka brązu
152	74-31	26	7	cmentarzysko kurhanowe		epoka brązu II
153	74-31	24	8	osada ?	kultura pucharów lejkowatych	neolit
154	74-31	22	9	osada ?		epoka brązu
155	74-31	23	10	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
156	74-31	25	11	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
157	74-31	44	12	śląd osadnictwa		nieokreślona
158	74-31	45	13	śląd osadnictwa		epoka brązu
159	74-31	46	14	śląd osadnictwa		epoka brązu
160	74-31	47	15	śląd osadnictwa	tużycka	epoka brązu IV
161	74-31	48	16	śląd osadnictwa	tużycka	epoka brązu V
162	74-31	49	17	śląd osadnictwa		neolit młodszy
163	74-31	50	18	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
164	74-31	51	19	śląd osadnictwa		późne średniowiecze

				ślad osadnictwa		pradzieje
				osada	tużycka	nieokreślona
165	74-31	52	20	ślad osadnictwa		późne średniowiecze
166	74-31	53	21	ślad osadnictwa		pradzieje
				osada	przeworska	okres wpływów rzymskich
167	74-31	54	22	ślad osadnictwa		późne średniowiecze
				osada	przeworska	okres wpływów rzymskich późny
				ślad osadnictwa	tużycka	nieokreślona
PIERSTNICA						
168	73-32	5	1	cmentarzysko ciałopalne		epoka brązu - halsztat
169	73-31	13	2	nieokreślona		wczesne średniowiecze
170	73-32	13	3	cmentarzysko szkieletowe		okres wpływów rzymskich
171	73-31	14	4	osada ?		wczesne średniowiecze
172	73-32	14	5	cmentarzysko ciałopalne		okres wpływów rzymskich
173	73-31	10	6	cmentarzysko szkieletowe		okres wpływów rzymskich
174	73-31	19	7	osada ?		wczesne średniowiecze
				osada ?		okres wpływów rzymskich
				osada ?		epoka brązu - halsztat
175	73-32	12	8	cmentarzysko ciałopalne		okres wpływów rzymskich II-III
176	73-31	12	9	ślad osadnictwa		nieokreślona
				osada ?		wczesne średniowiecze
				osada ?		okres wpływów rzymskich
177	73-31	20	10	cmentarzysko ciałopalne		epoka brązu - halsztat
178	73-31	21	11	osada ?		epoka brązu - halsztat
179	73-32	15	12	nieokreślona		nieokreślona
				ślad osadnictwa		pradzieje
				osada		okres wpływów rzymskich
				ślad osadnictwa	tużycka	epoka brązu - halsztat
180	73-31	15	13	osada ?		okres wpływów rzymskich
181	73-31	16	14	nieokreślona		halsztat
182	73-31	7	15	osada ?		okres nowożytny XVI-XVIII
183	73-31	8	16	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze
184	73-31	9	17	ślad osadnictwa		późne średniowiecze
				ślad osadnictwa		pradzieje
185	73-31	17	18	ślad osadnictwa		nieokreślona
				ślad osadnictwa		późne średniowiecze
				osada ?		wczesne średniowiecze
				ślad osadnictwa		pradzieje
186	73-31	18	19	ślad osadnictwa		późne średniowiecze
				ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze
				ślad osadnictwa		pradzieje
187	73-31	11	20	osada ?	tużycka	epoka brązu - halsztat
188	73-32	4	21	ślad osadnictwa		późne średniowiecze

				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa	łużycka	epoka brązu - halsztat
189	73-32	16	22	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
POLICE						
190	73-32	11	1	skarb ?	łużycka	epoka brązu V - halsztat
191	73-32	9	2	cmentarzysko ciepłopalne	pomorska	halsztat D
				cmentarzysko ciepłopalne	łużycka	epoka brązu - halsztat
192	73-32	8	3	cmentarzysko kurhanowe ?		epoka brązu ?
STARA HUTA						
193	71-33	31	1	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
194	71-33	32	2	śląd osadnictwa		pradzieje
195	71-33	33	3	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	przeworska	okres wpływów rzymskich
196	71-33	34	4	śląd osadnictwa		pradzieje
197	71-33	35	5	śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
198	71-33	36	6	śląd osadnictwa	łużycka	nieokreślona
				śląd osadnictwa		pradzieje
SULIRADZICE						
199	72-33	1	1	śląd osadnictwa		epoka kamienia - epoka brązu I
200	72-33	2	2	osada	łużycka	epoka brązu IV
201	72-33	3	3	osada ?		okres nowożytny ?
ŚWIEBODÓW						
202	72-31	111	1	punkt osadniczy		pradzieje
203	72-31	112	2	osada	łużycka	epoka brązu - halsztat
				osada		pradzieje
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
				osada		późne średniowiecze
				osada		okres nowożytny
204	72-31	113	3	śląd osadnictwa		okres nowożytny
				śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa	łużycka	nieokreślona
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
205	72-31	114	4	śląd osadnictwa		epoka kamienia
206	72-31	115	5	śląd osadnictwa		epoka kamienia
207	72-31	116	6	osada		średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
208	72-31	117	7	osada		średniowiecze
				punkt osadniczy		wczesne średniowiecze
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
209	72-31	118	8	śląd osadnictwa		epoka kamienia

210	72-31	119	9	śląd osadnictwa	przeworska	okres wpływów rzymskich późny
211	72-31	120	10	śląd osadnictwa	tużycka	nieokreślona
212	72-31	121	11	śląd osadnictwa		średniowiecze
				punkt osadniczy		pradzieje
213	72-31	122	12	śląd osadnictwa		średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze X-XIII ?
214	72-31	123	13	punkt osadniczy	przeworska	okres wpływów rzymskich późny
215	72-31	124	14	śląd osadnictwa		średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
WĄBNICE						
216	72-31	18	1	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze X-XIII
				śląd osadnictwa	tużycka ?	nieokreślona
				śląd osadnictwa	tużycka	epoka brązu
217	72-31	19	2	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze X-XIII
				cmentarzysko ciepłalne		nieokreślona
218	72-31	20	3	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze X-XIII
				punkt osadniczy		pradzieje
				cmentarzysko ciepłalne		nieokreślona
219	72-31	21	4	punkt osadniczy		pradzieje
				śląd osadnictwa		neolit ?
220	72-31	22	5	śląd osadnictwa		średniowiecze
				punkt osadniczy		wczesne średniowiecze X-XIII
				śląd osadnictwa		pradzieje
221	72-31	23	6	śląd osadnictwa		epoka kamienia
222	72-31	24	7	śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
223	72-31	25	8	śląd osadnictwa		średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze VI-VIII
				śląd osadnictwa		pradzieje
224	72-31	26	9	osada		średniowiecze
				śląd osadnictwa		epoka brązu wczesna
225	72-31	27	10	śląd osadnictwa		średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze X-XIII
226	72-31	28	11	śląd osadnictwa		epoka kamienia
227	72-31	29	12	śląd osadnictwa		średniowiecze
				śląd osadnictwa	tużycka	nieokreślona
228	72-31	30	13	śląd osadnictwa		średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze X-XIII ?
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
229	72-31	31	14	śląd osadnictwa		średniowiecze
				punkt osadniczy	tużycka	halsztat
230	72-31	32	15	śląd osadnictwa		epoka kamienia

WIERZCHOWICE						
231	72-31	73	1	osada	łużycka	nieokreślona
				osada	łużycka	epoka brązu
232	72-31	74	2	punkt osadniczy	przeworska	okres wpływów rzymskich
				punkt osadniczy		pradzieje
				osada	łużycka	nieokreślona
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
233	72-31	75	3	osada	łużycka	epoka brązu
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
234	72-31	76	4	śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa	łużycka	nieokreślona
				śląd osadnictwa		epoka brązu wczesna
235	72-31	77	5	osada		średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze X-XIII
236	72-31	78	6	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XIII
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
237	72-31	79	7	śląd osadnictwa		pradzieje
238	72-31	80	8	śląd osadnictwa		średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze X-XIII
239	72-31	81	9	śląd osadnictwa		średniowiecze - okres nowożytny
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
240	72-31	82	10	śląd osadnictwa		średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
241	72-31	83	11	śląd osadnictwa		średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
242	72-31	84	12	śląd osadnictwa		epoka kamienia
243	72-31	85	13	śląd osadnictwa		epoka kamienia
244	72-31	86	14	śląd osadnictwa		epoka kamienia
245	72-31	87	15	śląd osadnictwa		średniowiecze ?
246	72-31	130	16	śląd osadnictwa		epoka kamienia
				śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze IX/X
				osada		wczesne średniowiecze IX-XII
				osada		wczesne średniowiecze XI/XII
ŻELEŹNIKI						
247	73-32	1	1	cmentarzysko kurhanowe ?		nieokreślona
248	73-32	2	2	znalezisko luźne		neolit

5.6. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Synteza elementów przyrody i widocznych efektów działalności człowieka jest architekturą krajobrazu, czyli formą, która obok treści składa się na krajobraz kulturowy. Ochrona tego krajobrazu to pełna ochrona obiektu zabytkowego wraz jego otoczeniem i walorami przyrodniczymi, roślinnością i warunkami socjologicznymi. Polega na ochronie najcenniejszych obiektów, zespołów, obszarów i świadomym ich przekształcaniu w taki sposób by tworząc nowe wartości unikać deformacji istniejącego, historycznie ukształtowanego dziedzictwa. Chronić należy więc nie tylko obiekty architektury, kapliczki i figury przydrożne, również krajobraz ukształtowany ludzką ręką. Przykładem takiego krajobrazu na terenie gminy Krośnice są obiekty wpisane do rejestru zabytków znajdujące się na terenie gminy Krośnice.

Do najbardziej wartościowych obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy Krośnice należą:

- **Kościół ewangelicki, ob. rzymsko - katolicki filialny pw. Chrystusa Dobrego Pasterza, Brzostowo nr 33**

Zdjęcie nr 1. Kościół rzymsko - katolicki filialny pw. Chrystusa Dobrego Pasterza, Brzostowo nr 33

Zdjęcie nr 2. Kościół rzymsko - katolicki filialny pw. Chrystusa Dobrego Pasterza, Brzostowo nr 33

Datowanie: pocz. XX w.

Kościół powstał w pierwszych latach XX w. Podczas wymiany tynków zewnętrznych częściowo zatarto cechy barokowe. Obecnie jest to jednonawowa, murowana i otynkowana świątynia z wyodrębnionym, nieco niższym od nawy, zwróconym ku pld. prezbiterium. Od zach. do prezbiterium przylega zakrystia. Dachy kryte dachówką: nad nawą dwuspadowy z powiekami, nad prezbiterium dwuspadowy. Zach. połąć wspólna dla prezbiterium i zakrystii. W dwuosiowej elewacji zach. i trzyosiowej wsch. duże, dwupoziomowe, trójdzielne okna zamknięte półkoliście. W zakrystii prostokątne, w elewacji czołowej prostokątne, nad którymi pozioma elipsa. Portale zamknięte półkoliście. Na osi od wsch. czworoboczna wieża zegarowa, częściowo wtopiona w korpus nawowy zwieńczona spiczastym hełmem krytym blachą. Na wysokości kalenicy nawy okna zamknięte półkoliście. Pod nimi kwadratowe tarcze zegarowe. W ptn. ścianie wieży pomiędzy portalem i tarczą jeszcze dwa prostokątne ona umieszczone jedno nad drugim. W przyziemiu wieży kruchta, z której wejście na kręte schody prowadzące na emporę i wieżę. Nawa i prezbiterium przykryte pozornym sklepieniem kolebkowym z częściowo widoczną konstrukcją dachową z ozdobnie ciosanych belek, z wieszarami.

Wnętrze utrzymane w kolorystyce biało - złotej z czerwonymi akcentami i niebejcowanego drewna słupów, ławek i podłogi. Od ptn. drewniany chór muzyczny przechodzący w emporę sięgające 2/3 długości nawy. W prezbiterium secesyjny witraż z 1910 r., projektu A. Seilera z Wrocławia.

Wyposażenie neobarokowe z okresu budowy kościoła:

- w ołtarzu obraz W. Veberücka z 1906 r. przedstawiający Chrystusa Dobrego Pasterza;
- w prospekcie organowym instrument wyk. w 1910 r. przez wrocławską firmę E. Wilhelm;
- chrzcielnica drewniana.

Stan zachowania obiektu - dobry.

- **Kościół rzymsko - katolicki parafialny pw. Wniebowzięcia NMP, ul. Wrocławska 49, Bukowice**

Zdjęcie nr 3. Kościół rzymsko - katolicki parafialny pw. Wniebowzięcia NMP, ul. Wrocławska 49, Bukowice

Zdjęcie nr 4. Kościół rzymsko - katolicki parafialny pw. Wniebowzięcia NMP, ul. Wrocławska 49, Bukowice

Datowanie: 1653 r., przebudowany w latach 1802 - 1809

Remonty, konserwacje: 1965 r. - wprowadzenie do wnętrza polichromii aut. prof. J. Molga, lata 60 - te XX w. - renowacja ołtarza głównego, lata 1972 - 1976 - restauracja obiektu, położenie nowych tynków zewnętrznych i wewnętrznych, wykonanie drewnianej boazerii,

renowacja polichromii, lata 90 - te XX w. - odnowienie wnętrza, renowacja klatki schodowej wieży, położenie kamiennej posadzki w przedsionkach, pocz. 2008 r. - remont organów.

Pierwsza wzmianka potwierdzająca istnienie w Bukowicach kościoła pochodzi z wizytacji w 1529 r. Kolejna wizytacja przeprowadzona była w 1562 r. przez biskupa Sebastiana von Rostocka, który opisał kościół jako drewnianą budowlą, prawie w ruinie, z dwoma sprofanowanymi ołtarzami. Prawdopodobnie w okresie wojny 30 - letniej kościół został zupełnie zniszczony. W 1653 r. na jego miejscu wybudowano nowy, murowany kościół. Był on opisywany po raz pierwszy w protokołach powizytacyjnych biskupa Franciszka Neandera w 1666 r. Według tych zapisów był to obiekt wzniesiony na nowo i rekonsekrowany, z polichromowanym wnętrzem, trzema ołtarzami, bogato wyposażony. W 1785 r., F. A. Zimmermann opisując wieś Bukowitsche, wymienił katolicki kościół wraz z plebanią i budynkiem szkolnym - jako zespół należący do fundacji klasztoru trzebnickiego. W latach 1802 - 1809 dokonano przebudowy kościoła (zakres prac nieudokumentowany). W 1868 r. zdjęto z wieży stary hełm ostrosłupowy, nasadzając nowy o kształcie kielichowym. Wtedy prawdopodobnie dobudowano także aneksy od pñ. i pñd. Projekt i nadzór prac budowlanych pełnił Konigl - Kreis Baumeister Woas. W 1913 r. - wprowadzono do prezbiterium witraże zaprojektowane przez pracownię M. Nierle z Wrocławia. W latach 20 - tych XX w. wprowadzono do prezbiterium nową polichromię. W 1936 r. zainstalowano w obiekcie centralne ogrzewanie wraz z systemem wentylacyjnym. Ostatni opis kościoła sporządził Konserwator Prowincji Dolnośląskiej Hermann Grundmann, podczas służbowej inspekcji konserwatorskiej 03.10.1935 r., określając go jako późnobarokowy obiekt przebudowany w latach 1802 - 1809. Stan obiektu uznano w większej części za dobry. Podkreślono dobrą klasę barokowego wyposażenia wnętrza - ołtarza, kosza ambony, prospektu organowego. Jako złe określono polichromie chóru pochodzące z lat 20 - tych XX w. W czasie działań wojennych w 1945 r. plebania wraz z aktami parafii została spalona. W 1946 r. kościół objęli księża salezjanie.

Kościół usytuowany jest w centrum wsi, po pñ. stronie ul. Wrocławskiej, zajmuje pñd. - zach. część działki cmentarza.

Kościół orientowany, o symetrycznym rzucie, z korpusem nawy założonym na planie wydłużonego prostokąta, z dostawionym do niego węższym, półkoliście zamkniętym prezbiterium. Na osi korpusu od zach., dostawiona wysoka wieża założona na czworoboku. Od pñd. i pñ. dostawione do korpusu nawy niewielkie aneksy bocznych przedsionków. Od pñ. - wsch., pomiędzy korpus nawy i prezbiterium, wpisany czworobok zakrystii. Bryła masywna, zwarta, z dominantą sześciokondygnacyjnej wieży zwieńczonej oktogonálním hełmem z latarnią. Do jednokondygnacyjnego wydłużonego korpusu nawy od wsch. dostawione węższe, zamknięte półkolistą absydą prezbiterium.

Kościół murowany z cegły, tynkowany. Opaski okienne, pilastry i gzymsy ceglane, tynkowane. Mury zewnętrzne pokryte kilkoma warstwami barwnego tynku - od jasnożółtego, odcienie terrakoty i kremowo - żółtego - widoczne w naturalnych odkrywkach. Portal prowadzący do zakrystii z piaskowca. Elewacje korpusu nawy są podzielone zdwojonymi, uproszczonymi, pilastrami, podobne zdwojone pilastry zdobią kondygnacje

wieży. Bryłę obiega wysoki, uskokowy cokół, w strefie nadokiennej oprofilowany fryz krępowany na wysokości głowic pilastrów, a strefę podokapową opina profilowany, lekko wyładowany gzyms. Tynkowa, utrzymana w bieli dekoracja o formach klasycystycznych - tryglify, plakiety, zębniiki, fartuszki i wsporniki - festony, plecionka pseudoregencyjna - aplikowana została tylko na elewacje wieży. Wszystkie otwory okienne otoczone tynkową białą opaską z lekko zarysowanym płaskim rantem. Lizeny, pilastry, fryz korpusu nawy i gzymsy zaakcentowane kolorem.

W prezbiterium sklepienie kolebkowe z lunetami, w nawie sklepienie kolebkowe spłaszczone, z ostrołukowymi lunetami nadokiennymi, w przedsionku pod emporą sklepienie krzyżowe, pozorne, z wyciskanymi szwami sklepiennymi. Więźba dachowa drewniana, konstrukcji płatwiowo - kleszczowa ze stolcami leżącym i dodatkowym rzędem stolców pośrodku. Nad korpusem nawy dach dwuspadowy, nad prezbiterium dach stożkowy, nad zakrystią dach dwupołaciowy, nad przedsionkiem półn. i półd. dachy pięcio połaciowe. Wieża nakryta oktogonálním hełmem w formie kielichowej, zwieńczonym iglicą z kulą i krzyżem. Hełm obity blachą pozostałe dachy pokryte ceramiczną dachówką karpiówką na spływach połaci zakrystii gąsioru.

Otwory okienne nawy i prezbiterium wysokie, zamknięte łukiem pełnym. Otwory okienne wieży o niższej strzałce, zamknięte łukiem pełnym oraz kwadratowe. Otwory okienne zakrystii małe, prostokątne. Otwory okienne przedsionków - wole oczy. W oknach nawy armatura witrażowa, drobno podziałowa. W oknach prezbiterium witraż figuralny z motywami geometrycznymi i floralnymi. W oknach wieży drewniane jednoskrzydłowe okiennice i drewniane żaluzje. W oknach zakrystii stolarka drewniana, współczesna, dwuskrzydłowa - okratowane W wolic oczach tafla szklana, okratowane. Otwory wejściowe - zewnętrzne - portal główny wysoki, zamknięty łukiem pełnym, wejścia do bocznych aneksów prostokątne, o różnych proporcjach. Wewnętrzne - z przedsionka wejściowego do nawy zamknięte łukiem odcinkowym, do zakrystii prostokątne, z nawy do aneksów prostokątne, szerokie. Na emporę muzyczną prostokątne.

Wieża - elewacja zach. - czterokondygnacyjna, jednoosiowa, skomponowana z trzech dwukondygnacyjnych segmentów, zaakcentowanych profilowanymi, wyładowanymi gzymsami kordonowymi. Pierwszy segment opięty zdwojonymi pilastrami o płaskim licu, z miernie profilowanym cokołem, z profilowaną schodkową przewiązką i pseudotoskańskimi głowicami. Naroża wieży zaokrąglone o wycinku łuku 1/16 koła. Na osi elewacji, w pierwszej kondygnacji, wysoki portal wejściowy ujęty oprofilowaną archiwoltą z profilowanymi schodkowo przewiązkami. Ponad nim prostokątna nisza z płaskorzeźbioną sceną figuralną. Na osi drugiej kondygnacji wysoki otwór okienny zamknięty łukiem pełnym, w szerokiej, oprofilowanej opasce. Drugi segment opięty zdwojonymi pilastrami o płaskim licu, z podwójnym cokołem o pseudotoskańskimi głowicami podpierającymi bardzo uproszczone, wręcz schematycznie potraktowane, belkowanie z tryglifami i zębniikiem. Na osi trzeciej kondygnacji otwór okienny zamknięty łukiem pełnym, w oprofilowanej, szerokiej opasce. W strefie podokiennej dekoracyjny motyw okuciowy aplikowany na lico muru. W nadprożu odcinek profilowanego gzymsu z wielobocznymi, dekoracyjnymi wspornikami. Na osi

czwartej kondygnacji kwadratowy otwór okienny w oprofilowanej, szerokiej opasce. W strefie podokiennej tynkowa aplikacja w formie prostego fartuszka, flankowana przez dwa tryglifowe wsporniki z trójlistnymi noskami. Trzeci segment opięty zdwojonymi pilastrami o płaskim licu, z podwójnym cokołem i pseudokorynckimi głowicami. Na osi piątej kondygnacji otwór okienny zamknięty łukiem pełnym, w szerokiej oprofilowanej opasce. W strefie podokiennej profilowana ława parapetowa z dwoma rautowymi wspornikami i fartuszkiem w formie aplikowanego na lico wielkiego tryglifu. W nadprożu - mocno uniesiony na płaskich słupkowych wspornikach - oprofilowany segment o zarysie łuku odcinkowego. W polu nadproża dwa styczne festony. Na osi szóstej kondygnacji okrągła tarcza zegarowa. Gzyms koronujący z motywem zębniaka, wyładowany, profilowany. Na koronie muru nasadzony oktagon mocno zabudowanego belwederu nakrytego ośmiopołaciowym hełmem o kielichowym zarysie. Hełm wieńczy stożek z kulą i promienistym krzyżem. Elewacja półn. - topografia i dekoracja elewacji za wyjątkiem pierwszej i drugiej kondygnacji identyczna jak w elewacji zach. Na osi pierwszej kondygnacji kwadratowy, okratowany otwór okienny w tynkowej opasce. Na osi drugiej kondygnacji zamurowany wysoki otwór okienny o wykroju łuku pełnego. Elewacja połd. - topografia i dekoracja elewacji identyczna jak elewacja półn. Elewacja wsch. - ponad połaciami dachów prezbiterium i korpusu nawy widoczny tylko trzeci segment wieży i jej zwieńczenie. Topografia i dekoracja elewacji j. w.

Wyposażenie ruchome kościoła pochodzi z pocz. XIX w.:

- ołtarz główny i ołtarz boczne, chrzcielnica, ambona - drewno polichromowane, ok. 1806 r.;
- zespół rzeźb drewnianych, polichromowanych, ok. 1806 r. - św. Jan Nepomucen, św. Michał Archanioł, św. Jadwiga;
- zespół figuralnych witraży w oknach prezbiterium, 1913 r.;
- stolarka drzwi wewnętrznych z szyldami, okuciami i zamkami, XVIII/ XIX w.;
- mechanizm zegara wieżowego z 1913 r. (?)

Stan zachowania obiektu - dobry.

Kościół parafialny św. Jana Chrzciciela, Kuźnica Czeszycka

Zdjęcie nr 5. Kościół parafialny św. Jana Chrzciciela, Kuźnica Czeszycka

Zdjęcie nr 6. Kościół parafialny św. Jana Chrzciciela, Kuźnica Czeszycka

Datowanie: lata 1789 - 1790

Pierwszy kościół parafialny drewniany w Kuźnicy Czeszyckiej wzniesiono w 1700 r. Obecny murowany zbudowano w latach 1789 - 1790. W latach 1963 - 1964 wprowadzono nową polichromię wnętrza świątyni. W latach 1973 - 1976 przeprowadzono remont pokrycia dachowego, wieży i 10 - głosowych organów oraz odmalowano elewację zewnętrzną. Salezjanie objęli duszpasterstwo w parafii w 1950 r.

Kościół wzniesiony na osi pld. - zach. - ptn. - wsch., z prezbiterium od pld. - zach. Jednonawowy, nakryty dwuspadowo z nieco niższym, zamkniętym poligonalnie prezbiterium i zakrystią od ptn., przechodzącą na pld. narożnik nawy. Zakrystia nakryta dachem pulpitowym. W zach. części ptn. - zach. ściany nawy - prostokątna kruchta (?), pod dachem pulpitowym. W fasadzie czterokondygnacyjna, niesymetrycznie rozmieszczona wieża, na rzucie zbliżonym do kwadratu, zwężona ku górze, nakryta dwuczłonowym, czterospadowym hełmem: w dolnej kondygnacji - o lekko wygiętych połaciach, w górnej - cebulasty ze sterczyną. Obok wieży dwukondygnacyjny aneks klatki schodowej, nakryty dwupołaciowym dachem.

Elewacje gładko otynkowane, z wyodrębnioną uskokiem i barwną partią cokołową, zwieńczone profilowanym gzymsem. Okna zamknięte łukiem okrągłym. Ściany elewacji dłuższych artykułowane parami lizen rozmieszczonych między otworami okien i lizenami narożnymi, z gzymsem w górnej części. Jednoosiowe ściany wieży masywnymi gzymсами dzielone na cztery kondygnacje o zróżnicowanej wysokości. W przyziemiu wieży okrągłoluczna arkada otworu wejściowego, nad nią data MDCCXCV. W kolejnych dwóch

kondygnacjach - koliste otwory okienne (analogiczne w szczycie fasady i ścianach klatki schodowej), w ostatniej - okna arkadowe.

Wnętrze jednonawowe, prezbiterium wydzielone ścianą tęczą przepartą szeroką okrągłoluczną arkadą z archiwoltą na łuku o obniżonej strzałce. Nawa nakryta stropem, w prezbiterium i apsydzie wieloboczny strop fasetowy z wielobocznym plafonem w zwieńczeniu.

Stan zachowania obiektu - dobry.

- **Kościół ewangelicki pw. Syjonu Fryderyka, ob. kościół rzymsko - katolicki parafialny pw. Narodzenia NMP, Wierzchowice nr 111**

Zdjęcie nr 7. Kościół ob. kościół rzymsko - katolicki parafialny pw. Narodzenia NMP, Wierzchowice nr 111

Zdjęcie nr 8. Kościół ob. kościół rzymsko - katolicki parafialny pw. Narodzenia NMP, Wierzchowice nr 111

Datowanie: lata 1770 - 1773, 1781 r., 1819 r.

Remonty, konserwacje: po 1945 r. - prace budowlane i konserwatorskie, 1965 r. - wykonano systemem gospodarczym remont pokrycia dachowego oraz konserwację murów zewnętrznych kościoła, 1966 r. - zaimpregnowano „Xylamitem” ryglową konstrukcję ścian, 1974 r. - przeprowadzono remont kościoła wg wytycznych ówczesnego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. W trakcie prac uzupełniono tynki na wieży tynkiem cementowo-wapiennym, ponownie zakonserwowano i zabezpieczono konstrukcję ryglową korpusu głównego i zakrystii oraz pomalowano elewację wieży. Zasadniczy kolor elewacji utrzymano w odcieniu ciemnopopielatym, detale architektoniczne w odcieniu jasnopopielatym, 1993 r. - drewniane elementy konstrukcji kościoła zabezpieczono przed owadami, 1999 r. - konserwację ryglowych elementów konstrukcji drewnianej kościoła, przełożenie pokrycia dachowego i wzmocnienie elementów więźby dachowej, uzupełnienie opierzeń i tynków zewnętrznych, pomalowano elewacje kościoła wraz z wieżą w odcieniach ugru.

Kościół pw. Syjonu Fryderyka, ob. pw. Narodzenia NMP wzniesiono w latach 1770 - 1773, z fundacji hrabiego Krzysztofa Henryka von Reichenbacha, na miejscu dawnego domu modlitwy, rozebranego w 1769 r. Kamień węgielny pod budowę położono 29 września 1770 r., za ówczesnego pastora Samuela Abrachama Lauterbacha. Pierwotnie zamierzano wznieść budowlę w całości murowaną, jednak nie pozwoliły na to środki finansowe. Fundamenty i część wieży kościoła wykonał w 1770 r. milicki mistrz murarski Ernest Ferdynand Kloze. Budowę wieży ukończono 1 lipca 1773 r. wieńcząc ją gałką z orłem i słońcem. Pierwotnie naroża wieży pokrywały pseudobonie malowane na biało, których podziały zaznaczono szarą farbą (w trakcie remontu kościoła przeprowadzonego w 1965 r. bonie te zastąpiono boniami wyrobionymi w tynku). Pierwotnie elewacje wieży utrzymano prawdopodobnie w dwóch odcieniach zieleni, z detalem architektonicznym w kolorze białym. Pierwsze uroczyste nabożeństwo odprawiono 21 listopada 1773 r. w niedzielę św. Trójcy. Prace nad rokokowym wystrojem wnętrza ukończono prawdopodobnie w 1781 r. Kościół wyposażono w ołtarz ambonowy, ufundowany przez drugą żonę Reichenbacha, oraz zegar i dwa dzwony ufundowane przez syna hrabiego Henryka Wilhelma von Reichenbach - Neuschloss. W 1773 r. Krystian Wilhelm Scheffler Junior wykonał organy złożone z sekcji głównej i pozytywu. Wystrój oraz wyposażenie świątyni znacznie wzbogacono w 1819 r. za kwotę 21 000 Talarów, zapisaną w testamencie przez Henryka Wilhelma von Reichenbach - Neuschloss, zmarłego 9 stycznia 1819 r. Po bezpotomnej śmierci hrabiego patronat nad miejscowym zbozem sprawował bratanek jego żony - hrabia Hans Henryk XV von Hochberg. Z jego fundacji kościół został odnowiony i ponownie wyposażony w 1855 r. Po śmierci Hansa Henryka X patronat nad kościołem sprawował jego syn Hans. Następnie do 1939 r. patronat nad świątynią sprawowali kolejni właściciele dóbr: Hans Henryk XVI (1874 - 1933) oraz Hans Henryk XVIII von Hochberg (1905 - 1989). Kościół wielokrotnie remontowano w 1853, 1893, 1899, 1904 i 1933 r., o czym świadczą napisy umieszczone na wieży w partii poddasza. Prace obejmowały prawdopodobnie naprawy pokrycia dachowego. W 1934 r. kościół został odnowiony.

Kościół usytuowany w nowszej, zach. części wsi Wierzchowice, wytyczonej w 1753 r. w związku z założeniem kolonii osadników z Wirtembergii (Neu Winchkowitz - Nowe Wierzchowice). Położony na szczycie wzniesienia, pierwotnie na zamknięciu dawnej alei lipowej, stanowiącej oś kompozycyjną osiedla, opartą na dyspozycji zespół dworsko - parkowy - kościół. Obecnie kościół zlokalizowany po płd. stronie drogi prowadzącej na ptn. - zach. do Czarnogoździc i Milicza. Na płd. od kościoła założony cmentarz parafialny na rzucie wieloboku, ogrodzony betonowym ogrodzeniem, dostępny przez bramę od ptn. Na cmentarzu wzniesiona kaplica upamiętniająca śmierć Karola von Reichenbach na polowaniu w 1818 r. oraz kolumna z 1819 r. poświęcona Henrykowi von Reichenbach, ostatniemu z rodu.

Kościół nieorientowany, salowy, założony na rzucie prostokąta z ukośnię ściewymi narożami oraz kwadratową wieżą częściowo wtopioną od wsch. w korpus główny. Część ołtarzowa nawy o ściewych narożach ptn. - zach. i płd. - zach. skomunikowana przez otwór drzwiowy z przylegającą od zach. zakrystią założoną na rzucie kwadratu. Wewnętrzna przestrzeń nawy zamknięta od wsch. prostokątnie ze względu na wprowadzenie ścian wydzielających dwa składowiki flankujące wieżę. W przyziemiu wieży kruchta. Kościół o zwartej bryle, nakryty wielospadowym dachem, z dominantą czterokondygnacyjnej, czworobocznej wieży w fasadzie. Bryła budowli rozczłonkowana niższą, kwadratową zakrystią przylegającą od zach. do części ołtarzowej, krytą trójspadowym dachem o przedłużonej kalenicy. Budynek posadowiony na wysokim cokole znacznie wyładowanym przed lico. Wieża zwieńczona hełmem cebulastym, ośmiobocznym z arkadkową latarnią, w zwieńczeniu której gałka i krzyż. Wieżba dachowa drewniana, typu wieszarowego, złożona z dziewięciu wiązarów pełnych, usytuowanych co trzy metry. Wieszaki wiązarów pełnych podtrzymuje drewniany podciąg, usytuowany w osi wieżby dachowej, do którego przymocowano dwuprzęsłowe belki stropowe. Belki te stanowią ściągacze wiązarów pełnych i pustych. Płatwie i krokwie usztywnione krzyżami św. Andrzeja. Pokrycie dachu ceramiczne, połacie dachu ponad korpusem głównym i zakrystią kryte dachówką karpiówką ułożoną podwójnie w „koronkę”. Ośmioboczny, cebulasty hełm wieży z latarnią kryty blachą.

Fundamenty i cokół kościoła kamiennie - ceglane, cokół gładko tynkowany tynkiem wapienne - cementowym. Ściany korpusu głównego i zakrystii ryglowe. Słupy, podwaliny, belki nadprożowe i podokienne oraz oczep w formie gzymsu wieńczącego wykonane z drewna dębowego. Słupy ukształtowane w rodzaj pilastrów w wielkim porządku, zwieńczonych płaskorzeźbionymi głowicami pseudokompozytowymi. Elementy drewniane pomalowane na kolor ciemnobrązowy. Wypełnienie ścian z cegły pełnej na zaprawie wapiennej, gładko tynkowane pierwotnie średnioziarnistym tynkiem wapienne - piaskowym z warstwą gładzi, uzupełnionym tynkiem cementowo - wapiennym i wapienne - cementowym. Cokół i ściany wieży murowane z cegły pełnej na zaprawie wapiennej, miejscami uzupełnione kamieniem, w górnej partii szkieletowe. Tynkowane pierwotnie średnioziarnistym tynkiem wapienne - piaskowym z warstwą gładzi, uzupełnionym tynkiem cementowo - wapiennym i wapienne - cementowym. Pasy boniowania, lizeny, gzymsy, obramienia okienne i drzwiowe oraz ozdobne płyciny wyrobione w średnioziarnistej

zaprawie wapienno - piaskowej. Miejscowo na elewacjach wieży zachowane pod obecnymi warstwami malarskimi pozostałości pierwotnej i wtórnej kolorystyki. Pierwotna kolorystyka z 2 poł. XVIII w. oparta na farbach wapiennych, dwubarwna, utrzymana w tonacji biało - zielonej, z wprowadzeniem dwóch odcieni zieleni.

Wyposażenie wnętrza jednolite, rokokowe z ok. 1780 r. obejmuje:

- ołtarz główny (pierwotnie z amboną w retabulum);
- ambona, wymontowana z ołtarza po 1945 r., zawieszona na filarze empory półd.;
- organy złożone z sekcji głównej i pozytywu - pierwotny instrument z 1773 r., poddany renowacji w 1849 r., obecny z 2 poł. XIX w., przebudowany w 1905 r.;
- chrzcielnica;
- cztery obrazy ewangelistów w ozdobnych ramach;
- świeczniki: wiszące - sześcioramienne oraz dawne kinkiety przy emporach;
- dzwonek ministrancki z k. XVIII w.;
- dzwon ufundowany wg inskrypcji w 1800 r. przez hrabiego Reichenbach - Neuschloss;
- krucyfik z XVIII/ XIX w.

Stan zachowania obiektu - bardzo dobry.

- **Zespół pałacowo - parkowy z folwarkiem, Krośnice**

Datowanie: 1785 r. - pałac, 1880 r. - zabudowania folwarczne.

Założenie pałacowo - parkowe z dawnym folwarkiem znajduje się w ptn. - zach. części wsi, pomiędzy pierwotną częścią wsi (od półd.) a zespołem sanatoryjnym (od ptn.). Od półd. teren ograniczony jest od zabudowań wsi drogą przelotową, Milicz - Twardogóra. Założenie można podzielić na dwie części: dawny folwark we wsch. części zespołu oraz pałac, oficyna i park - w zach. Jedynie dawny dom zarządcy dóbr (ob. ul. Parkowa 26a) jest budynkiem wolnostojącym, usytuowanym w kierunku półd. od pałacu. Kompozycja zespołu geometryczna, nieregularna, zbliżona do kwadratu w części folwarku, swobodna, nieregularna w części zach. pałacowo - parkowej. W części folwarku kompozycja układu geometryczna, nieregularna, zbliżona do kwadratu. Natomiast w części pałacowo - parkowej kompozycja swobodna, nieregularna w części zach.

Obecnie na terenie założenia, w części pałacowo - parkowej kursuje Krośnicka Kolejka Wąskotorowa. Na tyłach zespołu pałacowego zachowały się granitowe nagrobki i kamień upamiętniający rodzinę von Volmerstein.

Park w zespole

Zdjęcie nr 9. Park w zespole pałacowo - parkowym z folwarkiem, Krośnice

Park położony jest w zach. części założenia, ograniczony jest od wsch. terenami sanatoryjnymi i gospodarczo - mieszkalnymi, od półn. terenami sportowymi (boiska), od połd. szosą prowadzącą do Wierzchowic, od zach. za parkiem roztaczają się użytki rolne ciągnące się do Wierzchowic. Teren obsadzony jest kępami drzew i wytyczono w nim aleję dębów - lipową, która stanowi główną oś założenia oraz element integrujący oba założenia (Krośnice - Wierzchowice). Powiązania widokowe podnoszą walory obu obiektów scalają je w jeden duży kompleks parkowy. Ok. 1845 r., prawdopodobnie wraz z przebudową pałacu teren dawnego założenia ogrodowego przekształcony został w park romantyczny. Park ten posiadał dwie rozległe polany w półn. części i w połd. części, rozdzielone dużym ozdobnym stawem. Wytyczono sieć nieregularnych dróg oraz regularny układ rowów wyznaczających granicę założenia.

Obecny układ przestrzenny odpowiada dawnym granicom. Zachowały się wejścia na teren parku oraz nasadzenia, między innymi aleja prowadząca do Wierzchowic. Zatarciu uległ dawny przebieg alejek spacerowych wewnątrz parku, rozrost krzewów i samosiewów. Od strony zach. parku wytyczono aleję dębowo - lipową w kierunku założenia pałacowo - folwarcznego w Wierzchowicach, stanowiącą oś łączącą. Powiązania widokowe podnoszą walory obu obiektów (Krośnice, Wierzchowice) i scalają je w jeden duży kompleks parkowy.

Pałac w zespole, ob. Urząd Gminy, ul. Sportowa 4, Krośnice

Zdjęcie nr 10, 11, pałac w zespole, ob. Urząd Gminy, ul. Sportowa 4, Krośnice

Datowanie: 1785 r., 1864 r., 1910 r.

Pałac został wybudowany ok. 1785 r. przez rodzinę Reichenbachów z Goszcza i należał do nich do 1791 r. Dwór był wtedy jednopiętrowy i znacznie mniejszy niż jest obecnie. 22 lipca 1845 r. majątek nabył hrabia Adelbert von der Recke von Volmerstein od hrabiego Heinricha, pochodzącego z Westfalii. W tym samym roku pałac został przebudowany z barkowego w stylu neorenesansowy. Był to największy na owe czasy pałac na tych terenach, ustępujący jedynie siedzibie w Brzostowie. Po śmierci hrabiego zarządzanie pałacem przejęli jego potomkowie. Syn Wenera - Leopold junior, był inicjatorem ostatniej przebudowy pałacu. Miała ona miejsce w latach 1927 - 1929. Architektem owej przebudowy był Hans Thomas. Thomas odszedł od dotychczas praktykowanej nowoczesnej architektury i przebudował siedzibę w stylu neoklasycyzmu pruskiego. Forma, którą nadano pałacowi, przetrwała do dziś, pomimo zajęcia pałacu w 1945 r. przez wojska radzieckie i towarzyszącym mu rabunkom i zniszczeniom w Krośnicach. Budynek pozostawał pusty aż do 1952 r., kiedy Ministerstwo Zdrowia przeznaczył go pod zarząd Państwowego Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych, gdzie do 1996 r. był szkołą dla dzieci ze szpitala neuropsychiatrycznego. W 1996 r. pałac odkupiły władze Urzędu Gminy, wyremontowały go i przeznaczyły na swoją siedzibę. W czasie ostatniego remontu dokonano wielu zmian zwłaszcza wewnątrz, przystosowując pomieszczenia do celów biurowych.

Budynek pałacu znajduje się we wsch. części parku, ograniczonego od pñ. terenami sportowymi (boiska), od pñd. szosą prowadzącą do Wierzchowic, od zach. - użytkami rolnymi, ciągnącymi się do Wierzchowic, od wsch. - terenami sanatoryjnymi i gospodarczo - mieszkalnymi (folwark).

Budynek na rzucie wydłużonego prostokąta, trójdzielny, trzyraktowy, z reprezentacyjnym dwuczęściowym holem umieszczonym na osi symetrii, za którym jest taras i zejście do ogrodu. Pałac podpiwniczony, o zwartej bryle, dwukondygnacyjny, z użytkowanym poddaszem, nakryty czterospadowym dachem z lukarnami. Bryła rozrzeźbiona, od wsch. poprzez płytki, wyższy od korpusu ryzalit mieszczący w parterze reprezentacyjne wejście, od pñn. wąski, głęboki ryzalit z klatką schodową, od zach. - taras (dwukondygnacyjny). Druga kondygnacja wsparta na dwóch skrajnych filarach i dwóch środkowych kolumnach z pseudogłowicami, między którymi znajdują się granitowe schody prowadzące z parteru do ogrodu. Więźba dachowa konstrukcji drewnianej, płatwiowo -

jętkowa, z dwiema ścianami stolcowymi, usytuowanymi w kierunku podłużnym ptn. - ptd. Pomiedzy wiązarami pełnymi po trzy wiązary puste. W wiązarach pełnych słupy połączone i wzmocnione z krokwiami (w ich dolnej części) dodatkowymi kleszczami. Dach czterospadowy, kryty ceramicznie dachówką karpiówką (potrójnie).

Elewacja frontowa budynku (wsch.): trzynastoosiowa, symetryczna. Całość obiega wysoki cokół (część kondygnacji piwnic). Brak gzymsu kordonowego. Całość wieńczy gzyms koronujący. Elewacja podzielona na trzy części. Część środkowa: trzyosiowy, trzykondygnacyjny pseudoryzalitu, poprzedzony tarasem dostępnym po jednobiegowych schodach. Oś środkowa zaznaczona płyciną zamkniętą lukiem pełnym na trzeciej kondygnacji. Osie skrajne - płyciny prostokątne zamknięte na drugiej kondygnacji. Całość zwieńcza kostkowy gzyms koronujący. Otwór wejściowy umieszczony centralnie, zamknięty (podobnie jak rozmieszczony po jego obu stronach otwory okienne) lukiem pełnym. Nad nim umieszczono otwór wejściowy na niewielki balkonik z balustradą. Otwory drugiej kondygnacji - prostokątne z gzymsem podokiennym oraz gładko tynkowaną płyciną podokienną. Pomiedzy drugą a trzecią kondygnacją, umieszczony w osi kartusz herbowy, nad którym otwór okienny zamknięty lukiem pełnym umieszczony w zamknięciu płyciny. Części skrajne: pięcioosiowe (w piwnicy trzyosiowe), dwukondygnacyjne. W parterze prostokątne otwory okienne ujęte gładko tynkowanymi opaskami. Na piętrze otwory zamknięte lukiem pełnym, w tynkowych opaskach, z gzymsem i płyciną podokienną. Elewacja ogrodowa (zach.): trzynastoosiowa, trzyczęściowa (jak fasada), w części środkowej zaakcentowana założonymi na rzucie prostokąta tarasem, na który prowadzą kamienne schody. Nad tarasem parteru znajduje się drugi taras, podtrzymywany parą filarów i umieszczoną między nimi parą kolumn. Taras drugiej kondygnacji ma ceglana balustradę, przerwana po środku stalową kratą. Pozostały wystrój i podziały takie same jak w fasadzie. Elewacja ptn.: jednoosiowa, z centralnie umieszczonym wyższym od korpusu ryzalitem, nakrytym dachem pulpitem; ryzalit mieści klatkę schodową. Oś tworzy w parterze prostokątny otwór wejściowy zamknięty nadprożem w formie belki, podtrzymywanej przez pseudokonsole o uproszczonej formie. Nad otworem wejściowym - otwór okienny w kształcie łuku pełnego. Powyżej prostokątny, wydłużony otwór okienny ujęty profilowaną uproszczoną opaską tynkową, oddzielony gzymsem kordonowym od ostatniej kondygnacji poddasza, powtarzającej formę otworu okiennego z parteru. Części boczne - bez otworów okiennych, gładko tynkowane. Elewacja ptd.: trzyosiowa, dwukondygnacyjna. Otwory okienne jak w fasadzie. Otwory na parterze i w dwóch skrajnych osiach piętra zamurwane.

Ściany: zewnętrzne - murowane z cegły (o nietypowych, większych niż cegła maszynowa wymiarach), na zaprawie wapiennej, otynkowane. Detale architektoniczne: gzymsy kordonowe, wieńczący, kartusz herbowy - wykonane w tynku. Otwory wejściowe (w elewacji wsch. i ptn.) w ceglanych, otynkowanych obramieniach. Otwory okienne w tynkowych obramieniach z dekoracją płycinową podokienną.

Wnętrza, wystrój, wyposażenie:

- w piwnicach zachowane sklepienia kolebkowe oraz kolebkowe z lunetami (oprócz pomieszczeń w ptn. - wsch. części);

- w holu parteru reprezentacyjne, drewniane schody dwubiegowe z jednym biegiem typu wachlarzowego, dodatkowo zaakcentowane parą kolumn z kanelowanymi głowicami;
- w pfd. - zach. części parteru zachowane kolebkowe sklepienie z lunetami;
- w pfn. - wsch. części parteru zachowana mozaika parkietowa;
- w części pfd. korytarza drugiej kondygnacji zachowane sklepienie pseudozwierciadłowe;
- zachowana krosnowa stolarka okienna oraz część stolarki drzwiowej;
- zachowany wystrój zewnętrzny: kartusz herbowy, dekoracja płycinowa podokienna otworów drugiej kondygnacji: opaski okienne, kształt otworów.

Stan zachowania obiektu - bardzo dobry.

- **Folwark z założeniem parkowym, Pierstnica**

Datowanie: ok. 1900 r.

Pierstnica była wsią służebną klasztoru w Trzebnicy przez kilkaset lat, czasami oddawaną w dzierżawę. To zadecydowało, iż folwark nie rozwijał się jako samodzielne dobra. Wraz z sekularyzacją dóbr kościelnych wieś i folwark stały się domeną królewską. Dokonał się prawdopodobnie przy tym podział wsi na Gross Perschnitz z folwarkiem i Klein Perschnitz. Za czasów rządów rodziny Wagnerów, w folwarku podjęto inwestycje. W 1909 r. na pewno wybudowano dużą owczarnię. Folwark nigdy nie należał do dużych majątków. Liczył 228 ha ziemi z czego znaczną część stanowić musiały łąki i pastwiska. To tłumaczy obecność owczarni w zabudowaniach folwarcznych. Podobnie było w majątkach sąsiedzkich. Z końca XIX w. pochodzi również niewielki pałac (willa?), obecnie w ruinie. W 1917 r. nastąpił podział dóbr. Mniejszą część nabył Bernhard zu Stolberg - Stolberg, pozostając jej właścicielem do II wojny światowej. Resztę ziemi oddano w ręce trzech dzierżawców. Byli nimi Artur Ernest Rudel, August Wasmuth oraz Josef i Teodor Gusinde. Niewiadomo czy nastąpiły później zmiany dzierżawców, nie zachowały się na ten temat żadne informacje. Po 1945 r. majątek przejęło Państwowe Gospodarstwo Rolne.

Założenie pałacowo - parkowe z folwarkiem usytuowane jest w pfd. - wsch. części wsi i składał się z niewielkiego pałacu (obecnie wyburzony), otoczonego parkiem (ogrodem) i oddzielonego drogą rozległego folwarku.

Kompozycja założenia jest regularna, zwarta. Zabudowania folwarczne zbliżone do prostokąta z rozlokowanymi budynkami po jego dłuższych bokach (wsch. i zach.). Od strony pfn. swobodnie rozmieszczone niewielkie budynki: gospodarczy i mieszkalny. Od strony pfd. - mur z bramą wjazdową na folwark. Budynki powiązane ze sobą otwartymi osiami widokowymi.

Park w zespole

Niewielki kształtowany teren zielony założono wokół nieistniejącego już pałacu ok. 1900 r. Obecnie częściowo czytelny jest układ szpalerów i alei. Z ogrodzenia zachowane są fragmenty filarów bramy wejściowej od strony zach., od strony pfn. pozostałości gazonu.

- **Mauzoleum Hochbergów, Wąbnice**

Datowanie: 1 poł. XX w.

Mauzoleum usytuowane jest na cmentarzu rodzowym Hochbergów, który znajduje się na zach. skraju lasu, na półd. - wsch. od zabudowy wsi.

Obiekt wzniesiono z inicjatywy Hansa Heinricha XVI von Hochberga i Eleonory von Hochberg, właścicieli posiadłości Wierzchowice. Został tu tylko pochowany Hans Heinrich XVI von Hochberg zmarły w 1933 r. w Berlinie.

Budynek jednokondygnacyjny, o zwartej bryle, na rzucie sześcioboku, zwieńczony wysokim, sześciopłociowym dachem mansardowym, o załamanej części okapowej i nadwieszanej górnej połaci, pokryty dachówką ceramiczną. Obiekt murowany z cegły i otynkowany, z wykonaną w tynku dekoracją ramową. Elewacje artykułują gładkie, opinające naroża lizeny skonstrastowane z tynkiem fakturowym ścian, gzymsy koronujące, okulusy, otwór wejściowy oraz analogiczna blenda na tylnej ścianie mauzoleum. Fasada (elewacja zach.) zwieńczona wysokim, eliptycznym frontonem, zamkniętym wklęsło - wypukłym łukiem. Wejście do obiektu przez szeroki otwór, ujęty profilowaną opaską, zamknięty łukiem pełnym z klinowym zwornikiem.

Wnętrze nakrywa płaski strop z fragmentarycznie zachowaną dekoracją stiukową, zachowały się murowane mensy z inskrypcjami memoratywnymi.

Stan zachowania obiektu - zły.

- **Samolot szkoleniowo - treningowy Jak 11, Krośnice**

Zdjęcie nr 12. Samolot szkoleniowo - treningowy Jak 11, Krośnice

Samolot znajduje się przy krośnickim Schronisku Młodzieżowym. Jego projekt wykonał Aleksandra Jakowlewa. Była to seryjna wersja prototypu radzieckiego samolotu Jak-3. Samolot produkowany był także na licencji w Czechosłowacji pod oznaczeniem C-11. Samolot znajduje się w Krośnicach od początku lat sześćdziesiątych. Został przywieziony prawdopodobnie z lotniska w Poznaniu. Wpływ na to wydarzenie miały dobre relacje pułkownika Jana Kowalewskiego z dyrekcją szpitala. Przywieźli i złożyli go w ciągu dwóch dni oleśniccy żołnierze.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

W celu właściwej oceny stanu dziedzictwa kulturowego gminy Krośnice oraz możliwości gminy w tym zakresie, przeprowadzono analizę SWOT.

Tabela nr 6. Analiza SWOT

<p style="text-align: center;">SILNE STRONY GMINY KROŚNICE</p>	<p style="text-align: center;">SŁABE STRONY GMINY KROŚNICE</p>
<ul style="list-style-type: none"> • dogodne położenie komunikacyjne; • otwartość i przychylność władz samorządowych; • akcentowanie rozwoju turystyki z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych gminy; • zachowane obiekty sakralne o wysokiej wartości kulturowej; • walory krajobrazowe gminy - wynikające z położenia, klimatu oraz lokalizacji na jej terenie obiektów ochrony przyrody, zabytków architektury; • walory przyrodnicze gminy - położenie w samym centrum Parku Krajobrazowego Dolina Baryczy, liczne pomniki przyrody, rezerваты przyrody; • oznakowane szlaki turystyczne, w tym tematyczne oraz trasy rowerowe; • działająca Krośnicka Kolejka Wąskotorowa; • zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; • wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej; • opracowane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego; • działanie Centrum Informacji Turystycznej, Centrum Edukacyjno - Turystyczno - Sportowego, Szkolnego Schroniska Młodzieżowego, Galerii Ziemi - muzeum minerałów i skamieniałości, Ośrodek Edukacji Ekologicznej. 	<ul style="list-style-type: none"> • brak popularyzacji wiedzy o wartości chronionych obiektów oraz idei ochrony zabytków; • niewystarczający stan zabezpieczenia obiektów zabytkowych, w tym parków i cmentarzy, postępujący proces ich niszczenia; • brak zabezpieczeń antywłamaniowych i przeciwpożarowych w obiektach zabytkowych; • stosunkowo niewielka dbałość o obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków; • brak środków finansowych w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego.

SZANSE GMINY KROŚNICE	ZAGROŻENIA GMINY KROŚNICE
<ul style="list-style-type: none"> • pojawienie się funduszy pomocowych wspomagających inwestycje gminne; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie; • podniesienie poziomu życia ludzi; • wykorzystanie walorów zasobów kulturowych dla rozwoju turystyki; • wzrost świadomości w widzeniu obiektu zabytkowego jako miejsca do życia i jako lokowanie kapitału; • rosnący popyt na usługi turystyczne w Polsce i na świecie; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby; • oznakowanie tras turystycznych pod kątem zabytków i atrakcji turystycznych; • poprawa dostępności do zabytków przez wprowadzanie nowoczesnych, bazujących na technologiach internetowych systemów informacji turystycznej; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • wysoka atrakcyjność turystyczna regionu; • programy edukacyjne, promocyjne, restrukturyzacyjne, prewencyjne i modernizacyjne realizowane na terenie gminy przez powiat, organy administracji wojewódzkiej i państwowej; • systematyczne opracowywanie aktualizacji 	<ul style="list-style-type: none"> • brak jasnych i przejrzystych przepisów regulujących działania przy obiektach zabytkowych niewpisanych do rejestru zabytków; • samowola budowlana - wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy - np. nieprzemyślanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką, agresywnych nośników reklamowych, architektury niezgodnej z lokalnymi tradycjami; • niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska; • zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów; • jednowymiarowe postrzeganie zasobów dziedzictwa kulturowego: wyłącznie poprzez pryzmat ich gospodarczego wykorzystania lub przeciwnie - jedynie jako zasobu historycznego; • brak dostatecznego nadzoru nad remontami i przebudowami obiektów zabytkowych; • pogarszający się stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie gminy; • brak środków finansowych na infrastrukturę; • skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne;

<p>dokumentów na poziomie gminy;</p> <ul style="list-style-type: none"> • komplementarność z Programem opieki nad zabytkami dla województwa dolnośląskiego; • uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w planowaniu przestrzennym; • archeologiczne badania na terenach realizowanych lub przewidzianych do inwestycji; • wprowadzenie nowoczesnych metod badawczych. 	<ul style="list-style-type: none"> • zerwanie ciągłości kulturowej - zmiana systemu wartości pomiędzy pokoleniami; • zagrożenia powodujące zmiany w układzie kompozycyjnym gminy; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych.
--	---

7. Założenia programowe

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Krośnice służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego, w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów, wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Na podstawie przeprowadzonej oceny stanu dziedzictwa kulturowego gminy, za pomocą analizy SWOT, zostały opracowane dwa priorytety, do których realizacji wyznaczono kierunki działania wraz z zadaniami. Czynności te osiągnięte zostaną w perspektywie długofalowej, wieloletniej, których ostatecznym rezultatem będzie przywrócenie zabytkom gminy właściwych im walorów historycznych i estetycznych.

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo - społecznego gminy Krośnice.

KIERUNKI DZIAŁAŃ:

1. Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne.

ZADANIA:

- poprawa zapisów oraz rozszerzenie ich w miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w obszarze zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, szczególnie w obszarze stref ochrony konserwatorskiej w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;

- poprawa dostępności do poszczególnych obiektów zabytkowych poprzez odpowiednie oznakowanie obiektów, dróg i szlaków;
- współpraca z organizacjami turystycznymi w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów gminy oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów;
- montaż iluminacji świetlnych kościołów z terenu gminy.

2. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.

ZADANIA:

- uaktualnienie dokumentów strategicznych gminy oraz jasne i czytelne zaprezentowanie wszystkich form ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach - szczegółowe oznaczenie zabytków i lokalizacji terenów objętych ochroną;
- wspieranie badań archeologicznych poprzez inwentaryzacje terenowe stanowisk archeologicznych w ramach AZP;
- uzgodnienie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w celu umieszczenia tabliczek „zabytek chroniony prawem” na obiektach wpisanych do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;

Właściciel zabytku, w celu poinformowania, iż dany obiekt jest zabytkiem, może umieścić na nim znak informacyjny o tym, że podlega on ochronie- wynika to z art. 12 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Znak ma kształt pięciokątnej tarczy skierowanej ostrzem w dół, o wymiarach 185 x 100 mm, wykonanej z blachy, na białym tle w górnej części napis „ZABYTEK CHRONIONY PRAWEM”, poniżej tarcza herbowa złożona z błękitnego kwadratu, którego jeden z kątów tworzy ostrze tarczy, oraz umieszczonego nad nim błękitnego trójkąta, rozgraniczony po każdej stronie białym trójkątem.

3. Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków gminy Krośnice.

ZADANIA:

- uchwalenie gminnej ewidencji zabytków po konsultacji z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz uzupełnienie jej o karty stanowisk archeologicznych i historycznych układów ruralistycznych;
- podjęcie działań w zakresie skreślenia z rejestru zabytków dworu w Wierzchowicach, który został wyburzony, w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- podjęcie działań związanych z wpisaniem do rejestru zabytków założenia pałacowo - parkowego (pałac, park, budynek przy ul. Lipowej 5c) oraz kościoła parafialnego pw. Wniebowziętej NMP w Bukowicach w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- podjęcie starań w kierunku utworzenia parku kulturowego na terenie gminy;
- stworzenie uchwały dotyczącej udzielania dotacji na zabytki;
- inwentaryzacja obiektów małej architektury, jako świadectwa kulturalnej przeszłości regionu (krzyże, kapliczki przydrożne, miejsca pamięci) oraz wpisanie najcenniejszych

z nich do gminnej ewidencji zabytków w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

4. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

ZADANIA:

- prowadzenie prac remontowo - konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność gminy;
- interwencja władz gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego, przy obiektach zabytkowych oraz ujętych w ewidencji gminnej (zwłaszcza jeśli chodzi o rozbudowy i przebudowy zmieniające bryłę budynków) we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- prowadzenie okresowych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków: stanowiących własność gminy, w celu wytypowania najbardziej zagrożonych, wymagających niezbędnych remontów, na tej podstawie opracowanie planu remontów, w ścisłym uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- odnowa kościoła parafialnego NMP Wniebowziętej w Bukowicach, która będzie obejmowała remont elewacji i dachu oraz konserwację cennych witraży figuratywnych, znajdujących się w prezbiterium kościoła;
- utworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz podnoszenie poziomu wyszkolenia pracowników Urzędu Gminy zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez przeprowadzanie odpowiednich szkoleń;
- doradztwo w przygotowywaniu wniosków o dofinansowanie oraz wskazanie możliwości właścicielom obiektów zabytkowych i pomoc przy ubieganiu się o dotacje lub refundacje kosztów prac z funduszy krajowych, wojewódzkich i europejskich;
- uporządkowanie terenów danych cmentarzy na terenie gminy: inwentaryzacja nagrobków, ogrodzenie terenu cmentarzy, postawienie tablic zawierających informacje dotyczące obiektu;
- wytypowanie drzew, które można uznać za pomniki przyrody na terenie zespołu pałacowego - parkowego w Krośnicach;
- zagospodarowanie terenu zabytkowego parku pałacowego w Pierstnicy Dużej.

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Krośnice.

KIERUNKI DZIAŁAŃ:

1. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy.

ZADANIA:

- umieszczenie na stronie internetowej gminy gminnej ewidencji zabytków wraz z kartami obiektów;

- zapoznanie mieszkańców z zagadnieniami dotyczącymi gminnej ewidencji zabytków oraz przybliżenie skutków prawnych z tym związanych;
- stworzenie „vademecum” poświęconego zabytkom dla właścicieli obiektów zabytkowych;
- opracowanie interaktywnej mapy gminy z naniesioną lokalizacją obiektów zabytkowych, ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego;
- stworzenie trasy turystycznej po kapliczkach/ figurach/ krzyżach znajdujących się na terenie gminy, w postaci mapy z rozmieszczeniem ww. obiektów.

2. Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy.

ZADANIA:

- wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy;
- prowadzenie działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej: konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki;
- wspieranie działań i ścisła współpraca z Centrum Informacji Turystycznej, Centrum Edukacyjno - Turystyczno - Sportowego, Szkolnego Schroniska Młodzieżowego, Galerii Ziemi - muzeum minerałów i skamieniałości, Ośrodek Edukacji Ekologicznej;
- promowanie imprez folklorystycznych, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów, jako produktów turystycznych stanowiących o tożsamości gminy;
- nagłaśnianie, promowanie i informowanie lokalnej społeczności o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych, w celu budowania tożsamości historycznej oraz kreowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego;
- podjęcie współpracy z lokalną prasą oraz wprowadzenie stałej rubryki dotyczącej zagadnień związanych z zabytkami (informacje o zamierzeniach i pracach konserwatorskich, ocena ich realizacji, wskazanie najkorzystniejszych realizacji, także realizacji niekorzystnych i samowoli budowlanych).

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Gminny program opieki nad zabytkami realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych w nim priorytetów. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno - prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym programie będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- instrumenty prawne, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:
 - aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
 - wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy;
 - wykonywanie decyzji administracyjnych z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- instrumenty finansowe:
 - finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy;
 - udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i budowlane przy zabytkach;
 - korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje.
- instrumenty społeczne:
 - prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi oraz spółkami), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy Krośnice;
 - edukacja kulturowa.
- instrumenty koordynacji:
 - realizacja projektów i programów gminy, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy;
 - realizacja poprzez monitoring stanu środowiska kulturowego.
- instrumenty kontrolne:
 - aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków;
 - oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy;
 - analizy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego,
 - sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami oraz aktualizacja programu związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania.

9. Zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Krośnice

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446) Wójt zobowiązany jest do sporządzania, co dwa lata, sprawozdań z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawiania go Radzie Gminy. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji programu, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania Gminnego programu opieki nad zabytkami oraz efektywność ich wykonania.

Dla priorytetu I - Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo - społecznego gminy, przyjmuje się następujące wskaźniki oceniające poziom realizacji programu opieki nad zabytkami:

- wartość pozyskanych środków finansowych ze źródeł pozabudżetowych przez gminę;
- liczba obiektów poddanych pracom zabezpieczającym przed zniszczeniem lub kradzieżą;
- ilość umieszczonych iluminacji świetlnych kościołów z terenu gminy;
- ilość umieszczonych tabliczek „zabytek chroniony prawem” na obiektach wpisanych do rejestru zabytków;
- ilość złożonych wniosków na dofinansowanie prac remontowych przez właścicieli zabytkowych obiektów;
- ilość przeprowadzonych inwentaryzacji terenowych stanowisk archeologicznych w ramach AZP;
- ilość obiektów wpisanych do rejestru zabytków;
- ilość przeprowadzonych inwentaryzacji obiektów małej architektury;
- ilość zebranych informacji od właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków, dotyczących przeprowadzonych remontów;
- ilość interwencji władz gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego;
- ilość przeprowadzonych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność gminy i pozostałych jednostek;
- ilość stworzonych stanowisk pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- ilość przeprowadzonych szkoleń dla pracowników Urzędu Gminy zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- ilość złożonych wniosków o dofinansowanie;
- wartość przyznanych dotacji na prace konserwatorskie i remonty dla obiektów zabytkowych;
- ilość przeprowadzonych prac porządkowo - pielęgnacyjnych na terenach zielonych, na terenie cmentarzy, będących własnością gminy.

Dla priorytetu II - Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Krośnice, przyjmuje się następujące wskaźniki oceniające poziom realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami:

- ilość odwiedzin strony internetowej gminy z zamieszczoną gminną ewidencją zabytków wraz z kartami obiektów;
- ilość przedstawionych mieszkańcom informacji dotyczących gminnej ewidencji zabytków oraz przybliżenie skutków prawnych z tym związanych;
- ilość odwiedzin strony internetowej gminy z interaktywną mapą gminy z naniesioną lokalizacją obiektów zabytkowych;
- liczba opracowanych i wydanych publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy;
- ilość wydanych artykułów w lokalnej prasie dotyczących zagadnień związanych z zabytkami;
- ilość przeprowadzonych konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki i wystaw.

10. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów programu opieki nad zabytkami. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

- Źródła krajowe:
 - dotacje Ministra Kultury;
 - dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
 - dotacje wojewódzkie, powiatowe, gminne;
 - dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny;
 - Fundusz Termomodernizacji i Remontów;
 - Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa;
 - Rządowy Program Ograniczania Przystępczości i Aspołecznych Zachowań program pn. „Razem bezpieczniej”;
 - programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
 - promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- Źródła zagraniczne:
 - źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych;
 - źródła unijne z programów: Polska Cyfrowa PO PC 2014 - 2020.

10.1. Dotacje

Sprawy, związane z dofinansowaniem prac przy obiektach zabytkowych, reguluje rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. „W sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków” (t. j. Dz. U. z 2014 r. poz. 399).

Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. W przypadku refundacji kosztów prac wnioski powinien być złożony w roku następującym po roku, w trakcie którego zakończono wszystkie prace konserwatorskie i roboty budowlane podlegające dofinansowaniu.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, określa szczegółowo wykaz działań które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;

- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków bądź organ stanowiący miasta, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

- **Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków**

Wojewódzki konserwator zabytków, działając na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustala kryteria i sposób naboru wniosków oraz rozdziału środków finansowych na cele związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w ramach środków przyznanych przez wojewodę, pozostających w jego dyspozycji. W odróżnieniu od możliwości dofinansowania prac lub robót przy zabytkach przez samorząd gminny bądź wojewódzki, wojewódzki konserwator zabytków, podobnie jak Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, udziela dotacji nie tylko na pokrycie kosztów wykonania planowanych prac w roku udzielenia dotacji, lecz też dofinansowuje prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja). Z wnioskiem o udzielenie finansowania może wystąpić każdy podmiot, mający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkownika wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego. O refundację może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót przy zabytku określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Ze środków dotacji można dofinansować wykonanie prac lub robót budowlanych, które mieszczą się w katalogu wskazanym w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, co do zasady do 50% wartości inwestycji, w szczególnie uzasadnionych przypadkach - do 100% (analogicznie jak w Programie MKiDN „Dziedzictwo kulturowe”, Priorytet „Ochrona zabytków”). Środki będące w dyspozycji Dolnośląskiego Wojewódzkiego

Konserwatora Zabytków wynoszą około 500 000 zł, a przyznawane dofinansowania są głównie na przedsięwzięcia konserwacji zabytków ruchomych.

Wsparciem gospodarzy obiektów zabytkowych jest także konkurs o „Laur Konserwatorski”, organizowany corocznie przez Stowarzyszenie Konserwatorskie we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków pod patronatem Generalnego Konserwatora Zabytków, Wojewody oraz Marszałka Województwa. Celem konkursu jest wyłonienie wyróżniających się realizacji konserwatorskich, cechujących się wysoką jakością, prawidłowością działań przy zabytku, szczególną dbałością o kompleksowe przywrócenie mu świetności, utrwalenie wartości znaczenia oraz promocja dobrych wzorów realizacji prac przy zabytku, adaptacji i dbałości o jego właściwe utrzymanie i zagospodarowanie, uhonorowanie i wyróżnienie wzorowych inwestorów-gospodarzy zabytków i wykonawców prac.

- **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa (Powiatu) w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Środki Województwa Dolnośląskiego - Samorząd Województwa Dolnośląskiego udziela dotacji na prace konserwatorskie i budowlane w złożonych wniosków. Zasady i tryb udzielania dotacji określa uchwała nr XXVIII/788/12 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 8 listopada 2012 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego.

Ponadto na podstawie art. 41 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2013 r., poz. 596 i 645) i art. 13 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536, ze zm.) samorząd województwa dolnośląskiego corocznie ogłasza Otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego. Celem konkursu ofert jest wyłonienie i wsparcie projektów dotyczących realizacji zadań publicznych Województwa Dolnośląskiego z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji. W ramach konkursu przewiduje się dofinansowanie siedmiu następujących rodzajów zadań: Festiwale sztuki, Edukacja kulturalna dzieci i młodzieży, Tradycyjne dziedzictwo kulturowe, Inicjatywa artystyczna, Dialog kulturowy, Wydawnictwa oraz Projekty interdyscyplinarne. Konkurs organizowany jest w dwóch edycjach, a łączna pula środków publicznych przewidzianych na realizację zwycięskich projektów wynosi rocznie około 1 500 000 zł.

Dodatkowo corocznie samorząd województwa dolnośląskiego daje możliwość otrzymania dotacji na realizację zadania publicznego w sferze kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego z pominięciem otwartego konkursu ofert. Ofertę realizacji zadania publicznego złożyć mogą podmioty/ organizacje na podstawie artykułu 19 a (ust. od 1 do 6) ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Wysokość

dofinansowania lub finansowania zadania publicznego nie może jednorazowo przekroczyć kwoty 10 000 zł, a zadanie publiczne ma być realizowane w okresie nie dłuższym niż 90 dni. Łączna kwota środków finansowych przekazanych przez organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego tej samej organizacji pozarządowej lub temu samemu podmiotowi wymienionemu w art. 3 ust. 3, w trybie określonym w ust. 1, w danym roku kalendarzowym, nie może przekroczyć kwoty 20 000 zł.

Środki Powiatu Milickiego - Zasady udzielania dotacji określa uchwała Nr XXXIV/335/2006 Rady Powiatu w Miliczu z dnia 27 października 2006 r. zmieniająca uchwałę w sprawie zasad udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauracyjne i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków na terenie powiatu milickiego.

- **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. 2013 poz. 594) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miejską.

- **Dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny**

Środki Funduszu Kościelnego można przeznaczyć na remonty i konserwacje obiektów sakralnych o wartości zabytkowej (art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 i § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego, Dz. U. nr 61 poz. 354). Dotacja mogą być objęte podstawowe prace zabezpieczając obiekt: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie, odgrzybianie, izolacja, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej.

- **Fundusz Termomodernizacji i Remontów**

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły - wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie

jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

- **Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa**

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa została powołana przez Sejm RP ustawą z 2 lipca 1947 r. Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa jest jedynym w Polsce organem państwowym inicjującym i koordynującym działalność związaną z upamiętnianiem historycznych wydarzeń i miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa narodu polskiego w kraju i zagranicą, a także walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Polski. Do jej zadań należy między innymi:

- sprawowanie opieki nad miejscami walk i męczeństwa Polaków oraz upamiętnianie związanych z nimi faktów, wydarzeń i postaci;
- sprawowanie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi Polaków oraz cmentarzami wojennymi innych narodów na terenie Polski;
- inspirowanie oraz współdziałanie w organizowaniu obchodów, uroczystości, przedsięwzięć wydawniczych i wystawienniczych, a także popularyzowanie miejsc, wydarzeń i postaci historycznych związanych z walkami i męczeństwem;
- ocena stanu, a także - w odniesieniu do zagranicy organizowanie i sprawowanie opieki nad miejscami i trwałymi obiektami polskiej pamięci narodowej, szczególnie nad cmentarzami i mogiłami wojennymi oraz cmentarzami ofiar systemów totalitarnych;
- sprawowanie funkcji opiniodawczej i opiekuńczej nad muzeami-miejscami pamięci, utworzonymi na terenach byłych niemieckich obozów koncentracyjnych i obozów zagłady.

Na stronie internetowej znajdują się wnioski między innymi na dofinansowanie Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa na wykonanie prac remontowych na cmentarzach, kwaterach i mogiłach wojennych oraz wniosek o środki finansowe na wykonanie pomników, tablic pamiątkowych lub remonty już istniejących upamiętnień.

- **Rządowy program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem Bezpieczniej”**

Rządowy Program Ograniczania Przestępczości i Aspołecznych Zachowań program pn. „Razem bezpieczniej” został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 18 listopada 2006 r. Program łączy działania Policji, administracji rządowej i samorządowej oraz partnerów społecznych, zainteresowanych poprawą bezpieczeństwa i porządku publicznego. Jednym z podstawowych założeń programu jest przekonanie obywateli do nawiązania trwałego, stałego, naturalnego partnerstwa z Policją oraz innymi instytucjami ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. Finansowanie rządowego programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem bezpieczniej” zostało rozłożone na okres 9 lat. Szereg przedsięwzięć realizowanych w ramach programu wpisuje się w zadania poszczególnych jednostek i może być realizowana w ramach bieżącej działalności.

Na podstawie aktualnej wiedzy o stanie i poczuciu bezpieczeństwa określono obszary działania programu i kierunki aktywności zaangażowanych podmiotów:

- Bezpieczeństwo w miejscach publicznych i w miejscu zamieszkania
- Przemoc w rodzinie;
- Bezpieczeństwo w szkole;
- Bezpieczeństwo w środkach komunikacji publicznej;
- Bezpieczeństwo w ruchu drogowym;
- Bezpieczeństwo w działalności gospodarczej;
- Ochrona dziedzictwa narodowego.

W ramach obszaru Ochrona dziedzictwa narodowego określono następujący problem: Systematyczne niszczenie dziedzictwa narodowego w całym kraju, zwłaszcza drewnianych zabytkowych kościołów, skutkujące utratą dóbr (kradzież, zniszczenie, zaginięcie, nielegalny wywóz, pożary), dla którego wyznaczono następujące zadania:

- Podejmowanie międzyinstytucjonalnych skoordynowanych inicjatyw w celu ochrony zabytków, między innymi wspólne inspekcje i kontrole obiektów ze zgromadzonymi dobrami kultury, prowadzone przez przedstawicieli wojewódzkich konserwatorów zabytków, Policji i Państwowej Straży Pożarnej.
- Upowszechnianie nowoczesnych technicznych środków zabezpieczeń (wraz z monitoringiem) zarówno na wypadek klęsk żywiołowych, jak i przestępczej działalności człowieka, np. kradzieży, dewastacji.
- Kontynuowanie systemowej rejestracji zbiorów, wraz z dokumentacją fotograficzną i opisową, z uwzględnieniem znakowania obiektów ruchomych.
- Przeprowadzanie szkoleń, wydawanie publikacji, współpraca z wyspecjalizowanymi strukturami resortu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, stowarzyszeniami, towarzystwami itd.
- Poprawa wymiany informacji o skradzionych i poszukiwanych zabytkach, w oparciu o przepis art. 23 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
- Stworzenie centralnego systemu informacji o wydanych pozwoleniach na wywóz zabytków za granicę.
- Podjęcie działań nad stworzeniem w strukturach organów ścigania specjalistycznej komórki do zwalczania przestępczości przeciwko zabytkom.

10.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

- **Program „Dziedzictwo Kulturowe”**

Program ten stanowi kontynuację finansowania w ubiegłych latach. Celem programu jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

- **Ochrona zabytków**

Celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Dofinansowanie dotyczy zabytków wpisanych do rejestru zabytków. Do priorytetu nie kwalifikują się projekty realizowane przy udziale środków europejskich. O dotację mogą starać się osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego oraz inne jednostki organizacyjne (samorządowe jednostki kultury, kościoły, związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, organizacje pozarządowe). Finansowanie odbywa się w formie udzielenia dotacji lub refundacji - w okresie trzech lat od przeprowadzenia prac przy zabytku. Priorytet skupia się na celach:

- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego,
- konserwacja i rewaloryzacja zabytków,
- udostępnianie zabytków na cele publiczne.

- **Wspieranie działań muzealnych**

Celem priorytetu jest wspieranie działalności z zakresu opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także - prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie zadań w zakresie: organizacji czasowych wystaw muzealnych; modernizacji i tworzenia stałych wystaw muzealnych; publikacji katalogów do wystaw muzealnych; konserwacji muzealiów, archiwaliów, starych druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia społecznego; a także doposażenia pracowni konserwatorskich.

- **Kultura ludowa i tradycyjna**

Celem priorytetu jest wspieranie najwartościowszych zjawisk z zakresu szeroko pojętej kultury ludowej, między innymi promowanie działań artystycznych będących twórczym upowszechnieniem elementów sztuki regionalnej. Dotacje przeznaczone są na działania o charakterze edukacyjnym, służące przekazywaniu umiejętności i tradycji, szczególnie w formie „warsztatów tradycyjnych rzemiosł” i „szkół ginących zawodów”, a także działania na rzecz ochrony unikalnych elementów kultury tradycyjnej, szczególnie w zakresie architektury regionalnej.

- Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą

Celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania i wzmocnienie ochrony dziedzictwa kulturowego znajdującego się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej oraz upowszechnianie wiedzy na jego temat.

- Ochrona zabytków archeologicznych

Celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. W ramach priorytetu minister realizuje również dotacje na prowadzenie badań archeologicznych wraz z wykonaniem ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków w przypadku:

- prowadzenia robót budowlanych przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru, objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- prowadzenia robót ziemnych lub zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić, może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego.

Dotację na przeprowadzenie badań archeologicznych otrzymać może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzającej realizować te działania, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych do przeprowadzenia działań.

- Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego

Celem priorytetu jest zainicjowanie kompleksowego procesu cyfryzacji materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków, obiektów muzealnych, archiwalnych, bibliotecznych i audiowizualnych, znajdujących się pod opieką podmiotów spoza sfery finansów publicznych, których działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku, lub uczelni publicznych.

- Miejsca pamięci narodowej

Celem priorytetu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

- **Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2015**

Miejsca Pamięci Narodowej - to nowy priorytet w ramach Programów ogłoszonych przez Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. Małgorzatę Omilanowską. Jego celem jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. Nabór wniosków trwał do 30 listopada 2014 r., z wyjątkiem priorytetu Ochrona zabytków, gdzie termin minął 31 października 2014 r. Dokumenty należy składać poprzez portal systemu EBOI.

Programy na 2015 r. w ramach dziedzictwa kulturowego:

- Ochrona zabytków,
- Wspieranie działań muzealnych,
- Kultura ludowa i tradycyjna,
- Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą,
- Ochrona zabytków archeologicznych,
- Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego,
- Miejsca Pamięci Narodowej.

- **Program „Infrastruktura kultury”**

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

- **Program wieloletni KULTURA +**

Realizowany w latach 2011 - 2015. Jego celem jest poprawa dostępu do kultury oraz uczestnictwa w życiu kulturalnym na terenach wiejskich i wiejsko - miejskich, poprzez modernizację i budowę infrastruktury bibliotecznej i digitalizację zasobów muzeów, bibliotek i archiwów.

10.3. Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

- **Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014 - 2020**

Obecnie trwa przygotowanie trzech typów programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2014 - 2020. Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja służy wzmocnieniu współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży;
- duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej;

- wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć między innymi kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

- **Kreatywna Europa**

Kreatywna Europa to nowy program Unii Europejskiej oferujący wsparcie finansowe dla sektorów audiowizualnych, kultury i kreatywnych. Program ten będzie realizowany w latach 2014 - 2020 i będzie zawierał trzy komponenty: MEDIA, KULTURA i część międzysektorową z nowym instrumentem finansowym od 2016 r. Nowe priorytety, które pojawiają się w Kreatywnej Europie wynikają z analizy obecnej sytuacji sektorów kultury w Europie i problemów, jakie napotykają europejscy artyści. Są to przede wszystkim: budowanie kompetencji sektorów kultury i kreatywnych do skutecznego działania na poziomie ponadnarodowym oraz strategiczne budowanie i rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł i zwiększanie dostępu do kultury.

Komponent Kultura jest częścią programu Kreatywna Europa skierowaną do instytucji, organizacji i innych podmiotów działających w sektorach kultury i kreatywnych. Jego celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększanie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowywanie sektorów kultury i kreatywnych do technologii cyfrowych i wdrażania innowacji.

- **Program Europa dla Obywateli 2014 - 2020**

Kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego jest celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE i jej wpływu na życie codzienne obywateli jej państw członkowskich.

Celami ogólnymi programu są:

- rozwijanie obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy;
- rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE wśród obywateli;
- pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy.

Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy:

- gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości;
- wspieranie działań, debat i refleksji na temat obywatelstwa europejskiego i demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego;
- przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii;

- zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów, umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami UE.

Program składa się z dwóch obszarów tematycznych: Pamięć i Obywatelstwo europejskie oraz Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie, które są uzupełnione przez działanie horyzontalne nazwane „waloryzacją”, sprowadzające się do analizy, rozpowszechniania i wykorzystania wyników projektów dofinansowanych z Programu „Europa dla Obywateli”. Minimalna kwota dofinansowania projektu to 60 000 euro, maksymalna 600 000 euro. Wsparcie finansowe Unii nie może przekroczyć 70% całkowitego budżetu. Wnioski mogą składać organizacje badające europejską politykę publiczną (ośrodki analityczne) lub organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które przez swoje stałe i regularnie prowadzone działania wnoszą konkretny wkład w realizację celów programu Europa dla Obywateli, a ponadto spełniają wszystkie następujące wymagania:

- posiadają osobowość prawną co najmniej od czterech lat,
- działają na poziomie europejskim,
- nie są nastawione na zysk,
- mają siedzibą w jednym z krajów członkowskich UE, krajach EFTA i innych, jeśli podpisały one w 2014 r. protokół ustaleń z Komisją Europejską.

• **Polska Cyfrowa PO PC 2014 - 2020**

Projekt programu operacyjnego Polska Cyfrowa przygotowały Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji oraz Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Program został przyjęty przez rząd 8 stycznia 2014 r., a 5 grudnia 2014 r. przez Komisję Europejską. Orientacyjna kwota przewidziana na nabory w 2015 r. to blisko 2,6 mld zł. Celem tego programu jest wykorzystanie potencjału cyfrowego do poprawy jakości życia. Ministerstwo Administracji i wychodzi z założenia, że pełne wykorzystanie potencjału nowoczesnych technologii wymaga nie tylko budowy infrastruktury i usług, ale także wspierania kompetencji cyfrowych Polaków.

W ramach programu planuje się realizację czterech osi priorytetowych:

Oś priorytetowa I. Powszechny dostęp do szybkiego Internetu - alokacja UE - 1 020 222 652 EUR.

Cel szczegółowy 1. Wyeliminowanie terytorialnych różnic w możliwości dostępu do szerokopasmowego Internetu o wysokich przepustowościach.

Oś priorytetowa II. E - Administracja i otwarty rząd - alokacja UE 949 604 018 EUR.

Cel szczegółowy 2. Wysoka dostępność i jakość e-usług publicznych.

Podstawowym warunkiem wsparcia będzie wpisywanie się projektów w zakres priorytetu inwestycyjnego 2c. Tworzone usługi i treści będą musiały zatem przyczynić się do wzmocnienia zastosowań TIK dla e-administracji (np. poprzez udostępnienie ponadstandardowego, rozszerzonego interfejsu zintegrowanego korzystania z usług publicznych lub udostępnienie przetworzonych informacji polityczno - administracyjnych), e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury lub e-zdrowia. Ponowne wykorzystanie ISP w formie e-usług tworzonych przez podmioty spoza sektora

finansów publicznych, przyczyni się do realizacji celów edukacyjnych i zawodowych obywateli, jak również umożliwi łatwiejsze włączenie dorobku kulturowego i naukowego do usług i produktów cyfrowych.

Cel szczegółowy 3. Cyfryzacja procesów back - office w administracji rządowej.

Cel szczegółowy 4. Cyfrowa dostępność i użyteczność informacji sektora publicznego.

W ramach celu szczegółowego będą finansowane projekty usprawniające podaż informacji sektora publicznego (ISP) poprzez między innymi digitalizację ISP, w szczególności zasobów kultury i nauki. Wsparcie będzie kierowane na kilka obszarów, w tym zasoby kultury: kontynuacja projektów digitalizacyjnych zgodnie z zaleceniami dokumentów unijnych wskazujących priorytetowe znaczenie m.in. digitalizacji dóbr kultury dla realizacji celów EAC38. Branża kulturalna i kreatywna została uznana za jedną z najszybciej rozwijających się w ostatnich latach.

Oś priorytetowa III. Cyfrowa aktywizacja społeczeństwa - alokacja UE 145 000 000 EUR.

Cel szczegółowy 5. Zwiększenie stopnia oraz poprawa umiejętności korzystania z Internetu, w tym e-usług publicznych.

Cel szczegółowy 6. Pobudzenie potencjału uzdolnionych programistów dla zwiększenia zastosowania rozwiązań cyfrowych w gospodarce i administracji.

Oś priorytetowa IV. Pomoc techniczna - alokacja UE 57 668 000 EUR.

Cel szczegółowy 7. Wsparcie procesu zarządzania i wdrażania programu.

Cel szczegółowy 8 Informacja, promocja i doradztwo.

- **Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)**

Jest to kolejny program finansowy, dotowany przez Unię Europejską, w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), z którego możliwe było i będzie finansowanie przedsięwzięć związanych z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, jest Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 - 2020. W jego projekcie zapisano między innymi, że w jego ramach przewidziane jest działanie 7.8. „Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich”, a w nim poddziałanie 7.8.2.1. „Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego”.

W ramach tego poddziałania mogą być wspierane następujące typy operacji:

- odnawianie lub poprawa stanu zabytkowych obiektów budowlanych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego;
- zakup obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie z przeznaczeniem na cele publiczne.

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty zakupu, przebudowy lub modernizacji obiektów budowlanych;
- koszty prac konserwatorskich lub restauratorskich;
- koszty zakupu sprzętu, materiałów i usług, służących realizacji operacji;
- koszty ogólne, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji.

- **Działania LEADER**

Dodatkowo w środkach UE kierowanych do Polski przez EFRROW dofinansowania na inicjatywy związane z ochroną dziedzictwa i podtrzymaniem tradycji kulturowych można szukać w ramach działania 7.15 LEADER (PROW), definiowanego jako podejście oddolne, mające na celu rozwój lokalny kierowany przez lokalną społeczność. LEADER może być realizowany na obszarach wiejskich, przez które rozumieć należy tereny całego kraju, z wyłączeniem obszaru miast o liczbie mieszkańców większej niż 20 000. Dla danego obszaru na terenach wiejskich, zamieszkanego przez minimum 30 000 lub maksimum 150 000 mieszkańców, powstać powinna tzw. Lokalna Strategia Rozwoju (LSR) zawierająca wszelkie aspekty charakterystyczne dla danego terenu i zamieszkującej go ludności, które mogą przyczynić się do rozwoju gospodarczego, turystycznego, społecznego i kulturowego tego obszaru. LSR będzie realizowana na obszarze obejmującym przynajmniej dwie gminy, których tereny stanowią (bądź zawierają) obszary wiejskie, dla których utworzona zostanie tzw. Lokalna Grupa Działania (LGD). Podejście LEADER wskazuje konieczność osiągnięcia przez Lokalną Grupę.

Działania określonych celów szczegółowych, do których należą między innymi:

- wzmocnienie kapitału społecznego, w tym z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych i wspieranie partycypacji społeczności lokalnej w realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju;
- rozwój przedsiębiorczości, z wyłączeniem świadczenia usług rolniczych;
- rozwój produktów lokalnych;
- zachowanie dziedzictwa lokalnego;
- rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury: turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej.

Operacje realizowane w ramach LSR powinny jednak wskazywać na wykorzystanie lokalnych zasobów, takich jak: surowce naturalne, miejscową infrastrukturę, lokalizację (położenia geograficzne), dziedzictwo kulturowe i krajobrazowe, potencjał mieszkańców itp.

- **Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014 - 2020**

W projekcie Regionalnego programu operacyjnego województwa dolnośląskiego 2014 - 2020 zapisano między innymi, że w ramach 4 osi priorytetowej - Środowisko i zasoby, na którą przeznaczono 180 000 000 euro, przewidziano między innymi priorytet inwestycyjny nr 4.3. Dziedzictwo kulturowe. Dotyczy działań w zakresie zachowania, ochrony, promowania i rozwoju dziedzictwa naturalnego i kulturowego, na których realizację przewidziano kwotę 8 750 000 euro. Oczekiwanym rezultatem ma być zwiększenie atrakcyjności województwa dla jego mieszkańców i turystów, przy jednoczesnej ochronie istniejących zasobów dziedzictwa kulturowego.

Kolejnym priorytetem, w którym RPO WD 2014 - 2020 przewiduje finansowanie inwestycji związanych z zabytkami jest szósta Oś priorytetowa - Infrastruktura spójności społecznej, na którą przewidziano kwotę 158 000 000 euro, a w jego ramach priorytet inwestycyjny nr 6.3, pt. Rewitalizacja zdegradowanych obszarów, na który przewidziano kwotę 43 000 750 euro. Jako cel szczegółowy tego działania przewidziano

wzmocnienie zdolności do rozwoju zdegradowanych społecznie, gospodarczo i fizycznie obszarów miejskich i wiejskich. Oczekiwanym rezultatem jest zahamowanie degradacji obszarów miejskich i wiejskich. Niezbędne są tu inwestycje w infrastrukturę, która będzie przede wszystkim służyć poprawie warunków życia ubogich społeczności zamieszkujących wymienione obszary. Działania rewitalizacyjne przyczynią się do włączenia społeczności zamieszkujących obszary peryferyjne i zdegradowane dzięki kompleksowej rewitalizacji postrzeganej w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich. Przyczyni się do ograniczenia ryzyka ubóstwa i wykluczenia społecznego. Wsparcie zostanie ukierunkowane na poprawę jakości życia mieszkańców oraz ożywienie gospodarcze i społeczne zdegradowanych obszarów, na których doszło do kumulacji negatywnych zjawisk społeczno - gospodarczych, środowiskowych i przestrzennych. Działania rewitalizacji infrastrukturalnej muszą służyć rozwiązywaniu zdiagnozowanych problemów społecznych i podporządkowane będą działaniom finansowanym z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Kompleksowe działania w tym zakresie obejmą remont, modernizację i adaptację istniejących budynków do funkcji społecznych, kulturalnych i edukacyjnych, odnowę zasobów mieszkaniowych (części wspólne budynków), zagospodarowanie przestrzeni publicznych, obejmując też sferę bezpieczeństwa mieszkańców (monitoring miejski) lub dostosowanie przestrzeni do potrzeb osób niepełnosprawnych, a także inwestycje w tzw. drogi lokalne, możliwie jedynie, gdy będą one stanowiły element szerszej koncepcji związanej z rewitalizacją. Wsparcie będzie udzielane na podstawie kompleksowego Programu rewitalizacji lub innych dokumentów obejmujących kwestie rewitalizacji w wymiarze społecznym, fizycznym, gospodarczym i przestrzennym. Punktem wyjścia do opracowania takiego Programu jest nasilenie problemów społecznych na danym terytorium powiązane z dewastacją/degradacją przestrzeni. Finansowanie infrastruktury w przedsięwzięciach rewitalizacyjnych musi stanowić element uzupełniający dla realizacji celów społecznych finansowanych z EFS i być uzasadnione brakiem możliwości osiągnięcia założonych w Programie rewitalizacji rezultatów społecznych bez realizacji wskazanych działań inwestycyjnych. Priorytet inwestycyjny może zostać objęty zasadami pomocy publicznej.

- **Program operacyjny infrastruktura i środowisko 2014 - 2020**

Program Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020 to największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i Unii Europejskiej. Główne obszary na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet programu wynosi ponad 27,4 mld euro z Funduszy Europejskich (FE), czyli ok. 115 mld zł.

Priorytet nr 8. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego - alokacja z FE 467,3 mln euro: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę Krośnice zadań z zakresu ochrony zabytków

Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina Krośnice;
- kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy.

Gmina Krośnice jest właścicielem (posiada tytuł prawny) lub współwłaścicielem 16 obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Szczegółowy wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 7). Gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad tymi obiektami: utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina Krośnice powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcał do dłuższych pobytów.

Tabela nr 7. Obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których gmina Krośnice jest właścicielem lub współwłaścicielem

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	FORMA WŁASNOŚCI
1	Dąbrowa	nr 7	budynek mieszkalny	współwłasność
2	Dziewiętlin	nr 20	budynek mieszkalny	własność
3	Dziewiętlin	nr 21	budynek mieszkalny	własność
4	Dziewiętlin	nr 24	budynek mieszkalny	współwłasność
5	Krośnice	ul. Kwiatowa 4	budynek mieszkalny	współwłasność
6	Krośnice	ul. Kwiatowa 6	budynek mieszkalny	własność
7	Krośnice	ul. Kwiatowa 8	budynek mieszkalny	współwłasność
8	Krośnice	ul. Parkowa 26	budynek mieszkalny	własność
9	Krośnice	ul. Sportowa	spichlerz	własność
10	Lędzina	nr 19	budynek mieszkalny	współwłasność
11	Luboradów	nr 10	budynek mieszkalny	własność
12	Pierstnica	nr 28	budynek mieszkalny	współwłasność
13	Świebodów	nr 43	budynek mieszkalny	własność
14	Wierzchowice	ul. Kościelna 3	budynek mieszkalny	współwłasność
15	Wierzchowice	ul. Kościelna 13	budynek mieszkalny	własność
16	Wierzchowice	ul. Parkowa 3	budynek mieszkalny	współwłasność

Gmina planuje wspierać finansowo prace konserwatorskie i remonty zabytków również w latach obowiązywania Gminnego programu opieki nad zabytkami. Zaleca się, aby finansowe wsparcie gminy w latach 2015 - 2018 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac).

Możliwe jest wsparcie finansowe przez gminę danego zabytku będącego w gminnej ewidencji zabytków w połączeniu z Gminnym programem opieki nad zabytkami oraz zapisami w budżecie gminy. W przypadku spełnienia tych kryteriów istnieją podstawy formalne do dofinansowania prac przy takim zabytku z budżetu gminy. Pomimo braku sformułowania w ustawie o ochronie zabytków możliwości dofinansowania zabytków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków to biorąc pod uwagę wpisane do Gminnego programu opieki nad zabytkami doprowadzanie do poprawy stanu zabytków, dopuszczalne jest także ich dofinansowanie.

W 2015 r. gmina planuje przeznaczyć 200 000,00 zł na odnowę kościoła parafialnego NMP Wniebowziętej w Bukowicach. Prace będą obejmowały remont elewacji i dachu. Są to środki, które zostały wyznaczone w ramach funduszu/ budżetu obywatelskiego (Zarządzenie nr 78/2014 Wójta Gminy Krośnice z dnia 17 lipca 2014 r. w sprawie przeprowadzenia konsultacji społecznych dotyczących budżetu obywatelskiego na 2015 r.).

Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie gminy w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłyby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną gminy Krośnice.

Zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie lub funkcjonujące na jej terenie (np. regionalne izby tradycji, domy kultury, biblioteki) w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia, parafie).

12. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446);
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.- Dz. U. nr 78 poz. 483, ze zm.);
3. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j., Dz. U. 2012 poz. 642, ze zm.);
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j., Dz. U. 2015 poz. 199);
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r.- Prawo budowlane (t. j., Dz. U. 2013, poz. 1409);
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r.- Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2013 poz. 1232);
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j., Dz. U. 2013 r. poz. 627);
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j., Dz. U. 2014 poz. 518);
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j., Dz. U. 2012 poz. 406);
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j., Dz. U. 2014 poz. 1118);
11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j., Dz. U. 2012 poz. 987);
12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j., Dz. U. 2011 nr 123 poz. 698, ze zm.);
13. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. 2014 poz. 782);
14. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113, poz. 661);
15. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t. j. Dz. U. z 2014 r. poz. 399);
16. Materiały udostępnione przez Urząd Gminy w Krośnicach;
17. Materiały konserwatorskie udostępnione w siedzibie WKZ o. Wrocław;
18. Mgr inż. arch. Emilia Dymarska mgr inż. Anna Omatek mgr Wiesława Staniszevska mgr Barbara Uszałowicz - Piąty mgr Donata Wiśniewska, Wytyczne konserwatorskie do planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Krośnice woj. wrocławskie, Wrocław 1993 r.;
19. Roman Jaśniewski, Milicz, Cieszków, Krośnice i okolice, Wrocław, 1997 r.
20. www.krosnice.pl;
21. www.milicz-powiat.pl;
22. http://nasza.barycz.pl/index_lgd.php;
23. www.nid.pl;
24. www.nimoz.pl;

25. www.stat.gov.pl/gus;
26. www.isap.sejm.gov.pl;
27. www.wikipedia.pl.

13. Spis tabel, zdjęć

1. Tabela nr 1. Pomniki przyrody na terenie gminy Krośnice;
2. Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Krośnice;
3. Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych i ujęte w ewidencji w gminie Krośnice;
4. Tabela nr 4. Obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków w gminie Krośnice;
5. Tabela nr 5. Stanowiska archeologiczne na terenie gminy Krośnice;
6. Tabela nr 6. Analiza SWOT;
7. Tabela nr 7. Obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków, których gmina Krośnice jest właścicielem lub współwłaścicielem;
8. Zdjęcie nr 1. Kościół rzymsko - katolicki filialny pw. Chrystusa Dobrego Pasterza, Brzostowo nr 33;
9. Zdjęcie nr 2. Kościół rzymsko - katolicki filialny pw. Chrystusa Dobrego Pasterza, Brzostowo nr 33;
10. Zdjęcie nr 3. Kościół rzymsko - katolicki parafialny pw. Wniebowzięcia NMP, ul. Wrocławska 49, Bukowice;
11. Zdjęcie nr 4. Kościół rzymsko - katolicki parafialny pw. Wniebowzięcia NMP, ul. Wrocławska 49, Bukowice;
12. Zdjęcie nr 5. Kościół parafialny św. Jana Chrzciciela, Kuźnica Czeszycka;
13. Zdjęcie nr 6. Kościół parafialny św. Jana Chrzciciela, Kuźnica Czeszycka;
14. Zdjęcie nr 7. Kościół ob. kościół rzymsko - katolicki parafialny pw. Narodzenia NMP, Wierzchowice nr 111;
15. Zdjęcie nr 8. Kościół ob. kościół rzymsko - katolicki parafialny pw. Narodzenia NMP, Wierzchowice nr 111;
16. Zdjęcie nr 9. Park w zespole pałacowo - parkowym z folwarkiem, Krośnice;
17. Zdjęcie nr 10, 11, pałac w zespole, ob. Urząd Gminy, ul. Sportowa 4, Krośnice;
18. Zdjęcie nr 12. Samolot szkoleniowo - treningowy Jak 11, Krośnice.